

Lelkipásztor

Evangelikus Lelkeszi Szakfolyóirat

77. évfolyam 2002/11.

Corrigenda

A Theologisches Studienseminar der VELKD pullachi kurzusaira (Lp. 10/380-381. o.) való jelentkezéssel kapcsolatban hiányos, illetve téves adatokat közöltünk. A kurzusokra **2002. december 15-ig** lehet jelentkezni a **Külügyi Osztályon** (1088 Budapest Puskin u. 12.) **Szirmai Zoltánnénál**. Olvasóink szíves elnézését kérjük.

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

NÉMETH ZOLTÁN ÉS TÓTH SZILVIA / Áldás és ölelés 401

TANULMÁNYOK

VARGA GYÖNGYI / Az áldás teológiája – a teológia áldása? 403

KITEKINTÉS

NAGY SZILVIA / Egyházi világhíradó 410

FIGYELŐ

TAKÁCSNÉ KOVÁCSHÁZI ZELMA / Miért aktuális mindig és miért aktuális manapság különösképpen is az eszkatológia? 415
KEREPESZKI ANIKÓ / Babits korának vallási élete 420
KULCSÁR ZSUZSANNA / Gyermek a kórházban, mit tehetek segítőként? 423
BREBOVSZKY GYULA / Könyvajánló 425
Pastoralkolleg Neuendettelsau programja 2003-ban 426
VECZÁN PÁL / In memoriam Pásztor Pál 428

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

BAJUSZNÉ ORODÁN KRISZTINA / Szentháromság ünnepe után utolsó előtti vasárnap 429
VÉGHÉLYI ANTAL / Szentháromság ünnepe után utolsó (Örökélet-) vasárnap 430
GÁNCS PÉTER / Ádvent 1. vasárnapja 432
KŐHÁTI DÓRA / Ádvent 2. vasárnapja 434
BOLLA ÁRPÁD / Ádvent 3. vasárnapja 436
HONTI IRÉN / Ádvent 4. vasárnapja 437
FABINY TAMÁS / Szaporodjatok, és ne fogyjatok! 439

NÉMETH ZOLTÁN ÉS TÓTH SZILVIA

Áldás és ölelés

Mk 10,13–16

Azt a címet lehetne adni ennek a bibliai történetnek: első találkozás Jézussal.

Áldás és ölelés. Mindössze ennyi, amit a történetben szereplő gyerekek megértenek az egészből. Nem tudják, ki ez az ember, honnan jött, hová megy. Nem ismerik múltját és jelenét, terveit, szándékait. Amit tudnak, amit felfognak, ami az övék, mindössze ennyi: áldás és ölelés. Biztos vagyok benne, hogy ez a találkozás, áldás és ölelés élménye, emléke végigkísérte ezeknek a gyermekeknek az életét. Talán közülük néhányan az a találkozás tette később, felnőtt korában személyessé a kereszténység Jézusról szóló üzenetét.

Mi azt hisszük, hogy többet tudunk ezeknél a gyermekeknél. Jézussal kapcsolatban több van a kezünkben, de legalábbis szeretnénk többet tudni és többet birtokolni. De minél alaposabban kutatunk Jézus igazi arca, szavai, szándékai után, annál kevesebb marad a kezünkben. Rejtélyes szavak, tettek, szándékok. Ami biztosnak mondható, és ami talán a vele kapcsolatos különböző elképzelésekben is közös, így foglalható össze: Benne az isteni szeretet az ember iránt egészen különös, egyedi, rendkívüli módon nyilatkozott meg, lett emberközeli, személyessé, az embert valahol a szíve mélyén megérintővé. Más szavakkal, ami egyedül biztos: áldás és ölelés.

A történetnek van egy belső feszültsége is: a tanítványok zavaró körülménynek tartják a gyermekek jelenlétét, és el akarják küldeni őket. Majdnem meghiúsul az áldás és az ölelés. Ez a feszültség megvan az emberben, a gondolkodó ember hitében is. Ahogy a tanítványok el akarják küldeni a gyermekeket, úgy igyekszik az ember elnyomni magában naivnak, tudatlannak bélyegzett gyermeki hitét. Úgy gondolja, elhagyva a gyermeki dolgokat neki már a kritikus gondolkodás, elemzés útján kell járnia. Eközben mindig úgy jár, mint aki a hagyma lényegét kutatva egymás után fejt le annak rétegeit, míg végül semmi sem marad a kezében. Vagyis a kritikus gondolkodás oda vezet vissza bennünket, ahonnan elindultunk: nincs más tudásunk Jézusról, nincs más a birtokunkban, mint áldás és ölelés. Általa oly személyesen érint és ölel át bennünket

Isten szeretete, ahogy Jézus érintette, ölelte át a történetben szereplő gyermekeket. Áldás és ölelés. Kevés? Azt gondoljuk, épp ellenkezőleg. Aki életének különböző fázisaiban, bánat és öröm idején, kudarcok, bukások mélységeiben, illetve a boldogság magasságaiban érzi, ahogy kíséri őt születéstől a halálig a jézusi ölelés és áldás, annak ez a kevésnek látszó a legnagyobbat jelenti: reménységgel élni és egykor reménységgel meghalni...

- Ki vagy te?
- A benned élő gyermek.
- Miért jöttél? Már túl vagyok rajtad, elfelejtettelek.
- Azért jöttem, hogy emlékezz: honnan indultál.
- Rengeteg energiámba került megszabadulni tőled, nincs szükségem rád.

– Ezzel fájdalmat okozol nekem, és magadat is becsapod. Tényleg elhiszed, hogy életednek van egy pontja, ahol szögre akaszthatsz, mint egy kinőtt kabátot?

– Csak egyet mondj, amiért szükségem lehet rád.

– Én őrzöm benned az első találkozást, az ölelést, az áldást.

– Nekem ez kevés, többre van szükségem. Nekem tudás kell, ismeret, bizonyosság.

– Félek, bármit is mondanék, te elutasítanál engem. Évek óta benned meghúzódva, elrejtőzve élek, figyellek téged. Bármit is mondanék, számodra romantikus, naiv, gyermeki fecsegés lenne. Nem kell figyelmeztetned, mennyi energiádba került elnyomni engem. Én éreztem a legjobban. Azért kérdezhetek?

– Kérdezz nyugodtan.

– Mindenféle sértődöttség nélkül emlékeztetnék arra, hogy velem kezdődött minden. Sajnálatra méltó az az ember, aki elfelejti, honnan indult, és megtagadja egykori önmagát. Hová, meddig jutottál? Tudásnak, ismeretnek, bizonyosságnak útján

elérted-e azt a pontot, ahol Isten titkai úgy tárulnak fel előtted, hogy már nem kell a gyermeki ráhagyatkozás?

– Még útközben vagyok, de hozzád visszatérni félek. Megrémít az Istenre való gyermeki ráhagyatkozás. A ráhagyatkozás kiszolgáltatottság, mint mikor az ember szakszakadékbába ugrik.

– Talán másféle kiszolgáltatottság ez. Mint a csecsemő az anyja ölében, mint a madáré a levegőben, mint a gyermeké Jézus ölében.

– Gyermek létedre tanítasz engem.

– Ne érts félre, nem akarok utadba állni. Nekem is szükségem van a bátor küzdelemre, amit önmagadért folytatasz. Csak szeretnék része lenni életednek, egy olyan biztos pont ahová megpihenni, erőt meríteni mindig visszatérhetek. Hordozni egy emléket, ami sorsodból kitörölhetetlen, az nekem mindig üzenete van.

Ahonnán indultál: ölelés és áldás.

Ami kísér: ölelés és áldás.

Ahová érkezel: ölelés és áldás.

Fohász

Uram! Bocsánatot kérek tőled minden üres, lélek nélküli imámért. Bocsáss meg, ha csak a papi hivatás mondanivalóját mondtam, és magam is vártam – mint oly gyakran a hívek – az áment.

Csodálatos ajándék a beszélgetés. Köszönöm, hogy beszélgethetek veled.

Most színed elé hozom szeretteim: hitvesemet, leányomat és fiamat családjaikkal együtt. Az idős, betegségekkel küszködő szülőket, akikkel – sajnos – oly vékony szál tart össze bennünket. A gyülekezet tagjait, akiknek pástornak és szolgálójává lehetek.

Kegyelmed legyen mindnyájunkkal a mai napon is. Ámen.

VARGA GYÖNGYI

Az áldás teológiája – a teológia áldása?

AZ ÁLDÁS MINT A TEOLÓGIA „MOSTOHAGYERMEKE”

Az áldás fogalma, jelensége és az áldás gyakorlata napjainkig fellelhető, nyomon követhető a hétköznapi élet számos területén. Profán használata evidenciának tekinthető: az áldás a mindennapi élet részét képezi anélkül, hogy e téma teológiai mélysége és jelentősége közvetlen módon kifejezésre jutna a gyakorlatban. Éppen ezért elgondolkodtató és ugyanakkor sajnálatos is az a tény, hogy a teológiai reflexió terén és az egyházi praxisban az áldás mindmáig marginális téma maradt.

A teológiatudományon belül tulajdonképpen sohasem kapott az áldás témája kellő megbecsülést, ha elő is fordult olykor, akkor is a periférián, és a keresztény teológusok, írásmagyarázók nem szenteltek neki komoly figyelmet. Jelentősége elmaradt más hasonló mélységű teológiai kulcsszó, téma mögött. Mindez abban is megmutatkozik, hogy a teológiatörténet hosszú évszázadain át sohasem alakult ki teológiai vita, illetve tudományos diszkusszió, dialógus az áldás jelentőségét és értelmezésének kérdéseit tekintve.

A dogmatika és a biblikus teológia „hallgatása” az áldással kapcsolatban valószínűleg arra a „klasszikus” teológiai tradícióra, valamint ennek napjainkig tapasztalható prioritására vezethető vissza, amely nem mérte fel igazán az áldás téma teológiai jelentőségét. Az áldás gondolatának mellőzését a teológiában véleményem szerint azonban az is okozza, hogy az áldás „életszerűsége”, a hétköznapi világában megélt áldástapasztalat nehezen kapcsolható össze a gyakran absztrakttá váló teológiai kifejezésekben gondolkodó teológiatudomány világával. Egy másik okot abban látok, hogy az áldás marginalizálása összefügg az azal a ténnyel is, hogy napjainkban elméleti és gyakorlati síkon is a krisztológia bizonyos elszigetelődést mutat a teremtésteológiától és a pneumatológiától.¹

¹ Véleményem szerint ez a jelenség az áldás téma összefüggésében elsősorban azt jelenti, hogy az áldás mint teológiai tartalom gyökerét tekintve egyrészt a teremtésteológia ószövetségi alapkielentéseihez kötődik, másrészt a pneumatológia dogmatikai tárgykörébe is jól illeszkedik, úgy, mint Isten áldó jelenlétének teológiai megragadása, e hangsúlyai

Ugyanakkor az is tény, hogy bizonyos bizalmatlanság is érezhető az áldással szemben, annak „megfoghatatlan”, racionálisan nehezen megközelíthető jellege miatt, valamint azért is, mivel az áldás gyakran a „mágikus” jelzőt is megkapja, és így félreérthetővé válik lényege és hatása. Az áldás „univerzalizációja” szintén óvatosságot kelt, és a kereszténység oldaláról jelentkező előítéletek könnyen merev elhatárolódáshoz vezetnek más vallások, kultúrkörök gyakorlatától. Tény, hogy az áldás is – mint minden élettapasztalat, jelenség – emberi manipulációknak is ki van szolgáltatva. Azonban azok a pozitív tapasztalatok, amelyek az áldás életformáló, életújító hatásával függnek össze, lelkigondozók, lelkészek és gyülekezeti tagok, valamint kívülállók oldaláról is megerősítést nyernek. Mindenesetre érdekes az a tény, hogy az egyházi gyakorlatban, az istentiszteleteken és kazuális szolgálatokon az áldás gyakorlata megmaradt, ám az áldás lényegére irányuló kérdések e területen is csupán a háttérben húzódnak meg.

C. Westermann volt talán az első olyan teológus, aki szót emelt az áldás témájának a teológiatudományban tapasztalható mellőzése, marginalizálása miatt, ugyanakkor hangsúlyozta az áldás téma jelentőségét a teológia egészére nézve. 1968-ban így írt: „...weder die systematische noch die biblische Theologie hat sich jemals sonderlich für den Segen interessiert; die Frage nach dem Segen liegt abseits der begangenen Straßen der theologischen Forschung”.² Wester-

miatt a krisztológia, illetve szótériológia oldaláról nézve – amely a keresztény teológia szíve-közepe – másodlagossá, csekélyebb jelentőségűvé válik. A reformátori örökség értelmében az áldás teológiai gondolata is mindenekelőtt a krisztológiai-szótériológiai értelmezés révén ragadható meg. Mégis, úgy gondolom, az áldás gondolata éppen amiatt, hogy a teológia több „területén” otthonos, olyan összekötő szereppel is rendelkezik, amely révén hozzájárulhatna azok egymáshoz való közeledéséhez.

² C. Westermann: *Der Segen in der Bibel und im Handeln der Kirche*. München, 1968. (2. Aufl. 1992) Az idézet magyar fordítása: „Sem a rendszeres, sem pedig a biblikus teológia nem mutatott soha különösebb érdeklődést az áldás iránt; az áldás kérdését a teológiai kutatás már bejárt útjai nem érintik.” Az első és második kiadás között eltelt huszonegy év alatt mit sem változott az áldás témájának helyzete a teológiában. Westermann a második kiadás előszavában ugyanezt a panaszát még egyszer újra megfogalmazza. Ez az egy példa is mutatja azt a gyakorlatot, hogy bizonyos jelentéktelennek nyilvánított teológiai témák, kérdések gyakran évtizedekig, évszázadokig, nem kapnak teret tudományos kutatásban, diszkusszióban.

mann megkísérelte az áldás gondolatát az ószövetségi teológia egyik alapmotívumává tenni, amikor a történelemben munkálkodó Isten tetteit, megnyilatkozását az áldás és a szabadítás két fogalmával kapcsolta össze.³

Westermann nyomán elindult némi teológiai eszmélődés, azonban ez nem jelentett igazi áttörést. Egy évtizede még H.-P. Müller is úgy jellemezte az áldás témáját, mint amely félig feledésbe merült.⁴ U. Mann⁵ radikális mondata – „Die Dogmatik hat zum Segen nichts mehr zu sagen” – mélyen elgondolkoztató kijelentés. Az áldás gondolata leginkább az ígéretek, a kiválasztás nagy ószövetségi témáinak háttérében húzódik meg, itt kapott helyet, és e teológiai témák tárgyalása kapcsán kerül elő. H. D. Preuß JHVH „hatóereje” („JHWHs Wirkungskräfte”) egyikének tekinti, és e cím alatt foglalkozik az áldás gondolatával az Ószövetség teológiájának összefüggésében.⁶ Az áldásnak az Újszövetségben betöltött szerepéről az elmúlt évtizedekben tudomásom szerint egyetlen összefoglaló jellegű munka született: W. Schenk *Der Segen im Neuen Testament* című műve.⁷ Angol nyelvterületen hasonló a helyzet: itt sem kapott az áldás témája kellő hangsúlyt a teológiatudomány keretén belül. Mindenesetre úgy tűnik, mintha az áldás önállóan, a maga erejéből élne tovább, és nem lenne igazán szüksége teológusok „bábáskodására”.

Az utóbbi években azonban bizonyos nyitás, érdeklődés tapasztalható a teológia oldaláról az áldást illetően. A gyakorlati teológia, elsősorban is a liturgiai praxis és a poimenika kezdi „újra felfedezni” az áldás jelentőségét az istentiszteletek, kazuális szolgálatok és a lelkipásztori beszélgetés területein. Egyre nagyobb az igény arra – főként a nyugat-európai tapasztalatok mutatják ezt –, hogy „áldó-istentiszteleteken”, személyes lelkigondozásban és csoportmunkában is alkalmazható és átélhető legyen az áldás, amely felöleli az emberi élet minden területét, és az élet fordulópontjain, döntéshelyzetekben, nehéz időszakok, csüggedések idején biztató, továbbsegítő, megújító

³ C. Westermann: *Az Ószövetség teológiájának vázlatja*. A Budapesti Református Teológiai Akadémia Bibliai és Judaisztikai Kutatócsoportjának kiadványai, 2. füzet. Budapest, 1993. Westermann megközelítési módja új szempontokat ad az ószövetségi teológia témaköréhez, azonban kissé sematikus módon értelmezi a történelemben munkálkodó Isten megnyilatkozását, amikor elhatárolja egymástól az áldást mint Isten állandó, folyamatos munkálkodását és a szabadítást, amely Isten punktuális, alkalmoszerű beavatkozása a történelem menetébe. Véleményem szerint a szabadítás gondolköré magában foglalja az áldás aspektusát is, mivel a szabadítás éppen úgy Isten jóságának, erejének, gondoskodásának megnyilvánulása, mint a folyamatos tapasztalható, kevésbé „látványos” áldás. Ugyanígy pedig az áldás tapasztalatában a szabadulás, szabadítás aspektusa is helyet kaphat.

⁴ H.-P. Müller: *Segen im Alten Testament, Theologische Implikationen eines halb vergessenen Themas*. ZThK 87. Tübingen, 1990. 1–32. old.

⁵ U. Mann: *Das Wunderbare: Wunder, Segen und Engel*. HST 17. Gütersloh, 1979. 91. old.

⁶ H. D. Preuß: *Theologie des Alten Testaments*. Bd. I. JHWHs erwählendes und verpflichtendes Handeln, Kohlhammer. Stuttgart, Berlin, Köln, 1991. 204kk. old.

⁷ W. Schenk: *Der Segen im Neuen Testament*. Eine begriffsanalytische Studie, Theologische Arbeiten XXV. Berlin, 1966.

erővel bír. E helyen csupán egyetlen jelenségre utalok: az ósi kelta és ír áldásszövegek széles körben való használatára, népszerűségére, amely a bennük tetten ható eredetiségnek, mély istentapasztalatnak és emberreliségüknek tudható be.

AZ ÁLDÁS TEOLÓGIÁJA?

Az áldás jelentőségének újranelismerése mutatkozik meg abban, hogy a közelmúltban két átfogó teológiai mű is napvilágot látott. Örvendetes, hogy két hölgy: Magdalene L. Frettlöh és Dorothea Greiner szinte egy időben jelentkezték: áldásról írt könyvvel. Magdalene L. Frettlöh: *Theologie des Segens, Biblische und dogmatische Wahrnehmungen* című írt munkája a Chr. Kaiser – Gütersloher Verlagshaus kiadónál jelent meg 1998-ban, illetve 1999-ben, immár 3. kiadásban.⁸ Dorothea Greiner: *Segen und Segnen, Eine systematisch-theologische Grundlegung* címmel írt művét a Kohlhammer kiadó jelentette meg 1998-ban.⁹

Mellettük kell még megemlítenem Andreas Obermann *An Gottes Segen ist alles gelegen, Eine Untersuchung zum Segen im Neuen Testament* című munkáját, amely szintén 1998-ban látott napvilágot.¹⁰ (Ez a könyv azonban jelenleg sajnos még nem áll rendelkezésemre, így az olvasóba kell érnie a két előbb említett mű ismertetésével.)

Mindkét teológusnő gyakorló lelkészként konfrontált az áldás jelentőségével és e téma „mostoha sorsával” a teológia tudományán belül. D. Greiner jelenleg is lelkészként szolgál Holzkirchenben. Mindkettőjüknél megfigyelhető a személyes érintettség, a téma iránti elkötelezettség, az az igyekezet, hogy az áldás gondolata méltó helyet kapjon a teológiatudomány keretén belül. Ennek elősegítésében született meg a két alapos, hiánypótló munka, amely szerzőinek széles látószögéről, konfrontálódásuk kommunikációs készségéről, valamint kreativitásáról ismertetődik. A hétköznapi tapasztalatainak talaján állva a téma aktualitására figyelve, és az életszerűség kihívásaként komolyan véve gondolkodnak és gondolkodtatnak el az áldás jelentőségéről, szerepéről, helyéről.

A legfőbb, legalapvetőbb kérdések az áldással kapcsolatban mindkét szerzőnél a következők: Ki áld(hat)? Isten vagy mi, emberek? Mi történik az áldás eseményében? Hogyan ragadható meg az áldás hatása, hatóereje, és mi által hat egyáltalán? Lehet-e szentségként értelmezni az áldást? Vagy netán közvetítőként, eszközként tekinthetjük az áldást Isten gyógyító gondoskodásában, üd

⁸ Magdalene L. Frettlöh: *Theologie des Segens, Biblische und dogmatische Wahrnehmungen*. 3. Aufl. Chr. Kaiser – Gütersloher Verlags-Gütersloh, 1999.

⁹ Dorothea Greiner: *Segen und Segnen, Eine systematisch-theologische Grundlegung*. Kohlhammer, Stuttgart, Berlin, Köln, 1998.

¹⁰ Andreas Obermann: *An Gottes Segen ist alles gelegen, Eine Untersuchung zum Segen im Neuen Testament*. Neukirchener Verlag, Neuland – Vluyt, 1998.

ségszerző munkájában? Mi a jelentősége és hol ragadható meg az aktualitása a bibliai áldásmotívumoknak? Hogyan találhatnak egymásra, és miként függnek össze az áldás témáját tekintve a teológia különböző diszciplinái: a rendszeres, a biblikus, a gyakorlati teológia?

Úgy gondolom, ezek a kérdések számunkra is izgalmasak lehetnek. E helyen nincs arra lehetőség, hogy minden kérdést részletesen végiggondoljunk a két szerzőnő könyve alapján. Az azonban lehetőségként mindenképpen előtűnik áll, hogy a címben feltett kérdésből kiindulva ki-ki maga szembesüljön az áldás téma komplexitásával, és impulzusokat kapjon annak továbbgondolásához.

Az áldás teológiája – ezt a „merész” címet adta könyvének M. L. Frettlöh. Merész és újszerű ez a megközelítés elsősorban is azért, mert az áldás gondolatköre, témája mindeddig nem emelkedett olyan rangra, hogy a teológiatudományon belül önálló áldás teológia kikristályosodását indikálhatta volna. Frettlöh a biblikus-egzegetikai és a rendszeres teológiai megközelítés szintézisét igyekezik megteremteni az áldásteológia keretén belül. Három nagy egységre osztja művét.

Az első rész a legfontosabb, áldással foglalkozó biblius-teológiai munkákat mutatja be, illetve szembesít ezen túlmenően a dogmatika oldaláról tapasztalt/tapasztalható „hallgatással” az áldás témáját tekintve. C. Westermann alapvető munkáját, amely a bibliai áldásteológia első kísérletének tekinthető, Frettlöh részletesen tárgyalja, ugyanakkor más szerzők: J. Scharbert, W. Schotroff, S. Mowinkel, valamint F.-W. Marquardt megközelítési módjait is értékeli.¹¹

Az első egység a biblius és a rendszeres teológiai oldal egymás mellett, párhuzamosan történő felvázolásával teremti meg az alapot ahhoz, hogy a dogmatikai tradíció áldásértelmezésének különböző korokhoz és teológusokhoz kötött megnyilvánulásait nyomon követhesse az olvasó, és ez által az áldás téma súlypontjai is kikristályosodjanak számára. Luther, Kálvin, Bonhoeffer és Barth áldásértelmezésének vizsgálata adja Frettlöh könyvének gerincét; ez az egység a legátfogóbb, leghangsúlyosabb a három rész közül. A szerző látásmódja tükröződik a súlypontosításban. Abban, hogy a dogmatikai tradícióra teszi a hangsúlyt, látható elkötelezettsége és szándéka, hogy az áldás témának a dogmatika nagy területén belül „otthont teremtsen”. A négy nagy teológus mindegyikének volt köztudása az áldás gondolatához. Frettlöh szándéka és célja ennek megmutatása és áldásértelmezésük értékelése.

Lutherrel kapcsolatban három alapvető gondolatör kerül elénk Frettlöh ismertetésében. Az első csomópontot a reformátori tan lényegének az áldás témája felőli megközelítése adja. A reformátori szellemiség az áldás krisztologikus-szoteriologikus megközelítésében nyilvánul meg leginkább, amelynek kulcsa Luthernél Gen 22,18, mint az „Írás summája”. „Ábrahám utóda” alatt Luther egyértelműen Krisztust érti, aki által áldást nyer a föld minden nemzetsége.¹²

¹¹ M. L. Frettlöh: *Theologie des Segens*, 1999. 43–88. old.

¹² M. L. Frettlöh: *Theologie des Segens*, 1999. 93k old.

Ez az igevers és kontextusa Luther számára a megigazulástan kifejtéséhez is jó alapot szolgáltat: az áldás és evangélium fogalmát – lényegüket tekintve – azonosítja egymással. Gal 3,6–14-et is végiggondolja ennek kapcsán, és Krisztust, mint az értünk átokká lett Megváltót és az áldás közvetítőjét mutatja meg.¹³ A második gondolatör az ároni áldáshoz, Num 6,22–26-hoz kötődik. Luther az istentiszteletek és a hétköznapi gyakorlatát gondolja át, és az ároni áldás szentháromság-teológiai értelmezéséhez jut el.¹⁴ A harmadik gondolatör Luther áldásértelmezésének antijudaista vonásaival foglalkozik. Frettlöh részletesen ismerteti Luther koncepcióját Gen 27-tel kapcsolatban. Ézsau esete Izrael helyzetét mutatja Luther szerint: Isten választott népe, az Ószövetség népe az áldás örökségéből kimarad, mivel önmagát zárta ki azzal, hogy a Názáreti Jézusra nemet mondott. Frettlöh Luther megközelítési módját a reformátor korának összefüggésében vizsgálja, józanul ítéli meg, és arra a konklúzióra jut, hogy a reformátor áldásértelmezését korunk aktuális teológiai összefüggésébe helyezve az antijudaisztikus látásmód elkerülésével kell érthetővé, követhetővé és útmutatássá tenni.¹⁵

Kálvin megközelítési módja az áldás téma tekintetében a kiválasztásteológiával, a szövetségteológiával, Isten örök elrendelésének, az isteni providenciának gondolatával, illetve Isten dicsőségének Kálvin számára olyannyira hangsúlyos témájával kapcsolódik össze.¹⁶ Az áldás gondolatának nála sincs önálló helye, hasonlóan Lutherhez. Az áldás mint a belső rendező elvek, motívumok egyike jelenik meg a nagy dogmatikai rendszeren belül. Az áldás téma krisztológiai-szoteriologiai értelmezése, az ószövetségi áldásmotívumok keresztény szemléletmódja kapja Kálvinnál is, mint Luthernél a leghangsúlyosabb szerepet. Érdekes megfigyelnünk azt, hogy miként bontakozik ki a genfi reformátor szinte teljes teológiai alapállása, gondolatrendszere egyetlen téma: az áldás összefüggésében vizsgálva. M. L. Frettlöh végigkalauzolja olvasóját ezen az úton, és az áldásnak, mint egyedül Istentől kapott és kapható ajándéknak az ember felelősségével, tehát az áldás továbbadásának, megélésének feladatával való szoros kapcsolatára mutat rá Kálvin szemléletmódja alapján.¹⁷

D. Bonhoeffer áldás témára vonatkozó gondolatai csak fragmentumokban maradtak fenn, mégis mindaz, amit Bonhoeffer az áldással kapcsolatban leírt, végiggondolt, a komplex egész képét mutatja. A következő gondolatöröket öleli föl Bonhoeffernél az áldás téma: az áldás az Ószövetség összefüggésében; az áldás mint Isten igénje a

¹³ Ua. 99kk old.

¹⁴ Ua. 120kk old.

¹⁵ Ua. 130kk old. „...zeitbedingte und im theologischen Ansatz begründete Antijudaismen bei Luther von seinen eigenen reformatorischen Einsichten her so zu kritisieren, daß seine Auslegungen biblischer Segens-texte für eine gegenwärtige Theologie des Segens ohne Antijudaismus wegweisend werden können”. (133. old.)

¹⁶ Ua. 134–188. old.

¹⁷ Ua. 179. old.

földi életre; az áldás mint az ember közreműködése a teremtésben; az áldás mint engedély a gondtalan életörömről és felhatalmazás a szolidáris „együtt szenvedésre”; az áldás mint közösségteremtő életerő, hatalom az elválással és a halállal szemben.¹⁸ A témának ezek a megközelítései nagyon aktuális, mélyen emberi, a szenvedés és lelki próbák alatt átérlelt szenvedélyes és letisztult gondolatok. Bonhoeffer személyes életpasztyájában gyökerező áldásigénye szinte minden áldással kapcsolatos gondolata mögött meghúzódik. Álljon itt egy rövid részlet Bonhoeffer áldással kapcsolatos látásmódja összefoglalásaként a *Brautbriefe* című gyűjteményből, amelyet Frettlöh az utolsó gondolatör kapcsolán idéz: „Segen – daß heißt sichtbare, spürbare, wirksam werdende Nähe Gottes. Segen will weitergegeben sein, er geht auf andere Menschen über. Wer gesegnet ist, ist selbst ein Segen. (...) Es gibt nicht größeres als daß ein Segen Mensch ein Segen für andere ist, nicht wahr? Nicht nur eine Hilfe, ein Gefährte, ein Freund, sondern ein Segen. Das ist viel mehr.”¹⁹

K. Barthnál – Bonhoefferrel ellentétben – az áldás témájának teológiai, antropológiai megközelítése nem biografikus, tapasztalati oldalról indul, hanem dogmatikai rendszerének krisztológiai megfontolásaiban, kijelentéseiben gyökerezik. Barth az áldás témát a teremtésteológia egységében hozza, a teremtésbeli áldás a szövetség gondolatával szorosan összefüggő motívum nála. M. L. Frettlöh az áldás téma antropológiai kérdéseit is vizsgálja Barth *Kirchliche Dogmatik* című nagy jelentőségű műve alapján. Arra a megállapításra jut, hogy Barthnál az emberi áldáspraxis jelentőségét tekintve határozottan Isten áldásigéje (Segenswort) mögé kerül, és egyúttal az áldást, mint cselekményt (Segensaktion) is a „Segenswort” mögé helyezi. Barth szerint az Ószövetség áldásmotívumai, elsősorban is Ábrahám áldása Krisztusban érik el végső kiteljesedésüket. Ábrahám áldásának ígéretkarakterével szemben az Újszövetség áldásfogalma Krisztusban a beteljesedés, az áldás teljességének vonását hordozza. Frettlöh kritikai megjegyzése Barth megközelítését tekintve elsősorban arra irányul, hogy Barth a keresztény áldáspraxisnak a zsidó gyakorlatától való elhatárolódását indikálja azzal, hogy kiválasztásteológiai alapállásából közelít az áldás gondolatához, és e tekintetben számára Izrael Isten ítéletének tanúja.²⁰

M. L. Frettlöh könyvének harmadik egységében, a dogmatikai alapvetés után arra tesz kísérletet, hogy megrajzolja egy biblikus-dogmatikus áldásteológia alapvonásait. Két fő csomópont köré rendezi az áldás teológiai alapgondola-

tait. Az első gondatör az Izraellel való áldásközösséget emeli ki, a kulcsmotívum Ábrahám és áldása. A második egység az áldás nyomán áldottá váló ember, közösséget teremtő jelölősségére irányítja a figyelmet, és a teremtésbeli áldás alapmotívumára épít. E két csomópont sajnos lazán kötik egymáshoz, és a gondatörökön belül kidolgozott különböző témák között is gyakran nehézkessé válik az átvezetés, a témák összekapcsolása. A szerző könyvének ez az utolsó fejezete, amint azt címe is elárulja, egy áldásteológia alapvonalaianak megrajzolására tett kísérlet, amely azonban még számos lehetőséget kínál a téma elmélyültebb, konkrétabb átgondolására, az alapvonások közötti összefüggések felismerésére és megteremtésére. Mindezeket azonban elmondható, hogy M. L. Frettlöh könyve az áldás témakörét tekintve alapvető jelentőségű, átgondolt teológiai munka, és bőven ad impulzusokat az áldás gondolatának, témájának és üzenetének időszerű átgondolására.

A másik mű, D. Greiner könyve, címében az áldás fogalmát és gyakorlatát fogja át: *Segen und Segnen*. Nagyszámú fejezetet fektet a szerző a dogmatikai, a biblikus-egzegetikai és a gyakorlati teológia „hármásának” összekapcsolására. Könyvének bevezetésében az áldás gondolatörét háromféle módon közelíti meg: az első egy személyes tapasztalatokon alapuló, narratív jellegű fókuszálás a témára, a második a teológia és a hermeneutika aljáról indul, a harmadik pedig kortörténeti-aktuális megközelítés. Greiner tíz fejezetben tárgyalja az áldás különböző aspektusait, illetve felsorolja és végiggondolja az áldásértelmezésének legjelentősebb, legmarkánsabb irányvonalait. A tíz egység nagyjából követi a bevezetőben vázolt három megközelítési módot, azzal a különbséggel, hogy az első és a harmadik aspektus határvonalai kissé összemossódnak.

A szerző a hétköznapi tapasztalat oldaláról indul, amikor az áldás megnyilvánulásának sokszínűségét vizsgálja, és az áldás átélésének gazdag tapasztalati lehetőségeire mutat rá. E megközelítésben fontos szerepet kapnak az időszerűség és korunk kihívásai is. Greiner fontosnak tartja, hogy az áldás kapcsolán az áldás cselekményében, aktusában megjelenő kommunikációs folyamatot is átgondolja. Az áldás Greiner értelmezésében szorosan összefügg az emberi identitás kérdésével is. Az áldó Isten, az áldást közvetítő és az áldásban részesülő ember „hármásának” nagy figyelmet szentel. Az áldás aktusában mindhárom pozíció együtt van jelen, és csak e három aspektus „szinopsza” által ragadható meg az áldás cselekményének, történetének folyamata az emberi tapasztalat és a teológiai gondolkodás szintjén. A tapasztalati síkhoz kapcsolja Greiner azt a fejezetet is, amelyben C. Westermann áldásértelmezését tárgyalja, és értékeli az áldás és szabadítás Westermann által használt két fogalmának nyomán. Greiner is mint Frettlöh, nagyra értékeli Westermann korszaknyitó áldásteológiai kísérletét, azonban rámutat annak gyenge-

¹⁸ Ua. 189–214. old.

¹⁹ Ua. 213. old. Az idézet magyar fordítása: „Áldás – azt jelenti: Isten közelsége, amely láthatóvá, érezhetővé, hatékonyává válik. Az áldás továbbadásra vár, más embereket is utolér. Aki áldásban részesült, maga is áldássá válik. Nincs nagyobb dolog annál, mint amikor egyik ember a másik számára áldássá lesz, nem igaz? Nem csupán segítőtárs, élettárs, barát, hanem áldás. Ez sokkal több.”

²⁰ Ua. 267. old.

²¹ D. Greiner: *Segen und segnen*, 1998. 8–23. old.

pontjaira is. Egy alfejezetben tárgyalja Isten jelenlétének tapasztalatát punktuális vészhelyzetekben, amikor a szabadtítás élménye lényegében Isten áldó jelenlétének elementáris, egzisztenciális tapasztalatává lesz.²²

Két nagyon újszerű, provokatív, ugyanakkor mégis régi problémákat, félreértéseket átgondoló fejezet tartozik még a személyes, hétköznapi tapasztalatok világához az áldás összefüggésében.

Az egyik az áldás és a mágia kérdéskörét vizsgálja. Ez a fejezet azért is jelentős, mert igyekszik tisztázni a félreértéseket a mágiával kapcsolatban, és rámutat sok megalapozatlan előítéletre is. Ugyanakkor – egy „Starhawk” fantáziánévű modern boszorkány könyveinek vizsgálata révén (!) – világosan elhatárolja az áldás jelenségét, cselekményét a populáris, mágikus, szünkretista gyakorlatoktól. Arra a végső megállapításra jut, hogy az Istenbe vetett bizalom feleslegessé teszi az áldás mágikus értelmezését. Az áldás magába integrálja az emberi élet szociális és lelki-szellemi dimenzióit. A mágikus megközelítés elsősorban a földi javak: hatalom, siker, jólét megszerzésére összpontosít. Az áldás nyitott utat tár a transzcendens valóság átélésére, az Istenbe kapaszkodó, hitével hozzá ragaszkodó ember számára.²³

A másik gondolkör a mágia kérdésköréből vezet tovább: az áldás és a hatalom témáját veszi elő. D. Greiner az áldás hatalma kapcsán először annak hatóerejére, hatásaira kérdez rá. E tekintetben az átok kérdését is szem előtt tartja. Arra a kérdésre is igyekszik választ keresni, hogy mi-nyilvánul meg az áldás hatalma. Lehet-e az uralom, hatalom áldás, ha igen, hogyan? Az áldást adó Isten hatalmából hogyan részesül az áldást közvetítő ember és az áldásban részesülő? És mi a helyzet az erőtlenséggel, tehetetlenséggel? Isten „tehetetlenségével” a kereszten szenvedő „Áldások Áldása”, Jézus halálában? Úgy gondolom, e kérdések mindegyike izgalmas témát boncolgat, amelyek részletes átgondolására itt most nincs lehetőségünk.

D. Greiner a következő három fejezetben (7–9. fejezet) a rendszeres teológia aspektusából vizsgálja az áldás témát. Elsőként Luther áldásértelmezésére fókuszál. A súlypontot arra helyezi, hogy végiggondolja és értékeli Luther látásmódját az áldás kétféle – testi és szellemi/lelki – valóságáról. A testi áldást és annak sokszínűségét tekintve Luther az embert az életet igenlő teremtményként látja a világban. A lelki áldást tekintve viszont az ember a világot megtagadva kell, hogy megtalálja helyét – a világban.²⁴ D. Greiner felhívja a figyelmet arra, hogy Luther a lelki áldás mindenekfelett való voltát hangsúlyozza, amely

minőségét tekintve nem összemérhető a testi áldás jelentőségével. Ez a merev szétválasztás Luthernél sajnos ahhoz vezet, hogy az ember fizikális valósága egészségtelen módon elsikkad, elnyomást szenved teológiai antropológiájának látásmódja és a krisztológiai megközelítés révén. A szerző röviden kitér Luther antijudaizmusára is, ugyanakkor pozitívan értékeli az áldás gondolatának szentháromságtani kibontását, természetesen anélkül, hogy Luther mechanikus felosztását – a testi áldás az Atya, a lelki a Fiú és a Szentlélek műve – irányadónak tekintené. A teológia mai feladatát az áldás tekintetében abban látja, hogy a lutheri alapokra építve, azok kritikus továbbgondolásával az áldás hétköznapi tapasztalatát a dogmatikai megközelítés számára is gyümölcsözővé tegye.

Az áldás teológiájának összefüggésében D. Greiner M. Fox megközelítési módját ismerteti és értékeli.²⁵ A szerző művében, amelynek eredeti címe *The Original Blessing* (Santa Fe, 1983), az áldás gondolatának kognitív megközelítése dominál. Fox „tanít” az áldásról, azonban megközelítési módjára kevésbé jellemző az, hogy maga az áldás eseménye, története, folyamata kellő hangsúlyt kapna ebben.

A könyv utolsó előtti fejezete Greiner áldással kapcsolatos teológiai megfontolásainak summája: a szerző a szentháromságtan összefüggésébe helyezi az áldást, és ezzel megkísérel egy komplex áldásteológiát felvázolni, nagy vonalakban. A lutheri alapokról indul, végigveszi, és teológiai mélységében is kézzel foghatóvá teszi a teremtető-gondviselő Isten, Jézus, a Megváltó és üdvösségszerző és a Szentlélek áldását. Az egyházra úgy tekint, mint az áldásban részesülő és az azt továbbadni hivatott, Krisztus-arcú emberek közösségére. A jövő felé irányítja figyelmünket, és megállapítja, hogy az áldás eszkatologikus cselekmény is: reménységre indít, távlatot ad, ugyanakkor Isten jelenlétének ma is megélhető, de egykor kiteljesedő valóságára mutat rá. Az áldás Isten igenje az emberre, életére és Életére. Ebben a fejezetben az előző részekben tárgyalt gondolatok lecsapódásai, a korábban, több különböző témában megfogalmazott álláspontok érnek össze. Kár, hogy arányait tekintve ez az egység a megelőző nyolc fejezet után kissé „hangsúlytalanak” tűnik. Lényegi mondanivalójára nézve azonban mindenképpen a könyv üzenete centrumának tekinthető.

Az utolsó fejezetben az áldás témája a gyakorlati teológia és az egyházi praxis felé életszerűen, aktuálisan jelenik meg. Greiner ezzel az utolsó fejezettel impulzusokat szeretne adni az áldás gondolatának és az áldáscselekménynek sokszínű, kreatív alkalmazásához az egyházi élet, a lelkeszi szolgálat terén. Felvázolja, megmutatja az

²² D. Greiner: *Segen und segnen*, 1998. 90–94. old.

²³ Uo. 137. és 134. old.

²⁴ Uo. 219. old.: „Zugespitzt kann gesagt werden: In der Rede vom leiblichen Segen stellt Luther den Menschen – die Welt bejahend – in die Welt. In der Rede vom geistlichen Segen stellt Luther den Menschen – die Welt verachtend – in die Welt. Bei allem Unterschied gilt doch sowohl der leibliche Segen wie auch der geistliche Segen dem Leben in dieser Welt und stellt hinein in das Leben in dieser Welt.”

²⁵ Ld. uo. 250–265. old. A fejezetcím: „M. Fox – eine neue Segenstheologie?” bizonyos szkepticizmust árul el Greiner részéről. Kritikai észrevételeiben megállapítja, hogy a szerző *Der Grosse Segen* című monográfiájában teremtetsteológiai megközelítésből tárgyalja az áldás jelentőségét, és ez a teológia mint komplex egész redukcióját jelenti. Fox számára – írja Greiner – az áldás gondolata inkább eszköz, mint lényeges tartalom teremtetsteológiai látásmódjának kifejtéséhez. (261. old.)

áldás gyakorlatában rejlt sok lehetőséget, amellyel egyaránt épülhet az egyéni élet, a közösség, gyűlyulhatnak emberi kapcsolatok, és létrejöhet a Nagy Találkozás is – sokféle élethelyzetben, öröm és bánat, kihívások és csalódások, magány és felszabadult derű idején.

A TEOLÓGIA ÁLDÁSA?

Teológia és áldás. A két fogalom nagyon is közel áll egymáshoz. Az előbbiekben ismertetett két mű véleményem szerint megerősíti ezt az állítást. A teológia áldása: a címben feltett kérdés második része talán túl együgyűen hangzik. Azonban minden teológus számára, aki elkötelezett Isten dolgai iránt, és szenvedéllyel kutatja azokat, evidencia a teológia művelésében rejlt áldás.

Mégis, a cím második feléhez érve néhány szóra álljunk meg még az áldás teológiájánál! Szükség van-e az áldásteológiára egyáltalán? Végül is mit takar ez a kifejezés? Lehet-e specializálni a teológiát áldásteológiára? A kérdések jogosak. Az áldás teológiája, amennyiben ezt a fogalompárt használjuk, véleményem szerint elsősorban is egy jó lehetőség a teológiai gondolkodásra, meghívás elmélyült foglalkozásra Isten dolgaival. Ugyanakkor kihívás is arra, hogy egy „félleg feledésbe merült” (?) vagy éppen tudatosan felvállalt teológiai – és éppen ezért életszerű – témával intenzíven kapcsolatba kerüljünk. Az áldás, amely átszövi az emberi életet, a világmindenség életét, végérvényesen nem kerülhető ki sohasem. Áldásteológia talán annyit jelent: szembesülök azzal a ténnyel, hogy a teológia is áldott, Istentől áldott tudomány, amely életformává érhet, napi gyakorlattá lehet – ahelyett, hogy absztrakt fogalmak múzeumban filozofálgató teremőrök lennének.

Az áldás teológiája ebben az értelemben olyan teológiai gondolkodást is jelent, amely nyitott mind a tudományos gondolkodás, mind pedig a mai ember egzisztenciális kérdései irányába. A keresztény üzenet és az egyház iránti elkötelezettségében komolyan szembenéz a „világi” tudomány és a társadalom kihívásaival, útkeresésével, és kész a válaszadásra, kérdésésre...

Az áldás teológiája lehet *biblikus* teológia: az Ószövetség áldástörténeteit, áldásmotívumait végigelemző, teológiai-lag átgondoló vizsgálódás. Az Újszövetség áldásról szóló kijelentéseit sorra vevő, rendszerező feladat. Jézusnak, az Áldások Áldásának evangéliumát feltáró nagy teológiai „kaland”. A két oldalt nem összemosó, hanem együttlátó, tudatos és felfedezésekre nyitott, komoly munkálgatás.

Az áldás teológiája lehet *szentháromságtanra épülő* teológia – a „nagy rendszer kicsinyítése” egy adott motívumra alapozva. Érdeemes végiggondolni D. Greiner nyomán: mi-ben is nyilvánul meg, és hogyan ér el hozzám az Atya, Fiú, Szentlélek áldása? (Mit is jelent, amikor az istentisztelet végén elhangzik a mondat: „Áldjon meg titeket/minket a mindenható Isten: az Atya, a Fiú és a Szentlélek!”?)

Az áldás teológiája lehet nagyon is *hétköznapi*, a min-

dennapjait morzsolgató vagy végigrohanó ember teológiája, annak kérdéseire, félelmeire reflektálva. Mit mondanak, mit tehetek lelkésszé, gyülekezeti tagként, emberként egy másik emberért – kórházi ágy szélén ülve, szélén állva vagy kétségeivel, kérdéseivel engem kereső barátársammal beszélgetve? Mit mondjak, hogyan áldok meg egy kisgyermeket, akit megkereszteltek, és ki tudja, hol találkozom vele és hozzátartozóival legközelebb a templomban? Van-e áldásom, jó szavam²⁶, biztatásom egy hajléktalan, egy börtönből szabadult ember vagy egy drogos fiatal számára? A saját családom számára? Tudok-e úgy áldani a szeretettel másokat, hogy közben nem irigylem boldogságuk sikereiket, hanem azt Isten feléjük is forduló arca mosolyát (ragyogását) tekintem? Hiszem, hogy ez is mind, egy kicsit az áldásteológia körébe tartozó kérdés.

Az áldás teológiája végül lehet – és kell is, hogy legyen – az Istenre és ajándékaira figyelő *tanítvány képzés a továbbtanulásra*. Luther, Kálvin, Bonhoeffer, Barltrop és lettek tanítók. Áldottak és áldók. Amit megtanultak felismertek és tanítottak, nem elvont, életidegen tan, hanem életszerű, „áldásos” ismeret. Bár nem építettek fel áldásteológiai rendszereket, mégis foglalkoztatta őket ez a „Megáldalak, és áldás leszel!”

A kérdés második fele: a teológia áldása. Az előbbiekből véleményem szerint egyenesen következik. A kérdés meg is fordítható a sorrend: a teológia áldásának hatása az áldásos hatása lehet adott esetben egy áldásteológia is. Az áldás jelenségével, lényegével való elmélyült foglalkozás. Ugyanakkor visszafordítva a két kifejezés sorrendjét: az áldás gondolatával való teológiai foglalkozás a teológia tudomány számára áldássá is válhat. Nyitva áll a lehetőség arra, hogy a teológia áldott tudománnyá, és az áldás tovább sugárzójává legyen. Úgy is, hogy a klasszikus dogmatikai felosztás révén kikristályosodott egyes különleges és gyakran egymástól többé-kevésbé elszigetelődő részletek újra közelednek egymáshoz, találkoznak – akár az áldás téma híd funkciója következtében is.

D. Greiner az áldás hatásával kapcsolatban annak négy alapvető tulajdonságát sorolja fel: 1. az erősítés, illetve a növekedés, 2. a védelem, 3. a gyógyítás és 4. a bizalom vagy a közösség megszületése.²⁷ Amikor a teológia áldásáról gondolkodunk, talán nem tűnik túlzásnak azt állítani, hogy az áldásnak ez a négy funkciója, feladata a teológia művelésében, a teológiai gondolkodás gyakorlatában is megvalósul. A felismerések által növekedünk az ismeretben, erősödhetünk Isten megismerésében és a hitben. Ez az áldás jelent a kiindulópontot, a teológia alapállását, hiszen nem öncélú tudomány ez, hanem a teljes emberi sz-

²⁶ Itt jegyzem meg, hogy az „áldani/áldás” fogalmát a görög nyelv *ευλογεω/ευλογία* kifejezésekkel írja le, amelyben benne foglaltatik az „áldás” aspektusán túl a „dicsérni”, valamint a „jó/jól mondani” tartalom jelentés is.

²⁷ D. Greiner: *Segen und Segnen*, 1998. 146k old.

mélyiség fejlődését hivatott elősegíteni. A teológia bizonyos értelemben védelmet is jelent: medret ad a gondolkodásnak, nem hagyja azt sem, hogy kritikai érzékünk, önértékelésünk, teológiai véleményalkotásunk elhagyja a realitás biztos talaját. A teológia áldásának védelmi aspektusa a kihívásokkal szembenező teológus számára azt is jelenti, hogy bátran felvállalhatja álláspontját, „biztos lehet a dolgában”. Hiszen Isten oltalma és ereje alatt áll és él. A teológia áldása a gyógyítás is: a lelkigondozás áldása. Nagy szükségünk van rá, bár sokszor büszkéké vagyunk ahhoz, hogy bevalljuk önmagunknak. A lelkigondozás széles területet ölel fel, nem csupán klasszikus értelmében közelíthetünk e fogalomhoz. A teológia áldása a lelki „egészség” megteremtődése is, amely a Szentírás-hoz és üzenetéhez való nyitott, kreatív, közvetlen és felelős közelítés nagy lehetőségét is magában hordozza. És végül a negyedik: a bizalom és a közösség. Istenben és

egymás között. A teológia áldása – végső soron Isten maga. Hiszen nélküle nem is létezne. Ezért szól és hangozhat az áldás – a teológusok áldása – Isten felé a hálaadás és dicsőítés szavával.

M. L. Frettlöh gondolata álljon itt végül: „Erneuert wird die Welt nicht nur durch Gottes eigenes Segenshandeln, erneuert wird sie auch durch den Segen, den Menschen, Gott segnend, an ihn zurückgeben. (...) Weil Gott die *Beracha* als das Menschenunmögliche möglich macht, ist es uns nicht erlaubt, sondern geboten, ihn zu segnen.”²⁸

²⁸ M. L. Frettlöh: *Theologie des Segens*, 1999. 403. old. Az idézet fordítása: „A világ megújítását Isten nem kizárólag önmaga végzi el áldásában, a világ megújulása azáltal is végbemegy, hogy az ember Istent áldva visszaadja neki a tőle kapott áldást. (...) Mivel Isten az áldásban (*Beracha*) lehetőségessé teszi az ember számára lehetetlent, nem csupán megengedi, hanem parancsába is foglalja, hogy az ember áldja őt.”

Én is közéjük tartozom

Azok közé, akik a halálos kórt cipelik a testükben. Rák – állapították meg az orvosok, a vizsgálatokat összegezve.

Még erős volt a testem, és szinte hihetetlennek tűnt, hogy én is közéjük tartozom. Lehet, hogy tévedtek..., lehet, hogy én másként élem át... – biztattam magam.

Két év telt el azóta. Hat műtét, rengeteg szenvedés nappal és éjjel. Gyenge, fáradt, étvágytalan vagyok. S nemcsak a testem szenved, de a lelkem is – mert a pap is csak ember.

Uram, bocsáss meg a lázongásaimért. Bocsáss meg, ha én is felteszem a kérdést, amit papi szolgálatom alatt édes sokszor hallottam: „Miért büntet engem az Isten? Milyen nagy vétket követtem el, amiért én ezt érdemeltem?”

Köszönöm, hogy előttem járt szolgálid jutnak eszembe. Akik hitben járva megharcolták a harcot önnön maguk legyőzéséért, hogy veled maradhassanak életük utolsó szívdobbanásáig.

Kérlek, adj nékem lelki erőt, hogy én is végig gyermeked maradhassak. Ámen.

NAGY SZILVIA

Egyházi világhíradó

2002. június 17–szeptember 17.

Lutheránus Világszövetség – Egyházak Közössége

A Lutheránus Világszövetség Tanácskozó Testülete 2002. szeptember 10–17. között Wittenbergben ülésezett. Az LVSZ tagjai javaslatot nyújtottak be a Világszövetség jelenlegi nevének bővítésére. A javaslat szerint az LVSZ rövidítés maradna, de ezentúl azt a jelentést tartalmazná: „Lutheránus Világszövetség – Egyházak Közössége”. A Tanácskozó Testület (TT) elfogadta e javaslatot, ami a 2001-ben az LVSZ nevének lehetséges megváltoztatását vizsgáló munkacsoport munkájának eredményeképpen született meg. A Világszövetség történetében e névcserre jelenti eddig a legjelentősebb egyház-szervezeti változást.

Frissítések, bővítések

Három új tagot választottak a TT-be: Az LVSZ észak-amerikai alelnökének a tisztét ezentúl *Mark S. Hanson* (55), az Amerikai Evangélikus Egyház (ELCA) elnök-püspöke tölti be. *Raymond Schultz* (60), a Kanadai Evangélikus Egyház (ELCIC) püspöke és *Alfonso Corzo Gracia* (22), a Kolumbiái Evangélikus Egyház tagja a kommunikációs szolgálat programjairól felelős bizottságban fog szolgálni. A TT négy olyan egyházat üdvözölt, akik most kérték tagfelvételüket: a 7600 tagú Ruandai Lutheránus Egyház (LCR), a 3394 tagú Zambiai Evan-

gélikus Egyház (ELC – Zambia), a 17 424 tagú Az Indiai Egyház Niasi Keresztény Közössége (AMIN) és az 1137 tagú Lutheránus Costaricai Egyház. A TT elfogadta, de sajnálattal vette tudomásul a Kínai Köztársaság Lutheránus Egyházának (Taiwan) visszalépését a tagságból.

Fiatalodás

Az LVSZ és *Ishmael Noko*, a főtítkárlévében intézett felhívást a tagedházak felé, hogy több fiatal delegáljanak az LVSZ 10. nagygyűlésére, amit a jövő évben Winnipegben, Kanadában tartanak majd. E levél emlékezteti a tagedházakat az LVSZ 9. nagygyűlésén, 1997-ben Hong Kongban hozott határozatra, ami megkívánja, hogy a küldöttek 20%-a fiatal legyen, és kifejezésre juttatja, hogy az eddig küldöttek jelölt fiatalok alacsony száma „elfogadhatatlan”.

Tudományos oldalak

A TT új tanulmányi programot indít „Vallásközi párbeszéd: konfliktus és béke” címmel, és megerősített egy új kutatási programot „A Biblia és a keresztény formálódás” címmel. Ez utóbbi a lutheránus gyülekezetek közti beszélgetéseket akarja erősíteni arról, hogy miként alakította a Szentírás a lelki, liturgiai és erkölcsi fejlődésüket. Egy diakóniai szolgálat is alakult, ami a

„Lutheránus identitás az ökumenikus kapcsolatokban” témára összpontosít. Folytatódik az „istentisztelet-háló”, mely az Internet és a hírlevél segítségével istentiszteleti anyagokat közvetít az evangélikus egyházak között. A hatalom és tekintély az egyházban kérdést szem előtt tartó kutatás a következő évben is folyik majd.

Aktivitás

Elkészült „Az egyházak nemet mondanak a nőkkel szembeni erőszakra” című dokumentum. E kiadvány kapcsolódik a következő nagygyűléshez melynek „A világ gyógyításáért” lesz a témája. Szintén ehhez tartozik az LVSZ AIDS elleni kampánya, hiszen az AIDS nem csupán egészségügyi probléma, hanem magába öleli az élet szinte minden területét a kulturális, társadalmi, erkölcsi, neveltetésbeli és vallási kérdéseken keresztül. A természeti katasztrófák sújtotta emberek megsegítésének programja is hangsúlyos az LVSZ-ben. Figyelmet fordítanak mind a katasztrófák okozta károk helyrehozására, mind az ezekhez kapcsolódó vagy általuk kiváltott emberi erőszak kiküszöbölésére.

A stabilitás felé

A pénztáros szerint az LVSZ pénzügyi helyzete kezelhető. A tagdíjak a 2000-ben tapasztalt esés után most

stabilnak mondhatók, és majdnem eléri a 2000-es szintet. Az 1999-es döntést követően méltányosan kiszámolt tagdíjak – amelyek minden ország GNP-jén alapulnak – 2,5 millió USD-t kellett volna, hogy eredményezzenek a befolyó 2,1 millió helyett.

Legközelebb

Az LVSZ 10. nagygyűlését a Kanadai Evangélikus Egyház látja vendégül 2003. július 21–31. között Winnipegeben. Az LVSZ-nek jelenleg a világ 73 országából 133 tagegyháza van, amivel a világ evangélikusságának 65,4 millió tagjából 61,7 milliót képvisel.

Ökumenikus avagy felekezetközileg közös liturgia

Nyáron, az EVT Központi Bizottságának genfi ülésén vetődött fel a kérdés, hogyan vehetnek részt közösen egy istentiszteleten az egységet kereső keresztények, amikor liturgiáik és szertartásaik olyannyira különbözőek. A tárgyalásokon javasolták, hogy tegyék félre az „ökumenikus istentisztelet” kifejezést az EVT nagygyűlésen, s helyett alkalmazzák a „felekezeti közös ima” (a tagegyházak hagyományos felekezeti liturgiái) és a „felekezetközi közös ima” (olyan istentisztelet, amelyik számos keresztény hagyomány liturgikus elemeit építi liturgiájába) megkülönböztetést.

Többség avagy konszenzus

A Központi Bizottság nagy horderejű változásokat hozott az EVT döntéshozási gyakorlatában annak érdekében, hogy kiegyenlítse a protestáns és ortodox keresztények között feszülő ellentéteket. A legnagyobb gyakorlati változást a szavazati rendszer átalakítása jelentette. Az ökumenikus ifjúsági mozgalmakban már évek óta sikerrel alkalmazott „konszenzuszódszer” került bevezetésre. Ennek lényege, hogy akkor lehet továbblépni a döntéshoza-

talban, amikor mindenki egyetért a határozattal. E módszer lehetőséget teremt az ortodox egyházak nagyobb mértékű bevonására.

Imanap a teremtésért

Az Egyházak Világtanácsa felhívta az egyházakat, hogy minden év szeptemberének első napját tegyék meg a környezetért mondott ima napjává. E felhívást az EVT Genfben ülésező Központi Bizottsága, a szervezet fő irányító szerve fogalmazta akként, hogy szeptember elseje legyen „a teremtésért és annak fenntarthatóságáért mondott ima napjává”. E kérés *I. Bartolomeosz*, a konstantinápolyi ökumenikus pátriárka álláspontját erősítette meg, aki már korábban is kérte, hogy a keresztények szeptember elsejét mint a teremtés napját ünnepeljék.

Pénzügyek avagy a hiány

Az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága „pénzügyileg nem fenntartható állapotba” került. *Konrad Raiser*, a szervezet főtitkára a globális gazdasági helyzetet okolta a masszív bevételkiesés miatt. A bizottsági ülés kimondta, hogy az EVT-nek közel 5 millió svájci frankkal kell visszavennie kiadásait az év végéig, hogy kezelni tudja a bevételkiesést. 2001 pénzügyi mérlege 5,9 millió svájci frank hiányt mutatott. Mindemellett *Konrad Raiser* rámutatott mind a szervezeti reformok bevezetésének, mind az ökumenikus munka átalakításának a szükségességére, hogy biztosítva legyen az egyházak közös munkájának és szervezeteinek a fennmaradása a 21. században is.

Szociopolitikai keresztény felelősség

Az EVT aktív figyelemmel kísérte a politikai eseményeket az elmúlt hónapok során, és számos nyilatkoza-

tot fogalmazott meg, hogy felhívja a figyelmet a keresztény és emberi értékekre, és felrzza a keresztények társadalmi és politikai felelősségérzetét. Az ENSZ-t arra kérte, hagyjon fel az Irakkal szembeni fegyveres beavatkozás fenyegetésével, míg Irakot az ENSZ-határozatok tiszteletben tartására biztatta. Sürgette India és Pakisztán kormányait, hogy szereljék le a már meglévő nukleáris fegyvereket, és hagyják abba a nukleáris fegyverek fejlesztését és gyártását. Az EVT 50 éves fennállása óta mindig a közel-keleti válság békés megoldását sürgette, s most ismét megújította felhívását, hogy véget kell vetni a palesztin területek izraeli megszállásának és a palesztin öngyilkos merényleteknek. Figyelmeztette az USA-t, ne nyújtsa tovább a Kolumbiában már 40 éve húzódó polgárháborút, és szüntesse meg a kolumbiai kormánynak nyújtott fegyveres segítséget, hiszen ez kihatással van az egész latin-amerikai kontinensre is.

Reményteli újdonság

Megszületett a döntés az EVT következő nagygyűlésének pontos helyszínéről. A 7–8 évenként megrendezett nagygyűlésnek 2006-ban a brazíliai Porto Alegre ad otthont. *Konrad Raiser*, az EVT főtitkára azt nyilatkozta az újságíróknak, hogy az EVT életében ez lesz az első nagygyűlés, amikor is egy olyan nemzeti ökumenikus tanács meghívásának tettek eleget, amelyikben teljes jogú tag a római katolikus egyház.

Vörös ólomüveg

Németország legfőbb protestáns egyháza (EKD) üdvözölte Oroszország döntését, hogy az visszajuttatja azt a több mint száz középkori festett ólomüveg ablakot, amit mintegy hat évtizede vitt el a szovjet Vörös Hadsereg. *Wolfgang Huber* protestáns püspök azt mondta, hogy a német és az orosz kormány közti együttműkö-

dés az üveglakok visszajuttatásában „a béke és kiengesztelődés jó jele” Európában. A 111 ólomüveget, melyek bibliai történeteket ábrázolnak a teremtéstől az utolsó ítélet napjáig, Szentpéterváron adták át *Julian Nida-Ruemelinnek*, Németország kultuszminiszterének június 24-én. Az ablakokat az eredeti helyükre fogják visszahelyezni a német–lengyel határ mellett fekvő Frankfurt an der Oder-i Marienkirchébe.

Tilosban vagy küldetésben?

Számos oroszországi lelkész és katolikus pap szolgálatának megnehezítése és a katolikus zarándokok inzultálása után az Orosz Ortodox Egyház közzétett egy úgynevezett bizonyítékot, alátámasztva ezzel a már régóta fennálló vádat a római katolikus egyházzal szemben, nevezetesen hogy az prozelitizál Oroszországban. Az Orosz Ortodox Egyház moszkvai patriarkátusa múlt héten levelet küldött a Vatikánnak, amelyben pontosan megfogalmazta, hogy mit ért prozelitizmus alatt, és felsorolta azon eseteket, melyekben úgy látták, hogy a katolikusok híveket vontak el az ortodox nyájából. Megfigyelők azt javasolták, hogy ezt a levelet egy illúzióktól mentes beszélgetéssorozat prelúdiumának kell tekinteni, hogy megoldják a két egyház közötti válságállapotot.

A Biblia világa

Egy csecsen ingatlanbirtokos mogul, egy izraeli exportőr és egy orosz költő egy bibliai témájú parkot akar létesíteni Moszkvában. Amennyiben e vállalkozás megvalósul, a gyermekek meglátogathatják a betlehemi Születés-templom pontos mását, és egyiptomi erődítményben játszhatnak, mi alatt a szülei az „utolsó vacsora ételeit” kóstolgathatják, vagy egy igazi arábiai fürdőben tölthetik az időt. A szórakoztató Biblia Parkja a tervek szerint 2005-ben nyitja meg

kapuit, és mintegy 32 hektáros területen épül fel Moszkva nyugati részén.

A múlt árnyai

Feszültségekkel terhes volt az európai református egyházak romániai találkozójának utolsó napja. A házigazda Romániai Református Egyház vezetői a kommunista időkből megmaradt manipulációk és antidemokratikus módszerek miatt panaszkodtak. A hétvéenkénti találkozót augusztus 18–23. között tartották Nagyváradon, Romániában. E drámai kitörés miatt a Református Világszövetség európai régiójának néhány tanácskozó tagja és küldötte attól tartott, hogy maga a csoport léte is veszélybe került.

Történetírás

A lutheranizmus története szerzője szerint az evangélikusság optimistán nézhet szembe a jövővel, mégpedig a reformokba vetett erős hite és a jövőhöz való viszonyulása miatt. „Zarándokok vagyunk, előre tekintő emberek, ezért tudunk szembenézni a jelennel” – mondta *Eric Gritsch*, a neves egyháztörténész és a gettysburgi Gettysburg Lutheránus Szeminárium nyugalmazott egyetemi tanára. „A lutheranizmus története” a minnesotai Fortress Press kiadásában került a könyvesboltokba.

A keresztség jelentése

„Az Ausztriai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház minden megkeresztelt embert részvételre hív és enged az eucharisztia ünneplésében.” Ezek azon javaslatnak a szavai, mely az egyház ez év októberében St. Pöltenben összegyűlő 12. zsinata elé kerül majd. E június 3-án megfogalmazott indítványt a zsinat teológiai bizottsága teljes egyetértéssel fogadta el. Ez támogatja az eucharisztia megnyitását a gyermekek előtt is. Indoklásként a következőket mondták: „Az

Újszövetségben minden megkeresztelt ember meg van hívva, hogy részt vegyen az eucharisztikus ünneplésben, tekintet nélkül a korára.” A legtöbb keresztény egyház megengedi a gyermekek részvételét, komolyan véve a keresztség eredeti jelentését és súlyát. Ennek következtében azonban a konfirmációs oktatásnak az eddiginél jóval több időt kell szánnia az eucharisztia jelentésének és ünneplésének tanítására. A teológiai bizottság a tavábbiakban azt is hangsúlyozta, hogy ez a javaslat összhangban van azon erőfeszítésekkel, amelyek azt tűzték ki célul, hogy „az evangélikus egyház egészét sokkal barátságosabbá tegyék a gyermekek iránt”.

Morzsák a VIN-ről

A Világifjúsági Napra kanadai fegyintézetek rabjai készítették a „zarándok hátizsákot”, vagyis azt a több mint 200 ezer piros nejlon hátizsákot, amiben a fiatalok az esemény alatt Bibliáikat, gyertyáikat és egyéb dolgaikat tarthatják. Ezt a Corcan-program tette lehetővé, melynek célja, hogy a raboknak produktív időtöltést szervezzen, és valamilyen szakmunkát tanítson nekik. A záró szentmisét több mint ezer pap koncelebrálta a pápával, akik mexikói indián asszonyok készítette stólat viseltek. Chiapas államban működik a „Nők az emberi méltóságért” szervezet, mely a ragyogó színvilágú maja stílusú stólat készítette. 1997-ben alakultak meg hogy összefogják azt a több mint 800 etnikai csoportot, amelyek közös maja gyökerekkel bírnak, és a maguk készítette termékek eladásával biztosítják fennmaradásukat az ország legszegényebb államában.

Elsőként

Júliusban szentelték fel Novy Dvur trappista kolostorát. A kommunizmus bukása után ez az első kolostor Csehországban, mely megnyitotta kapuit. A kolostort ciszterci és állami se-

gítséggel hozták létre. A 12 beköltöző között hat cseh és hat nyugat-európai szerzetes található. A ciszterci rend szigorúbb ágának kontemplatív életét élük, ami imádságon, közösségi életen és fizikai munkán alapszik.

Együtt, ha egy a cél

Annak ellenére, hogy a katolikus egyház gondoz minden negyedik AIDS-es beteget a világon, a Barcelonában júliusban megtartott 14. Nemzetközi AIDS-konferenciára nem volt hivatalos a Vatikán. A vatikáni szölvő értetlenül állt a helyzet előtt, s mint mondta, a katolikus egyházat a legfőbb együttműködő partnerek közé kell számolni, mivel a világon az AIDS-eseket kezelő központok 26%-a katolikus intézmény.

Szerzetesek ipari forradalma

VIII. Henrik angol király szembeszállása a katolikus egyházzal és a brit kolostorok bezárása a tudósok szerint az ipari forradalom elhalasztását segítette elő. Archeológusok bizonyítékokat találtak arra, hogy 1538-ban, amikor a király kirakta őket, az észak-yorkshire-i Rievaulx apátság ciszterci szerzetesei már kifejlesztették annak a légbefűvös kemencének a prototípusát, mely lehetővé tette az öntöttvas nagyüzemi termelését. Amennyiben nem történik meg a Rómával való szakítás, lehetséges, hogy az angol ipari forradalom a kolostorokból indult volna ki. A ciszterci apátok ugyanis évente találkoztak, ami azt is jelenti, hogy lehetőségük volt arra, hogy megosszák egymással technológiai fejlesztéseiket Európa-szerte.

Dohányzásmentes állam

Június végétől bárkit dohányzáson kapnak a Vatikán nyilvánosság előtt nyitott területein, 30 dollárra büntethetik meg. Az új törvény szerint tilos a dohányzás minden „nyilvános he-

lyen” és minden „zárt munkahelyen”. A tiltás a Vatikán „extraterritoriális” helyeire is vonatkozik, vagyis a Rómában található számos épületére. Az új szabályozás végül is csak a hivatalokat érinti, mivel a múzeumokban és könyvtárakban már eddig sem volt szabad dohányozni. A törvénykezés nem biztosít egyetlen dohányzásra kijelölt helyet sem.

Habitus dignus

A német lelkészek számára készült új protestáns liturgiai könyv szerint magas sarkú cipőt, cowboyszirmát, melegítőt, papucsot és szandált nem szabad együtt hordani albával, Lutherkabáttal és palásttal istentisztelet alatt. Ez a divatleírás a mostanában kiadott 590 oldalas *Evangelisches Gottesdienstbuch – Ergänzungsband* (Kiegészítés a protestáns liturgiai könyvhöz) található, amely az 1999-ben kiadott liturgiai könyv hiányosságait igyekszik pótolni.

Rowan Williams

Nem könnyű beszkatulyázni *Rowan Williamst*, a frissen kinevezett canterburyi érseket, George Carey utódját. A walesi teológus mostantól 70 millió anglikán vallási vezetője, támogatja a nők ordinációját és a gyakorló homoszexuális papok szolgálatát. Ellenzi az abortuszt, az USA fegyveres akcióit Irakkal szemben, a gyerekekre kiélezett fogyasztói életvitelt. Williams szimpatizál azzal az elmélettel, hogy az anglikán egyház veszítsen a jelenlegi státusából, és egy szintre kerüljön a többi protestáns, katolikus és szabadegyházzal. Rowan Williams kivételes teológiai elme, mély spiritualitással és jó kommunikációs készségekkel megáldva. A kétgyermekes családapa már eddig is hallatlan energiával fogta össze a walesi egyházat, így a híveket megosztó kijelentései ellenére mind az anglikán közösség, mind az ökumenikus munka sokat várhat októberi hivatalba lépésétől.

Skót püspökség és asszonyág

A Skót Episzkopális Egyház túlnyomó többséggel megszavazta, hogy megszi az első lépéseket a nők püspökké szentelése felé. *Bruce Cameron*, a Skót Episzkopális Egyház vezetője a következőket mondta, amikor e javaslatot beterjesztette az egyház zsinata elé: „Meg vagyok győződve arról, hogy mind az idő tekintetében, mind tartalmilag helyes, hogy törvénybe iktassuk ezt.” A klérus 64:8 arányban szavazott a javaslat mellett, a laikusok pedig 64:7 arányban. E szabályozás következő lépésben a hét egyházkerülethez kerül megvitatásra. A javaslat következő évben visszakerül majd a zsinat elé, ahol kétharmados többséggel kell megszavazniuk ahhoz, hogy törvényi erőre emelkedjék.

Angol püspökség és asszonyág

Egy új felmérés szerint az anglikán egyház klérusának egyötöde jelezte, hogy kilépnek az egyházból, amennyiben az elfogadja, hogy nőket is püspökké szenteljenek. Az anglikán egyház nyolc éve engedélyezte a női papságot. A klérusnak körülbelül fele, a laikusoknak 60%-a támogatja a női püspökséget, míg a klérus 25%-a és a laikuság 17%-a szerint sehol sem lenne szabad megengedni. A Times meglepőnek tartotta az eredményt, mivel sok tradicionalista már a nők papi ordinációjakor elhagyta az egyházat; 1994-től, az első női ordinációtól kezdve több mint 400 férfi pap hagyott fel a szolgálatával az anglikán egyházban.

Meleg esküvők

A szavak háborúja rengeti az egész világon elterjedt anglikán közösséget, miután a nyugat-kanadai egyházkerület döntést hozott arról, hogy az azonos nemű párokat hivatalosan is áldásban részesíti. Brit Columbia provinciájának új-westminsteri anglikán egyházkerülete június 15-én bo-

csátotta szavazásra a leszbikus és a meleg párok megáldásának kérdésén. 129 szavazat ellenében és 215 mellett született meg az új döntés. Nyolc konzervatív gyülekezet vezetője kivonult az egyházkerületi zsinatról tiltakozva a döntés ellen, hangsúlyozva, hogy visszavonják az egyházkerület iránt pénzügyi elkötelezettségüket, és magukkal viszik a több millió dollár értékű egyházi tulajdonaikat is, amennyiben különválnak.

Fagyos püspökségek

A kanadai anglikánok megválasztották az első inuk egyházkerületi püspöküket. *Andrew Atagotaaluk* (51) szeptembertől az északi-sarki területek püspöke lesz. E hatalmas terület 3,9 millió négyzetkilométerre terjed ki, elérve egészen az Északi-sarkot, keleten Labradortól egészen a Yukon határig Nyugat-Kanadában. Bár ez az egyházkerület egész Kanada területének 40%-át teszi ki, csupán 53 ezer ember lakja, és közülük 18 ezer anglikán. Az e területen szolgáló papság nagy része az őslakosok közül került ki.

Még egy esély

Az anglikán egyház – a hagyományokhoz ragaszkodókkal szemben – nagy többséggel az elváltak újonnan házasodásakor az egyházi szertartás megengedése mellett szavazott, még akkor is, ha él az előző házastárs. Az egyház korábbi tiltó határozatát az ilyen esküvőkkel kapcsolatban 1957-ben újították meg, bár ezt az anglikán gyülekezeti lelkészek gyakran figyelmen kívül hagyták. 1999-ben hat megkötött házasság esetében több mint egynél – 65 ezerből 11 ezer – a házastársak közül az egyik elvált volt. A törvényhozó általános zsinat határozata 269 szavazat mellett és 83 ellenében megengedte az újránházasságot „kivételes” esetekben, szabad utat hagyva ezzel a papságnak, hogy elutasítsák

azon párok házasságkötési kérelmét, akiknél valamelyik fél elvált.

Élet Tv

A dél-indiai Kerala állam egyházi saját televíziós csatornát indítottak, hogy ellensúlyozzák azokat a programokat, melyeket úgy ítélték meg, hogy negatívan befolyásolják a családi értékeket. „Célunk, hogy a jelenlevő média hiányosságait korrigáljuk. Olyan (televíziós) szórakoztatási lehetőséget akarunk biztosítani, ami keresztény és emberi értékeken nyugszik” – nyilatkozta *Jacob Thoomkuzhy* érsek, az új tévécsatorna, a Jeevan (Élet) elnöke.

A kaszt és a rassz

Indiában az egyházi aktivisták üdvözlötték azt az ENSZ-határozatot, amely elismerte, hogy a kasztrendszer a faji megkülönböztetés egyik formája. Az ENSZ faji megkülönböztetés eltörlésére létesült bizottsága augusztus 22-én adta le a határozatát. Ez az intézkedés megerősítette a keresztények és más aktivisták által már régóta fenntartott álláspontot.

Freskók a vallásközi párbeszédben

Olasz hatóságok beszámolója szerint egy milánói al-Kaida csoport a bolgari Szent Petrónius-bazilikát akarta megtámadni, mert annak egyik freskója Mohamedet ábrázolja, amint a pokolban kínozzák a démonok. Az iszlám vallásalapítót sértő freskót 1415-ben festette Giovanni da Modena, akit Dante Isteni színjátékának 28. éneke inspirált. Az olaszországi iszlám közösség szerint e hírverés csak arra szolgál, hogy „lejárassa az országban élő muzulmánokat, és úgy mutassa be őket a nyilvánosság előtt, mint erőszakos embereket, terroristákat”.

Pax et bonum

Mivel India és Pakisztán tovább folytatja a fegyveres szembenállást Kaszmír miatt, dél-ázsiai egyházi vezetők közölték egy figyelmeztetést az indiai szubkontinensen az amúgy is növekvő szegénység és nélkülözés közepette kiépített fegyveres katonai hálózatról.

Az egyházi vezetők, akik Colombóban, Sri Lanka fővárosában tanácskoztak, felhívták a figyelmet az India és Pakisztán közötti fegyveres konfliktus veszélyére, és elítélték a gyakorlatot, hogy az államok ahelyett, hogy e körzet társadalmi szükségletein igyekeznének javítani, fegyverkezésre költik a pénzt.

Válaszd az életet!

Júniusban a Dominikai Köztársaságban élő lelkészek és papok fegyvereket cseréltek be Bibliára. Vasárnap kezdték a programot, ami része a bűnmegelőzési tervnek. A kormány támogatta a „Fegyvereket Bibliáért” nevű kezdeményezést, mivel a fegyveres bűnözésnek csak májusban 15 halottja volt.

Palesztin gyermekszívek – izraeli orvosok

Izrael deportálta egy keresztény szerzetesnek a vezetőjét, amelyikben izraeli orvosok szívműtétet és más operációkat végeztek palesztin gyermekeken. Jonathan Miles amerikai állampolgár, aki ezt az izraeli nonprofit szervezetet, a „Népek világosságá” alapította, nem kívánatos személyné lett az országban. Számos keresztény csoportot felkavart az eset, akik dicsérték Miles humanitárius erőfeszítéseit. Miles a „Mentsd meg egy gyermek szívét” alapítvánnyal működött együtt, amely ingyenesen végzett sürgős szívsebészeti beavatkozást szegény vagy fejlődő országokból származó gyermekeken.

Miért aktuális mindig és miért aktuális manapság különösképpen is az eszkatológia?*

Az eszkatológia, azaz a végső dolgokról, az ultimusról, az eszkatonról szóló tanítás azért *aktuális mindig*, mert az emberi élet véges. Az ember egész életében annak tudatában él, hogy el kell mennie innen, hogy meg kell halnia. És ezért minden időben és minden helyen felmerült az emberben az a kérdés: Mi lesz azután? Mi lesz a halál után?

Az eszkatológia, azaz a végső dolgokról, az ultimusról, az eszkatonról szóló tanítás azért *aktuális manapság különösképpen is*, mert ma a tudomány és a teológia is számol azzal, hogy kipusztulhat az élet a Földön. Sőt, hogy általában az ember történelmi lehetőségévé lett, hogy vessen véget a világnak. Mindenesetre ma az eszkaton, a vég említése nem a végítélet angyali harsonáit juttatják elsősorban az emberek eszébe, hanem ökológiai vagy atomkatasztrófát.

Ezért felmerül korunk emberében a kérdés: Mi lesz azután? Mi lesz a katasztrófa után? Kísérteties kék fényt bocsátva ki magából kereng tovább pályáján az egykor „zöld” és „élő” bolygó? Vagy primitív és szívós lények – zuzmók, zsurlók, páfrányok, férgek, vírusok – túlélhetnek mindent? Azután pedig újra kibontakozik az élet, és másféle fokozatokon át másféle csúcslényt hoz létre, mint a ma ismert ember? Ugyanakkor azonban maradéktalanul és visszafordíthatatlanul megsemmisül mindaz, ami a történelemben létrejött?

Amikor most az eszkatológia mindig, ma pedig különösképpen is aktuális kérdéseit megpróbáljuk újragondolni azért, hogy *üzenetét hozzáférhetővé és befogadhatóvá, döntés elé állítóvá és hitre ébresztővé tehessük kortársaink számára*, akkor hasonló feladattal szembesülünk, mint egykor Jeremiás próféta: gyomlálj... és rombolj, építs és plántálj!

Hiszen az eszkatológia világa dús, színes, érdekes, izgalmas világ – akár szavakban, irodalmi művekben, akár képekben, a festészet alkotásaiban tárul elénk.

Nehéz feladat ebben gyomlálni és rombolni kezdeni, és még nehezebb az ismerős szavak és képek helyett megkísérelni másokat plántálni s felépíteni.

Ehhez a nehéz feladathoz másként-másként állunk hozzá, természetünk és életkorunk szerint. A kritikus

gondolkodású és intellektuális beállítottságú ember – és talán fiatalon általában mindenki – az előbbit végzi nagyobb hévvel. Azaz a gyomlálást és a rombolást. Az elfogadó, a széles ölelésű és érzelemben gazdagabb emberek, és talán idősödve mindenki az utóbbinak keresi inkább az útját-módját. Azaz építését és a plántálását.

Ráadásul látnunk és tapasztalunk kell, hogy *nagyon látványos*, mutatós tevékenység a gyomlálás és a rombolás, viszont *nagyon szerény és jelentéktelen tevékenységnek tűnik* az építés és a plántálás.

Mindezt még az is tetézi, hogy jól ismert, régtől megszokott, sokaknak nagyon is szívéhez nőtt szavakat s képeket kell kigyomlálni, és valami olyat lerombolni, amit otthonuknak éreztek lelkiileg-szellemileg-vallásilag. Helyette pedig olyasmit próbálunk meg plántálni és építeni, amit *értelemmel alig lehet felfogni, képekben egyáltalán nem lehet megfesteni és szavakkal sem lehet igazán kifejezni*.

Ezek után vegyük sorra az eszkatológia kérdéseit: Mivel foglalkozik? Mikor született? Honnan merítette anyagát? Milyen problémákat vet fel? Végül, de nem utolsó sorban: Mi az a tanítás a végső dolgokról, ami a „statis et cadentis”, azaz amin áll és bukik a hit?

Az eszkatológia tehát a végső, a legutolsó dolgokkal foglalkozik. Azokat az eseményeket beszéli el, amelyekkel véget ér az a világ, amit mi ismerünk.

Szinte *minden népnek voltak mítoszai* a világ végpusztulásáról, a végpusztulást okozó kozmikus katasztrófákról.

Az *ókori görögök* az évszakok körforgásának mintájára periodikus ismétlődésben képzelték el a világ menetét, a világekorszakok váltakozását. A történelemtől semmi alapvetően újat nem vártak, mivel azt teljes mértékben a kozmikus természet analógiájára értelmezték. A sztoikusok szerint egy-egy csillagászati világév után mindent elpusztít az univerzális tűzvész, az ekpürózis. Ezt követően azonban – az örök visszatérésben – megismétlődik minden úgy, ahogyan előbb volt már, Szókratészszel és Platónnal. Ezt nevezték apokatasztázisznak, amikor minden visszatér az eredeti formájába. Itt is asztrológiai megfigyelést alkalmaznak a történelemre. Ahogyan a kozmoszban helyreáll az eredeti rend, amikor egy csillag vagy a Nap

* Elhangzott a Pesti Egyházmegye LMK-ülésén.

felkeltének helye visszatér kiindulópontjába, úgy indul minden újra a történelemben is az eredeti kezdőponttól.

A görögség tehát a történelmet nem lineáris, egyirányú, a kezdettől a vég felé való szüntelen előrehaladásként értelmezi, hanem ciklikusan, folytonosan ismétlődő körbejárásként. Végleges vég és befejezés nélkül.

Az *Ótestamentum* – Dániel könyvének kivételével – nem beszél egyetemes és végérvényes végről, azaz a világ végéről. Olvasunk ugyan jövendöléseket katasztrófák fenyegetéséről, és olvasunk próféciaikat a jövőben beköszöntő üdvkorszakokról. Izraelre is, és más népekre vonatkozóan is. De ezek mindig a történelmen belüliek és nem a történelmen túliak. A mitológiából és a kozmológiából kölcsönzött képekkel festik le az eseményeket.

A késői zsidó apokaliptika dolgozta ki először a világnak – mint kozmosznak és történelemnek – a végéről szóló, részletekbe menő és konzekvensen végigvezetett tanítást. Megismerhetjük belőle a kiváltó okokat éppen úgy, mint a lefolyásnak a forgatókönyvét.

Az apokaliptika, azaz az apokaliptikus eszkatológia *születésének ideje* a hellenizmus kora, a Nagy Sándor utáni utódállamok kora, a Szeleukida uralkodók, az Antiókusok kora. Az erőszakos görögösítés kora, a zsidó vallás üldözésének kora.

Miről szól ez a késői zsidó apokaliptikus eszkatológia?

Arról, hogy Isten türelme elfogy, és elhatározza, hogy véget vet annak a világnak, amelyben nincs hely többé szent nevének tiszteletére, és nincs hely többé választott népe számára, hogy a Tóra parancsolatai szerint élhessen.

A vég pedig úgy következik be, hogy a kozmosz szét-esik, felbomlik, és visszahull a káoszba. Kozmikus és történelmi katasztrófák követik egymást. A halottak feltámadnak. Isten ítéletet tart vagy tartat Messiása, a Dániel könyve-beli Emberfia által.

A késői zsidó apokaliptikus eszkatológiában az utolsó ítélet a választóvonalat az igaz Izraelhez tartozók és az összes többiek között húzza meg. Egyik oldalon áll tehát a Tórához hűséges zsidóság, a másik oldalon pedig mindenki más: a népek (goj), az Izrael leigázó nagyhatalmak és az őket kiszolgáló kollaboráns zsidók is.

A halottak feltámadása, azaz minden emberé ebben a késői zsidó apokaliptikus eszkatológiában kerül szóba először. A feltámadástan és -hit nem volt általános a zsidóságban még a Kr. u. 1. században sem. Különböző variánsait ismerjük. Volt olyan nézet, amely szerint csak az igazak támadnak fel, és azután örökké élnek Istennél. A gonoszok sorsa vagy a végleges megsemmisülés, vagy árnyéklét valamiféle árnyékvilágban, vagy véget nem érő gyötrődés a gyehennán. Volt olyan elképzelés, amely szerint csak azok támadnak fel, akiknek Isten jutalommal vagy büntetéssel adós maradt földi életük idején. Csak ezek és csak annyi időre támadnak fel, amíg kiélvezik vagy elszenvedik, amit tetteik alapján megérdemltek. Ennek az időnek lejárta után örökre és véglegesen rájuk záródik a holt lelkek barlangja. Akik pedig igazak voltak, és el-

vették ennek jutalmát földi életükben, és azok, akik gonoszak voltak, de el is szenvedték annak büntetését földi sorsukban, meg sem ízelelik a feltámadást, hanem halálukkal egyszer s mindenkorra rájuk zárul a holt lelkek barlangjának kapuja. Olyanok is voltak, akik eleve elutasították a halottak feltámadásának bármiféle lehetőségét. A szaduceusokról olvassuk ezt az evangéliumokban és az ApCsel-ből (Mk 12,12 kk.; Mt 22,23 kk.; Lk 20,27 kk.; ApCsel 23,6-8).

A feltámadástan egyik-másik megfogalmazásából úgy tűnik, hogy ez a tan arra volt hivatott, hogy utólagos büntetéssel és kiegyenlítéssel igazolja a Tóra ígérését a gonoszok fenyegetéséről. Azt ti., hogy az igazaknak jó, a gonoszoknak pedig rossz sorsuk lesz földi életükben. Köztudott volt viszont – legalább is sok zsolttár és Jób könyve erről szól –, hogy az igazak sokat szenvednek, a gonoszok pedig túlműködnek a bölcső és koporsó közti életúton.

Mit tudunk, mit tudhatunk az apokaliptikus eszkatológiák *szerzőiről, forrásanyagukról és célkitűzésükről.*

Nagy vonalakban a következőket.

Az ún. apokaliptikus irodalom Kr. e. 200 – Kr. u. 200 közötti bestseller irodalom volt. Igényes címet választottak: apokaliptikus, azaz kinyilatkoztatás. De tulajdonképpen nem más ez, mint költészet. Az író inkognitóban marad. Nem megy ki Jeremiás bátorságával a templomtérré, hogy halottainak szemébe mondja súlyos próféciaját, és vállalja a fogadtatás konzekvenciáit. Ehelyett régi korok nagyjainak neve alá rejtőzik: Ádám, Énók, Ábrahám, Mózes, Dániel, Ezsdrás stb. A Kr. e. 200 – Kr. u. 200 között élt valódi szerző úgy tünteti fel, mintha víziókban előre látta volna az egész történelmet, amit ő, mint pl. Énók még nem élhetett meg. Valódi szerző saját koráig tényleg le tudja írni a múltat, mondjuk a Szeleukidák koráig s a templom megszentelésének lenítésének bekövetkeztéig (amikor a „pusztító utálatosság” ott állt a szent hegyen) –, a kortárs olvasó szintén ismeri ezt a múltat, és el kell ismernie, hogy tényleg úgy történt minden, ahogy pl. egy Énók nevű réges-régen élő szerző elmondta. Ezek után remélheti a szerző, hogy hitelt ad neki az olvasó – megelőlegezi a hitelt arra, amit az író írt (mondjuk Kr. e. 160-tól) számított jövőnek és a közeli világ végének az eseményeiről jósol. Ennyit a szerzőkről.

Most nézzük a forrásanyagot és a forrásvidéket! A zsidó apokaliptika ótestamentumi és iráni tradíciók találkozásából nőtt ki. Ez a találkozás a fogság utáni perzsa korban Palesztina területén történt. A Nagy Sándor utáni hellenisztikus korban felerősödött és az Antiókusok vallásüldözése – azaz a zsidók erőszakos hellenizálása – következtében aktualizálódott és konkretizálódott az apokaliptikus gondolkodás és irodalom.

Ebben az ótestamentumi és iráni tradícióból származó zsidó apokaliptikában az *Ótestamentumból* eredő alkatrészek a következők: *a monoteizmus, a teológiai jellegű történelemértelmezés és az ígérlet motívuma.* Az iráni tradícióból pedig a következő elemek társultak az előzőkhöz: *antitetikus, azaz az ellentétekben való gondolkodás, angyalképzet, a démonológia, a metafizikai, kozmológiai*

és a világ végéről való spekuláció. Mindebből végeredményként előállt egy totális, azaz mindent átfogó világertelmezés. A valóságnak olyan értelmezése, amely a történelmet teológiai alapon szemléli, és amely értelmezés és szemlélet magában foglalja a mennyországot és a poklot, az egész kozmoszt, a múltat (a kezdetek kezdetétől, sőt a preegzisztenciát is) és a jövőt (a legvégső véget, sőt ami azután következik, azt is) és minden ember, a teljes emberiség sorsát. Ebből alighanem meg is érthetjük, miért lett az apokaliptikus irodalom annak idején (Kr. e. 200 – Kr. u. 200) bestseller, sikerirodalom. Az emberi kíváncsiság mindig „vevő” a kezdetekről és a végről kínált információkra. Vágyik az ember komplex világmagyarázatra. Hiszen tudatában van annak, hogy ismeretei mennyire töredékesek. És a töredékesség nyomasztja, és szorongással tölti el. Ez magyarázza meg a mai fogékonyt a ma kínálkozó spekulációk irányában.

Minket, evangélikus hívőket és lelkészeket az eszkatológia és az apokaliptika *egzisztenciálisan* azon a ponton érint és érdekel, hogy az *Újtestamentum és még inkább Jézus mit mond az utolsó dolgokról*.

Ha azt elfogadjuk, hogy az Ótestamentum nem ismeri az eszkatológiát mint a világ végéről szóló tanítást, és ha azt látjuk, hogy az intertestamentális korszakban dolgozták ki az eszkatológiát, mégpedig apokaliptikus szellemben, pszeudonim, azaz álnéven író szerzők, akkor az a kérdés, a mi kérdésünk, hogy az *Újtestamentum és Jézus melyikhez csatlakozik, melyiket vállalja*.

A szakemberek válasza az Újtestamentumra vonatkozóan egyértelműen az, hogy *kisebb mértékben* követi az Ótestamentum történelemszemléletét, amely szerint Isten oszt balsorsot és üdvöt is, Izraelnek és más népeknek is, de a történelmen belül és nem véglegeset, azaz nem történelem végén valót, illetve utána következőt és nem egyetemesen és egyszer s mindenkorra szólót. És *nagyobb mértékben* követi az Újszövetség a zsidó apokaliptikát, amelynek irodalmát – nagy sikere és nagy népszerűsége ellenére sem – kanonizálta a zsidóság. Ami mégis bekerült a kánonba az ilyen jellegű művek közül – Dániel könyve –, akörül folytak a legnagyobb viták a kanonizálásakor.

Minden bibliaolvasó, pontosabban az Újtestamentum minden olvasója látja, érzi, észreveszi, hogy az *Újtestamentum egészét milyen nagymértékben átjárja az eszkatológiai gondolkodás*, vagyis a világ végére, az utolsó dolgokra való irányultság és mindenek végének a közelre várása. A vég történéseinek, bekövetkezésének, *lezajlásának a képeit, a forogatókönyvét pedig a zsidó apokaliptikából meríti*: történelmi és kozmikus katasztrófák sújtják a világot, a mindenség elemeire bomlik, a gonosz minden mértéket felülmúlóan tombol, az embereknek szinte elképzelhetetlen kínokat kell elszenvedniük, és végül megjelenik az Emberfia a felhőkön.

Abban viszont a legkevésbé sem egységes az Újtestamentum szakembereinek véleménye, hogy *Jézus maga az apokaliptika jegyében álló eszkatológiát vallotta és hirdette-e*.

Van olyan nézet, hogy Jézus mindenestől magáévá tette korának apokaliptikus-eszkatologikus gondolkodását. Éppen olyan epedve várta a világvégét, mint a nemzeti létük kilátástalansága miatt elkeseredett zsidóság nagy része. Sőt a csalódást is elszenvedte amiatt, hogy késik, és még nem köszöntött be. Albert Schweitzer szerint mintegy siettetésül és a vég kikényszerítésére dobta oda magát áldozatul.

Van olyan nézet, hogy amikor Jézus Isten országát, azaz az Isten uralkodását hirdette, akkor meghirdette az eszkatont, a történelem és a világ végét. De van, aki úgy gondolja, hogy Jézus csupán azt remélte: küszöbön áll és hamarosan beköszönt a vég, illetve Isten országa, és ő ennek inkább csak hírnöke s előfutára. És olyan is van, aki szerint Jézus az a tudat töltötte el, hogy az ő személyében az Isten országa már jelen van. Ezért mondta, hogy boldog az a szem, amely látja őt és az ő tetteit, és boldogok, akik hallják az ő szavát (Lk 10,23). De így is, úgy is a döntés idejének tartotta Jézus saját korát és jelenlétét. Azaz életre-halálra szóló és az örökkévalóságra kiható döntés idejének.

Végül pedig van olyan nézet is, hogy Jézus semmiképpen sem gondolkodott apokaliptikusan, azaz a világ végét hirdette és várva, mégpedig a közeli jövőre. Sőt teljesen elutasította ezt a szemléletet és annak fenyegetésekkel és ígéretekkel teli képeit is. Ez pedig azt jelenti, hogy Jézus történelemben, a tovább folyó időben gondolkodott. Ahhoz adott tanítást, programot, útmutatást, erőt és példát tanítványainak, hogy Isten akaratát, uralmát, országát hogyan valósítsák meg az Isten iránti feltétlen szeretetben és odaadásban, és az emberek iránti áldozatkész irgalmas szolgálatban. Jézus tehát a hangsúlyt az Istennel és emberekkel való szeretetkapcsolatra tette, nem pedig a végső dolgok várására, és azok beköszönténe a „mikor”-jára és „hogyan”-jára.

Az Újtestamentum szakembereinek nézete, állásfoglalása abban a kérdésben, hogy Jézus apokaliptikus volt-e vagy nem, *attól függ, hogy minden beszédet, logiont, amit az evangéliumok szerint Jézus mondott, valóban Jézusnak tulajdonítanak-e, vagy pedig különbséget tesznek az ipsissima verba, a szinte biztosan Jézus szájából elhangzott szavak között, és azok között, amit az első gyülekezet hite és teológiája szőtt bele a hagyományba, és adott Jézus szájába*.

A legszemléletesebb példa e tekintetben Mk 13. Az egész fejezet apokaliptikus jövendölés. Sok kutató véleménye szerint olyan röpiratból ered, amelyet a zsidó háború idején (Kr. u. 66–70) terjesztettek. Az evangéliumi hagyomány szerint Jézus mondja el 30-32 körül.

Ha elfogadjuk az Újtestamentum apokaliptikus eszkatológiáját, és ezt egyben Jézusénak is tartjuk, akkor ebből *a paruszia késésének nagy kérdése* származik. Hogyan értelmezzük ezt? Tévedés, félreértés volt, hogy még annak a nemzedéknek az életidejére várták a beteljesült Isten országát, amely nemzedék Jézust ismerte „test szerint”? És ki tévedett? Jézus? Tőle vette át az első gyülekezet? Vagy éppen itt mutatkozik meg a nézetkülönbség Jézus és követői között? Jézus azt mondja: senki sem tudja a vég el-

érkezésének az időpontját... , csak az Atya (Mk 13,32). A hagyomány mégis így fogalmaz: még végig sem járjátok Izrael városait, mire eljön az Emberfia (Mt 10,23).

A másik nagy kérdés az apokaliptikus forгатatókönyv képeinek értelmezése. Azok az ókori világképhez kötődnek. Apologétája lesz-e annak az igehirdető, amennyiben szó szerint értelmezi? Vagy szimbolikusan kell magyarázni?

Ha viszont feltételezzük és elfogadjuk, hogy az első gyülekezetre – amely az evangéliumi hagyományt alakította és írásba foglalta – erősebb befolyást gyakorolt az apokaliptikus korszellem, mint Jézus visszafogottsága és tartózkodása e tekintetben; és éppen ezért részt vettek környezetük lázas várakozásában, és csak abban különböztek, abban volt a többtük a népközösség többi tagjához képest, hogy azt vallották: Jézust várják vissza, ők ugyanis tudják, hogy ki a Messiás. Ha ezen az állásponton vagyunk, akkor bár tanulmányozhatjuk, és a gyülekezetben is kifejthetjük az apokaliptikus eszkatológia színes világát, hitünkben azonban mégsem fogjuk külön fejezetként vagy speciális territóriumként kezelni.

És így végül is mit foglal magában számunkra az eszkatológia? Azt, hogy az eszkaton életünk bármelyik, illetve minden pillanatában jelen van, és döntés elé állít bennünket. Mert az a történelmi esemény, amit Krisztus-eseménynek nevezünk – Jézus élete, halála és feltámadása – egyszersmind eszkatológiai esemény. Azaz valami réginak véget vet, és valami újnak a kezdetét hozza. Az embernek pedig el kell döntenie, hogy ragaszkodik-e a régihez, és megmarad-e benne, vagy pedig elfogadja a meghívást az újba. Döntés elé pedig úgy kerül az ember, és úgy történhet meg az átlépés a régitől az újba, hogy a hangzó igében és bizonyágtételben jelen idejűvé válik Jézus keresztfénel történelmi eseménye, és arra a hitre jut, juthat az ember, hogy ez olyan üdvesemény, amely az ő életét a jelenben és az örökkévalóságra nézve befolyásolja, megfordítja, megváltoztatja és végérvényesen eldönti.

Erről a mindenkori „most”-ban jelenlévő eszkatonról és a végső beteljesedéséről szól Jézus Jn 5,24-ben: *Bizony, bizony mondom néktek: aki hallja az én igéimet, és hisz abban, aki elküldött engem, annak örök élete van; sőt ítéletre sem megy, hanem áment a halálból az életbe.*

Hozzátartozik-e az eszkatológia kérdésének napjainkban való újragondolásához az, hogy vallásos csoportok és szektás irányzatok elképzeléseit és várakozásait, érveit és bizonyítékait evangélikus hitünk kihívásaként fogadjuk, és értelmezésükbe belebocsátkozunk?

Az a meggyőződésem, hogy nem feladatunk ez, és hogy nem érdemes annyi erőfeszítést ráfordítani, amennyit az ilyesmi igényel. Általános tapasztalat ugyanis, hogy a legkilátástalanabb viták éppen ezekről a kérdésekről folynak. Alig van szívósabb és elszántabb remény és várakozás, mint a világ végére vonatkozó vallásos természetű. Megfigyelhető ez a zsidó apokaliptikusoknál, az első keresztényeknél, a középkor és az újkor egyházában (pl. Fiorei Jeromos, Th. Münzer, J. G. Bischoff). Nincs olyan csalódás, amit egy időpont-korrekciónal s valami okból való postponálással

ne igazolnának, csak hogy tovább reménykedhessenek.

Amiről viszont érdemes lenne gondolkodni és beszélni az eszkatológia újragondolása kapcsán, az a történelem Tulajdonképpen az Ótestamentum eszkatológiája abból a komoly kérdésből és problémából indult ki, hogy: *Milyen viszonyban és kapcsolatban áll Isten és a történelem? Mi az értelme és célja Izrael népe történelmi létének? Ezek a kérdések – mutatis mutandis – ma is aktuálisak, és mindenképpen újra meg kell válaszolni őket. A kérdéseket egész sorral bővíthetjük, ahogyan azok ma hívők és nem hívők tudatában és szívében élnek. Ilyenek: Mi az értelme az egyes ember létének? Mi az ember rendeltetése, egyenként és együtt? Mi az értelme a kozmosznak, a világmindenségnek, és benne a hozzá képest még olyan fiatal és csöppnyi életnek? És hogyan találkozik mindez részleteiben és egészében Istennel, Jézus Krisztussal és az Isten országával?*

A jelen történelmi pillanatban elég nehéz valami értelmeset, biztosat, hát még biztatót mondani a történelemről. Elmult az aktualitása F. Fukuyama *A történelem vége és az utolsó ember* című könyvének (1992). Eszerint végéhez, céljához, beteljesedéséhez érkezett a történelem azáltal, hogy „végső győzelmet aratott a liberális demokrácia”, és hogy mindenütt a világon kapitalista gazdálkodás folyik. Ezután problémátlan kor következik, amely nem ismeri majd az ideológiai és politikai válságokat. Fukuyama *Bizalom* című könyvének ígérete sem látszik megvalósulni, amely szerint a kapitalizmusban kétségtelenül meglévő kíméletlen versenyszellemet le fogja győzni a gazdasági életben egyre inkább növekvő bizalom.

A mi szemünk előtt sokkal inkább a globalizáció csapdái (Martin–Schumann), a tőkés társaságok világaluralma (D. C. Korten), a civilizációk összezapása s a világrend átalakulása (S. P. Huntington) sejlík fel és kavarog.

Századunk teológusai nem is próbálnak olcsó vigaszt nyújtani és rózsás történelmi jövőt festeni elénk, amikor Isten és a világ viszonyáról vagy pedig az egyház és a keresztény hit történelmi jövőjéről beszélnek.

Bonhoeffer nézetét jól ismerjük: Isten nem erős, hanem gyenge ebben a világban, hagyja magát kiszorítani belőle, ahogyan Jézust is kiszorították a városból, és a falakon kívül feszítették meg. Isten sohasem uralkodik szemmel láthatóan ebben a világban. És a „gyenge Isten sorsában osztoznak” az övéi.

Henri Boulad megpróbálja elképzelni és elképzeltetni, milyen lesz 100 év múlva bármelyik európai város. Nos, lesz benne 30 mecset, 15 buddhista szentély, 10 szcientológiai központ, 3-4 katolikus és 2-3 protestáns templom. A kereszténység visszahúzódóban van Európában. Ázsiai vallások és amerikai szekták hódítják meg.

Heinz Zahrnt a budapesti Károli Gáspár egyetemen tartott előadásának ezt a címet adta: Hinni az üres ég alatt? S azután a keresztény hit esélyeit mérlegelte a szekurális gondolkodású világban. Természetesen nem lehetetlen hinni ma sem, de sok olyan kapaszkodó veszendőbe ment, ami a hitbeli elődöknek még magától értetődő volt.

Mindhárom keresztény teológus egy dologban biztos: *hogy Isten jelen van világunkban és történelmünkben. Hat és munkálkodik benne, és viszi a világot történelmi célja felé. És pedig a hívő emberben, Jézus követőjében van jelen Isten a világban.* Azokban, akik nem maguknak élnek, hanem másokért. Azokban, akik józanok és illúziótlanok, felnőttek és nagykorúak, átérzik ennek a felelősségét, és vállalják a terhet. Valahogy így látjuk és érzékeljük a történelmet ma.

Az evangélium alapján és Jézus szava szerint a történelem vége és célja Isten országa. És benne és vele az egyes ember életének is. Nem lehet ugyanis választ találni az egyes ember, az individuum végső és örök sorsára vonatkozó kérdésre anélkül, hogy a történelem és az univerzum végével és céljával foglalkoznánk. Mert az egyes ember időbeli és örök sorsa bele van fonva, ágyazva a történelembe és a világmindenségbe. A legszorosabban összefügg az ember rendeltetése, célja és beteljesülése azokkal.

Mit várunk az Isten országától? Milyen beteljesülést és tartalmat látunk és képzelünk bele?

Talán *mindenekelőtt* a végességbe és az időiségbe szorítottság helyett az örökkévalóság tágasságába való felémeltetést várjuk. Hiszen az emberi élet legsúlyosabb terhe a végesség, a halandóság és a halál.

A *második*, amit mindenképpen várunk, az hogy a negatívum, a létben lévő negativitás véglegesen lelepleződjék, és le is legyen győzve. A nemlét mint fenyegető óceán nyaldosza körül létünk kis szigeteit. A természetben és a történelemben, de az egyszerű mindennapi életben is a negatívum, a hiány, a látszat – az, ami csak tetteti és megijátsza magát valóságnak és igazinak – mindig és mindenütt felülkerekedni igyekszik az igazin, a valódin, a pozitívumon. Az utolsó ítélet a leleplezést és a szétválasztást hozza.

A *harmadik*, amit várunk és remélünk, az a kétértelműség végérvényes legyőzése és megszűnése. Ebben a világban, életben és a történelemben minden kétértelmű. Mennyi lelkesedést változtat ez csalódássá, és mennyi erőfeszítés

végződik miatta kudarcra! Pedig fáradozik az ember az egyértelműségért; hogy „tiszta képe” legyen a dolgokról, hogy „tiszta vizet öntsön a pohárba”, hogy félreérthetetlenül sikerüljön kifejeznie magát stb. De csak csupa kétértelmű és felemás eredményt ér el. Ezért a jövő ígérete a kétértelműség megszűnése.

Végül mindennek összefoglalásaképpen a teljességre jutást, a maradéktalan beteljesedést várjuk és reméljük. Ezt individuális és univerzális méretben egyaránt.

Folytathatnánk tovább, és kifejthetnénk részletesebben. Ugyanakkor azonban azt is érezzük, hogy nincsenek hozzá szavaink és fogalmaink. És talán ez így illik is evangélikus, lutheri teológiánkhoz. *A hit az egyetlen*, amivel a végső dolgok felé közeledhetünk, abból valamit megragadhatunk, és mintegy elővételezéseképpen megtapasztalhatunk és megélhetünk. Objektivizálni, tárgyiasítani semmit sem tudunk. Ebben különbözünk nemcsak a mai szektásoktól, de még hitbeli eleinktől is, akiknek az még lehetséges volt.

Az a hit pedig, amiről itt szó van, *feltétlen odaadás Isten iránt, és fenntartás nélküli bizalommal való ráhagyatkozás Istenre.* Az utolsó idők végső dolgait illetően is. Szmélyünkre és világunkra vonatkozóan egyaránt; mindarra vonatkozóan, amiről szeretnénk, hogy megtartana, és az örökkévalóságba felemeltetne. *Ez a hit egyedül Istent akarja, és azt, hogy Isten legyen minden mindenekben.*

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Apokalipszisek.* Telosz, 1997.
- Bultmann, Rudolf: *Történelem és eszkatológia.* Atlantisz, 1994.
- Urchristentum.* RoRoRo, 1962.
- Lowith, Karl: *Világtörténelem és üdvtörténet.* Atlantisz, 1997.
- Rad, Gerhard von: *Az Ószövetség teológiája I-II.* Osiris, 2000.
- Stauffer, Ethelbert: *Die jüdische Apokaliptik.* Die jüdische Naherwartung. In: Jerusalem und Rom. Dalp, 1957.
- Tillich, Paul: *Systematische Theologie.* Stuttgart, 1979.

Minden gondotokat...

„Minden gondotokat hagyjátok őrá, mert neki gondja van reátok.”

Úr Jézusom! Sokszor idéztem másoknak ezt a mondatot. Napok óta magamnak mondogatom. Bizony könnyebb mondani másoknak, mint saját magunknak. Tudom, így is tanítasz, hogy az ajkunkon lévő mondat, amit elmondunk másoknak, átfolyják a mi szívünkön is.

Köszönöm, hogy nevelsz! Köszönöm, hogy a terhek alatt nevelsz. Add, hogy miközben mondom másoknak, magam is éljem, higgyem, hogy szavad igaz mindig és mindenki felé, aki őszintén, gyermeki hittel fordul feléd. Ámen.

Babits korának vallási élete

Ebben a tanulmányban Babits Mihály korának vallási életét szeretném felvázolni, mely ha nem is tudatosan, de mindenképpen szerepet játszott Babits istenképének a formálódásában.

A 19. század második felében, a társadalom minden rétegét érintve erősödött a vallástól és az egyháztól való elfordulás. A felvilágosodás által kirobbantott folyamatot felerősítették a különböző filozófiai irányzatok, melyek elsősorban a természettudományok és a technika fejlődésének következményei voltak. Ilyen volt például az Auguste Comte (†1857) által képviselt pozitivizmus, mely szerint a megismerésnek csak a tapasztalás által felfogható pozitív valóságok lehetnek a tárgyai. Hasonlókat vallott az agnoszticizmus, mely az érzékek világán túli lét megismerhetőségét vonta kétségbe. A darwinizmust a kor számos tudósa, legfőképp a zoológus Ernst Haeckel (†1919), a teremtés és a teremtő Isten tagadására próbálta felhasználni, amely így nagyon sok embert távolított el a hittől. A 19. század utolsó évtizedeiben a marxista ideológia érezte egyre növekvő hatását. A dialektikus materializmus az anyag elsődlegességét vallotta, a gondolkodást az anyag tulajdonságának tekintette, az anyag fejlődését pedig dialektikusan magyarázta. A dialektikus materializmust a történelemre is alkalmazták. A proletariátus egyes csoportjai, melyek a dialektikus és a történelmi materializmust elfogadták, elhatárolták magukat mindenféle vallástól.

Karl Heussi szerint a „legújabb kor kereszténységellenes filozófiájának csúcspontját Friedrich Nietzsche jelentti”.¹ Nietzsche (1844–1900) filozófiájának központi gondolata az élet – ezt védte az erkölccsel szemben; a kereszténység pusztulásától várta az ember felemelkedését. Ugyanakkor gondolatai legmélyén az igazság szerete élt, és nem annak tagadása. „Az örökkévalót kereste, s ezért akart felülkerekedni az időn és az időbeliségen. Erejéből azonban nem futotta többre: megrekedt a keresésnél, s nem ért el a megtaláláshoz.”²

Az egyháztól és a vallásos hittől való elszakadás az egyház számára kihívást jelentett: a vallástalanná vált világot megtéríteni, visszavezetni Istenhez. A katolikus egyházban a századforduló két pápája két, egymástól gyökeresen eltérő módon próbálta az egyház alapvető célját elérni, „hogy hitetlenné vált tőkés társadalomban is teljesíteni tudja az emberiség üdvözítésére Istentől kapott leg-szentebb hivatását”³.

XIII. Leó (1878–1903) a fennálló tőkés viszonyokhoz alkalmazkodva, a társadalomba beilleszkedve szeretete

volna a modern emberiséget megnyerni Krisztus számára, illetve az egyháznak és az államok vezetőinek összefogásával kívánta megoldani a korszak égető kérdéseit. Igyekezett összhangba hozni az egyházat és a kultúrát, „a modern világot újból kereszténnyé, a keresztény életet pedig modernné, korszerűvé” formálni.⁴ Ennek érdekében – vallotta – az egyháznak ki kell lépnie az elzárkózottságából, nyitnia kell a világ felé, de úgy, hogy „az erkölcs elvei, valamint az egyház alapvető érdekei s örök értékei csorbát ne szenvedjenek”.⁵ XIII. Leó nemcsak a katolicizmus és a világ, hanem a katolicizmus és a többi felekezet közötti ellentéteket is igyekezett békés úton elsimítani, ha csak lehetséges volt, bár „nem ismert kiegyezést sem a protestantizmussal, sem a modern világnézettel”.⁶

Mivel meggyőződése volt, hogy az egyháznak nem kell félnie a tudományos kutatások eredményeitől, fejleszteni kívánta az egyházi tudományokat. A teológiát az Aquinói Tamás-i bölcsélet, a skolasztika felvirágoztatása által akarta megújítani. A katolikus tanároktól és tudósoktól azt várta, hogy a skolasztika segítségével olyan tudományos rendszert építsenek ki, amely képes a kor bölcséleti problémáit megválaszolni, és amely képes a hit és a tudás összhangját újból megteremteni. Az újskolasztika úttörői Olaszországban főként a jezsuiták voltak, például Giovanni Perrone (†1876), Johannes Franzelin (†1886), Matteo Libertatore (†1892) és Domenico Palmieri (†1909). Johann Kuhn, tübingeni dogmatikus (†1887) és követői a modern filozófia nagyobb mérvű figyelembevételét követelve vitába keveredtek az újskolasztikusokkal, de a vita az újskolasztikusok fokozatos megerősödésével végződött. Azonban a spekulatív, főleg deduktív módszerekkel dolgozó és a skolasztika középkori fogalmi nyelvét használó újskolasztika nem volt képes a hitigazságok olyan mértékű kifejezésére, hogy azokat a modern természettudományos műveltségű emberhez közelebb tudja vinni.

Az égető szociális kérdések sem hagyták érintetlenül XIII. Leót. Az 1891-es *Rerum novarum* kezdetű körlevelében megbélyegezte a tőkés kizsákmányolást, és kiállt a munkásszervezetek jogossága mellett. Ugyanakkor elvetette a materializmust és az osztályharcot. A körlevél hatalmas visszhangot keltett. A *Rerum Novarum* nyomán bontakozott ki világszerte a keresztény szakszervezeti mozgalom. Budapesten például 1903. október 1-jén alakult meg a Budapesti Keresztény Munkás egyesület. De a proletariátus nagy részét nem tudta megnyerni a körlevél, mivel azok az egyházban nem a szövetség, hanem az ellenségét látták.

¹ Heussi, 2000. 442. old.

² Nyíri, 453. old.

³ Szántó, 1988. 439. old.

⁴ Szántó, 441. old.

⁵ Szántó, 441. old.

⁶ Heussi, 2000. 458. old.

XIII. Leót X. Pius (1903–1914) követte a pápai trónon, aki főként arra törekedett, hogy semmiféle káros újításnak nem engedve töretlenül megőrizze a katolikus hitet. Mindenekelőtt a lelki élet erősödését próbálta elérni az egyházon belül. Ezt szolgálta többek között az egyházi zenei élet reformja, amely a világi zene kiszorítását szorgalmazta, és a gregorián-korális éneket állította előtérbe.

Magyarországon a vallási megújítás érdekében újabb templomok építése kezdődött meg. Ugyanis a lakosság nagyarányú növekedése nem vonta maga után az újabb plébániák megalakulását, így a plébánosok papjaikkal együtt a templomi istentiszteleteken és az adminisztráción kívül csak a legszükségesebb teendőket tudták ellátni (esketés, keresztelés, temetés), és a komolyabb lelkipásztorkodásra nem maradt idő. Az újabb plébániák létesítésével most ez is lehetővé vált. De a plébániahiánnyal összefüggő lelkipásztori gondokon sokat segített a mozgó pasztoráció, melynek leghatásosabb változata a népmiszió, illetve a lelkigyakorlat volt. A legfontosabb lelkipásztori és konferenciabeszédeket Prohászka Ottokár (†1927) tartotta.

Létrejötték különböző katolikus egyesületek, például olvasóköri, oltáregyletek, karitatív jellegű egyesületek stb. A legfontosabb feladatnak azonban az ifjúság nevelését tartották, amely legeredményesebben a katolikus iskolákban történt. A századfordulón növekedett a tanítással foglalkozó női rendek iskoláinak a száma, de az ekkor létező 197 magyar fiú-középiskolából is 65-ben bencések, ciszterciek, premonstreiek, piaristák, jezsuiták és ferencesek oktatták az ifjúságot. Ugyanakkor nőtt a protestáns egyházi iskolák száma is.

Az 1870-es évek utáni protestáns teológia a teológiai spekuláció háttérbe szorulásának a jegyében haladt előre. Az 1870–80-as évek protestáns teológiája Albrecht Ritschl-től, a Schleiermacher óta legnagyobb hatású protestáns dogmatikustól kapta a legerősebb indíttatásokat. Ritschl (1822–1889) szerint a dogmatikusnak benne kell élnie a keresztyény gyülekezetben, osztoznia kell a gyülekezet hitében. Elutasítja az „előfeltevés-mentességet”, amely tagadja a csodákat, valamint a természetes teológiát (spekulatív filozófia) és mindenfajta metafizikát mint a dogmatika támaszát. A természetes teológia elutasításából fakadt a Biblia, főként az Újszövetség erőteljes hangsúlyozása. A dogmatika alapja, szerinte, nem a keresztyény vallásos öntudat, ahogyan azt Schleiermacher óta majdnem minden teológus vallotta, hanem az evangélium. Ritschl hangsúlyozta a vallásos szellemi és a világi megismerés közötti alapvető különbséget.

A régebbi dogmatikai irányzatok hívei szembefordultak Ritschl nézeteivel. A konzervatív oldal teológusainak többsége egyelőre a régi lutheránus konfesszionalista irányzatot követte, amelynek egyik képviselője Delitzsch Luthardt (†1902) volt.

Az 1880-as években háttérbe szorult a rendszeres teológia, és a kutatók figyelme a történeti diszciplínákra irányult. Elsősorban az Ószövetség, Újszövetség, dogmatörténet és a legrégebb egyháztörténet állt az érdeklődés középpontjában.

Az 1890-es években ismét fordulatot vett a protestáns teológia az ún. vallástörténeti irányzat révén, amely hangsúlyozta a keresztyénység és a keresztyénységen kívüli vallástörténet kapcsolatát. A vallástörténeti irányzat legkiválóbb rendszerezője Ernst Troeltsch (1865–1923) volt. Troeltsch a keresztyénységet kiemelte a szupranaturalista elszigeteltségből, és belehelyezte a nagy történelmi összefüggésekbe, megrajzolta az újkantianus pozitívizmustól a Schleiermacherhez és az idealista metafizikához visszatérő teológia alapvonalait.

A 20. század elején a katolikus teológiában az újszolasztikus irányzat mellett megjelent a modernizmus. A modernizmus Hegel, Kant, Schleiermacher, Renan, Ritschl eszméiből kiindulva akarta kibékíteni a katolicizmust a modern tudomány világával. Kereste azokat a módosítókat, amelyekkel a hit a modern kor kérdései közepette is megmagyarázható. Ezt olyan módszerrel kívánta elérni, amely a nem keresztyény tudomány számára is hozzáférhető. Ezáltal viszont teológiai felfogásuk szembekerült az újszolasztikus tanításokkal. A modernizmus egyik képviselője Alfred Loisy (†1940) katolikus pap volt, aki a protestáns tudósok által is használt történetkritikai módszert alkalmazta a hit forrásainak vizsgálatánál. A teremtésről és a vízözönről szóló történeteket a babiloni mítoszokkal hozta összefüggésbe, és azt hangsúlyozta, hogy a Szentírás egyes történeti könyveinek fő célja nem a történelem pontos ábrázolása volt, hanem a vallási igazságok kifejezése. X. Pius az 1907. június 3-ai „*Lamentabili sane exitu*” dekrétumával elítélte a modernizmus tévesnek tartott nézeteit⁷, majd 1908. március 7-én kiközösítette Loisy-t, mivel az nem volt hajlandó elfogadni a pápai nyilatkozatot.

Az első világháború kitörése mindenhol felkorbácsolta a nacionalista szenvedélyeket. A háborút támogató nemzeti egységből nem hiányoztak a magyar katolikus egyház vezetői sem. Ők a társadalmi ellentétek megszűnését és az erkölcsök megtisztulását várták a háborútól. Azonban hamarosan rádöbbsentek a háború szörnyűségére, és a béke hirdetői lettek. A pápa, XV. Benedek (1914–1922) már 1914. szeptember 8-án a béke mielőbbi helyreállítását követelte, majd többször megpróbált közvetíteni a háborús felek között, béketervezetet terjesztett eléjük, azonban próbálkozása sikertelen maradt. Az emberiség egy részének figyelmét a háború embertelensége a vallás felé irányította. A filozófia is fokozatosan elhagyta a szubjektívizmust, és az objektívizmus, illetve a metafizika felé fordult. A katolikus egyház a társadalom életére a legnagyobb hatást a katolikus tömegek megmozgatásával próbálta gyakorolni. Ezt a célt szolgálta az Actio Catholica

⁷ „A modernizmus alapját képező két fő tévedés: az agnoszticizmus és az immanentizmus. Az agnoszticizmus többek közt azt hirdeti, hogy az érzékfeletti dolgokról semmiféle ismeretet nem szerezhetünk, tehát Isten elérhetetlen értelmünk számára. Az immanentizmus szerint a vallás a lélek immanens erejéből fakad, nem pedig külső kinyilatkoztatásból származik. A lélek mélyén elemi erővel él az Isten utáni szükségérzet, amelyből fakad a vallásos érzés.” In: Szántó, Budapest, 1988. 464. old.

megszervezése, mely a szélesebb tömeget kívánta bevonni a papság apostoli tevékenységébe. Azonban a kedvező jelenségek ellenére a modern világban a vallás és az egyház számára a légkör egyre kedvezőtlenebbé vált. A két világháború között tovább hódított az ateizmus, ahol pedig a vallási igények még erősen éltek, az okkultizmus, spirítizmus és a különféle szekták hódítottak.

Az első világháború után a protestáns teológiában ismét fellendültek a rendszeres teológiai kutatások, és háttérbe szorultak a századfordulóra oly jellemző történeti diszciplínák. A vallástörténetivel szemben a biblicista módszert részesítették előnyben, az Ószövetség világába pedig keresztény gondolatokat vittek be.

A dogmatikai kutatások egyik irányzata az ún. dialektikus teológia volt, melynek Karl Barth (1886–1968) vált a vezető teológusává. A dialektikus teológia kifejezés Barth 1919-es, a Római levélhez írt kommentárjában (*Der Römerbrief*) található. Az elnevezés az Isten és az emberiség közötti dialektikára utal, és Barthnak azt a meggyőződését fejezi ki, hogy Isten és ember között ellentét vagy dialektika áll fenn; „Isten Isten, az ember ember”⁸, így az utóbbi számára az egyetlen hely, ahol Isten kijelentésével találkozhat, a Szentírás. Ugyanis Isten az embernek egyedül Jézus Krisztusban jelentette ki magát.

Egy másik teológiai csoportnak a lutheri teológia jelenbeli érvényesítése volt a célja. Ennek érdekében a történeti Lutherhez tértek vissza. A hosszan tartó Luther- reneszánsz első jelentős képviselői Karl Holl (1866–1926) és tanítványai voltak. Ugyanakkor tovább éltek a különböző konfesszionalista irányzatok, valamint a történeti teológia is.

Az 1920-as évek protestáns teológiájának sokféleségét talán így lehetne röviden érzékeltetni: élesen elhatárolódott mindentől, ami egyházon kívüli (így a kultúrától és a filozófiától is), elutasította a kereszténységnek a „vallás” tágabb fogalma alá történő besorolását, hangsúlyozta a hit tárgyának irracionális és paradox jellegét, az ezzel összefüggő dialektikus módszert alkalmazta (amely a hegeli dialektikától eltérően a Kierkegaard-féle kétlépcsős dialektikát használta fel), az idealista gondolatvilágot következetesen kirekesztette, kísérletet tett arra, hogy a dogmatikában ne az emberi tudásból induljanak ki, hanem Istenből mint a legobjektívebb valóságból, elutasította a teológiai historizmust, újból elismerte az ősegyházi dogmát, hangsúlyozta az autoritásokat (Isten ígéje, Biblia, kinyilatkoztatás), kísérletet tett az Újszövetség és a dogma közötti szakadék áthidalására, növekedett Luther teológiájának az elismerése, újraértelmezték az eszkatológiát, Istent szigorúan szupranaturalista és teisztikus módon fogták fel, elutasították az ún. történeti Jézust, és helyette a dogmatikai Jézus Krisztust hangsúlyozták. Mindezek mellett bonyolult terminológia és nehézkes kifejezőmód jellemezte az 1920-as évek protestáns teológiáját.

⁸ Zahrt, 1997. 54. old.

Babits e hittel és kétellyel vegyes korszakban mély vallási nevelést kapott családjától. Mindenekelőtt édesanyja, Klemen Auróra közvetítette számára a katolicizmust. A Keleni családban két egyházi szolgálatot teljesítő férfi is volt: Klemen József, a költő dédapjának a fivére Pécssett volt püspök, édesanyja nagybátyja Kelemen László pedig kanonok volt, akit Babits versben is megőrkített: „Anyám nagybátyja, / pap, / lilaszín övvel, kanonok, / sárgatag ujján nagy gyűrű, / az arca sápadt és sovány, / arany keretben feketén / a szemével kivigyáz / a szép világos nagy falon.”⁹

Babits 1893 szeptemberében beiratkozott a Zirc – Cisterci Rend Pécsi Római Katolikus Főgimnázium osztályába.¹⁰ A pécsi gimnáziumban természetesen a cisterci pedagógia érvényesült, melyben a magas szellemi szintre törekvés mellett központi szerep jutott a vallási neveltetésnek is.

Azonban amikor Babits 1901-ben az egyetemre került, bizonytalanság érzése vett erőt rajta, amely egyaránt fakadt korából és a korszak általános légköréből: „Sok várt álommal, kevés műveltséggel, még kevesebb életismerettel kerültem a pesti egyetemre. Katolicizmussal átitatva de hitében hamar megtört lelkem kereste az új dogmát, melybe kapcsolódhat. Egy darabig rajongó szocialistá vártam, majd a filozófiára vettem magam. Akkor azt hitték, hogy filozófus leszek... A lázas tanulás kora volt ez. Egyszer kinyílt szemem körülnézett az egész világban.”¹¹

Később, családi kapcsolatok segítségével, Babits is visszatért a ciszterciekhez: 1905 szeptemberétől a ciszterci bajai gimnáziumában volt gyakorló tanár, ahol a zenekar vezetője, a zenekar tanár közül tíz szerzetes, négy pedig (Babits is együtt) világi volt. Ekkor Babits ugyan nem lakott a rendházban, hiszen nem volt szerzetes, de a napi ebédszolgálatnál részt vett a refektóriumban. A gimnáziumban tanítottak közöttük dr. Dombi Márk, aki magyar, latin és filozófus szakos volt. Ő ajánlotta Babits figyelmébe Pascal Augustinust, akik nagy hatást gyakoroltak a költőre.

„Babits sosem volt a szó igazi értelmében hitetlen.”

⁹ A ciszterci rendet 1098-ban Robert de Molesmes (1028k–1111) alapította Cîteaux-ban a molesmes-i bencés csoporttal, amelynek tisztségét akarták megélni Nurszai Benedek (480–547) *Reguláját*.

Magyarországon a cisztercieket az Árpád-házi királyok telepítették le, akik alapították Cikádort, Egrest, Zircet, Pilist, Szentgotthárdot, Pásztót, Tokaj-Kercet és Péterváradot, a rend legjelentősebb magyarországi apátságai voltak, amelyek a rend céljaival, hogy a szerzetesek imádságukkal segítsék a királyt és családját az üdvözülésben. Az apátságok védőszentjének, ciszterci hagyományok szerint Szűz Máriát választották. A ciszterci lelkeség „Krisztus szenvedésére Boldogságos Szűz dicséretére” központosult. A ciszterciek már a skolasztika elterjedésétől kezdve felelősséget vállaltak rendtagjaik nemcsak lelki, hanem szellemi képzéséért is, ami idővel túlsúlyba is került. A 15. században Európa minden nagyobb egyetemén voltak ciszterci hallgatók. A 19. században különösen az osztrák és a magyar apátságokban hangsúlyozták a tudományos munka fontosságát. „1814 és 1896 között egyedül a zirci kolostorban 105 szerző volt, többen közülük nemzeti, illetve nemzetközi viszonylatban is elismerésre találtak.” (Lékai, 1991. 239. old.)

¹⁰ *Anyám nagybátyja, régi pap*. In: Babits Mihály összegyűjtött versei. a. r. Kelevéz Ágnes, Budapest, Osiris Kiadó, 1999.

¹¹ Pók, 1967. 31. old.

¹² Rónay, 1970. 150. old.

Azonban a gyermekkori hittől hosszú út vezetett – a vallástól való elforduláson keresztül – a felnőtt, tudatos hitig.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Belia György: *Babits Mihály tanulóévei*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1983.
- Heussi, Karl: *Az egyháztörténet kézikönyve*. Osiris Kiadó – Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest 2000.
- Kardos Pál: *Babits Mihály*. Gondolat Kiadó, Budapest 1972.
- Lékai Lajos O. Cist.: *A ciszterciek. Esemény és valóság*. Szent István Társulat, Budapest 1991.
- McGrath, Alister E.: *Bevezetés a keresztény teológiába*. Osiris Kiadó, Budapest 1995.

- Nyíri Tamás: *A filozófiai gondolkodás fejlődése*. Szent István Társulat, Budapest é. n.
- Pók Lajos: *Babits Mihály*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1967.
- Puskely Mária: *Keresztény szerzetesség. Történelmi kalauz I–II*. Bencés Kiadó, Budapest 1995, 1996.
- Rába György: *Babits Mihály*. Gondolat Kiadó, Budapest 1983.
- Rónay György: *Babits hite*. In: Rónay György: *Szentek, írók, irányok*. Szent István Társulat, Budapest 1970.
- Szántó Konrád: *A katolikus egyház története II*. Ecclesia, Budapest 1988. 439. old.
- Zahrnt, Heinz: *Az Isten-kérdés*. A Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest 1997.

KULCSÁR ZSUZSANNA

Beteg voltam, és meglátogattatok...

Gyermek a kórházban, mit tehetek segítőként?

Az evangélikus kórházlelkészek által szervezett önkéntes beteg- és kórházlátogatók III. országos találkozóját idén májusban rendezték meg. Fő témája: A gyermek a kórházban. Az ott elhangzott előadás rövid vázlatát adom most közre.

Teológuséveim alatt a diakóniai gyakorlat keretében kerültem közelebbi kapcsolatba a kórházi szolgálattal, az abban rejlő nehézségekkel és lehetőségekkel egyaránt. Gyakorlati évemmel párhuzamosan elkezdtem a Semmelweis Egyetem mentálhigiéné tanszékén a klinikai lelkigondozó szakot. Ily módon lehetőségem nyílt hosszabb betegkísérésre a János Kórház égési intenzív osztályán.

Most, amikor együtt gondolkodásra hívom önöket, az itt szerzett tapasztalatokra próbáltam hagyatkozni, felmérni a segítő helyzetét és lehetőségeit a háttérinformációktól kezdve egészen a visszajelzésig. A teljesség igénye nélkül teszem mindezt, de abban a reményben, hogy hozzájárulhatok fontos szolgálatuk nagyon idézőjelbe tett „sikeréhez” és öröméhez.

Amikor elindulunk látogatni, már *nem „üres kézzel” megyünk*, hiszen rendelkezésünkre áll számos információ. A helyzet specifikuma, hogy *a beteg gyermek*, így a látogató, lelkigondozó fokozottabb érzékenységgel találja szembe magát. Egy feszültebb, nyugtalanabb helyzetbe érkezik. Sokat elárul az is, *milyen osztályra megyünk*, mivel ez bizonyos keretet ad lehetőségeinket tekintve a konkrét segítséget illetően is. Meghatározva a gyermek korát, a sérülés, illetve a betegség súlyosságát – intenzív, sebészeti stb. osztály – ezzel természetesen a gyógyulás idejét, vagy azt, meddig van a gyermek az osztályon. A *találkozások gyakorisága* is figyelembe veendő szempont: egyszeri vagy folyamatos betegkísérésre adódik-e lehetőségem? Az égési sérülések gyógyulási ideje számomra többszöri találko-

zást tett lehetővé, annak örömeivel és próbáival együtt.

Ugyanakkor a gyermekek között végzett segítő szolgálat *komplex odafigyelést* igényel, több személy együttes gondozását, a gyermekét, szülőjét, testvérét, nagyszülőjét vagy más hozzátartozóét.

Mindezen információk birtokában *indul el a látogató* a kórház felé. Nem könnyű dolog belépni egy kórterembe, különösen, ha egy fiatal a szenvedő. Ezért úgy gondolom, hogy *imádság* nélkül lehetetlen ezt megtenni, természetesen tiszteletben tartva mindenkinek az egyéni hitbeli meggyőződését és elcsendesedési „szokásait”. Az út a kórházig alkalmat adhat arra is, hogy összegezzük, amit tudunk, végiggondoljuk, és felkészüljünk lélekben. Mondhatjuk úgy is: bemosakodjunk. Kiváló lehetőségem volt minderre, mert a János Kórház osztályára egy kis hegyi ösvényen át vezetett az út. Az indulásnak része az is, hogy megpróbálom végiggondolni, a *szülőknek milyen kérdései, gondolai lehetnek ebben a megváltozott élethelyzetben*. Így aztán a beszélgetés folyamán aprónak tűnő dolgokra is rákérdezhetünk tapintatosan, megtörve az olykor téma nélküli kínos csendet. Ez az érdeklődés odafigyelésünk mértékének tükrére lehet a hozzátartozó számára.

Kórházlátogatókként vagy éppen ott dolgozókként mindannyian tapasztaltuk már, hogy a *kórház* egy külön világ, más az értékek sorrendje, a sajátos légkörben sok minden keveredik. *Szagok, hangok, zajok* (a lélegeztető és egyéb berendezések *hangja*). Ehhez nem mindig könnyű hozzászokni, de talán segítségünkre lehet az a gondolat, hogy ezek nem csupán a szenvedés, a fájdalom eszközei, hanem a gyógyulás is. A látogatónak, lelkigondozónak *tiszteletben kell tartania az intézmény szabályait* akár a látogatási időre, akár a védőruhákra és egyéb előírásokra vonatkozóan. Nem elhanyagolható az sem, hogy a *nővér*, amíg a kis beteg ágyához kísér min-

ket, *megoszthat velünk néhány segítő információt*, pl. aludt-e a gyermek, bátran viselkedik-e, vagy sok gond van vele.

Számolnunk kell azzal, hogy *a kórház a gyermek számára idegen*, félelmet keltő hely. Lehetséges, hogy nem készítették fel a szülők a kicsit arra, hogy mi történik és miért. Talán mert a szülők sem tudnak mit kezdeni a szenvedéssel, fájdalommal.

Amikor aztán elérkezik a pillanat, hogy *belépünk a kórterembe*, az egyik legnehezebb feladat *elkerülni, hogy kiüljön az arcunkra a megdöbbenés*. Segít ilyenkor, ha a gyermek szemét nézzük, kivédve ezzel azt, ami akaratlanul is előfordul, hogy ti. végigsiklik a szemünk a sérüléseken, kötéseken. Meg kell próbálni a sérült testben az *embert* keresni – a maga teremtségében és méltóságában.

Aztán elérkezünk *a hogyan kezdjem el dilemmájához*. Ez igen fontos állapot, mert itt épülnek a bizalom alappillérei. Furcsának tűnhet, de sokszor a pizsama mintázata indította el a beszélgetést egy-egy találkozás alkalmával. Máskor az, hogy bekapcsolódtam a gyerek játékába, ha állapota engedte. Volt eset, amikor az édesanya kért meg, figyelnék-e gyermekére, amíg ezt vagy azt elintézi. Természetesen nem mindig sikerült elindítanom a beszélgetést, ez azonban nem jelent feltétlenül kudarcot, mert a jelenlét is számít, amiben benne van a „megértelek, nem ítélek el” üzenet. (Azonban „az embernek két évre van szüksége ahhoz, hogy megtanuljon beszélni, és ötvenre, hogy megtanuljon hallgatni”.) Előfordult, hogy egy kisgyermek kacsintott rám a fehér rácsok közül, vagy nyújtotta oda a játékát, elindítva ezzel a beszélgetést. Ezzel máris a *lelkigondozó figyelmének középpontjába került a gyermek*. Korábban már utaltam *a játékra*, ami számos információ forrása lehet: kitől, miért kapta, milyen tárgyat mivé nevez ki, mit játszik azokkal. Ezek fényt deríthetnek belső világára, félelmeire, a család többi tagjával való kapcsolatára a baleset vagy betegség előtt és után. A fájdalom és az orvosi beavatkozásokból adódó korlátok esetén a mesekönyv jól használható. A nehéz helyzetek nem nélkülözik a humort sem: olyannyira belemerültünk a játékba az egyik kisfiúval, hogy megkért, üljek az ágyába.

Az *érintés* különös üzenettel bír még a műszerek között is, mert azt hordozza, hogy nem irtózom tőled, nem félek a sebeid látványától. Különösen az arc és a kézfej simogatását fogadták szívesen a gyerekek.

Másfajta lelkiállapottal kell szembenéznie a látogatónak olyan gyereknél, *aki mellett nincs szülő*, bár a kórház ezt lehetővé teszi. Mondhatni tojásan táncolunk ez esetben, hogy elkerüljük a szülőről való véleményalkotást a gyermek előtt. Hiszen nem tudni az okot a legtöbb esetben. Mégsem kerülhetjük ki a gyermek kérdéseit, bármire vonatkoznak azok. Válaszolni kell rájuk őszintén, az ő szintjén. Egy alkalommal az anya már belefáradt, hogy le-

ánykájába nem lehetett belekönyörögni a gyógyszert, és kiságyra borulva sírt. A kicsi meglepődött, és megkérdezte, miért. „Azért, mert szomorú, hogy nem fogsz meggyógyulni, ha nem veszed be a gyógyszert” – válaszoltam. Attól kezdve nem volt ezzel gond.

Az *anyának* azonban sokkal több problémával is szembe kell néznie ezekben a napokban. Akarva-akaratlanul kirajzolódik a látogató előtt az *anya-gyerek kapcsolat*, a nevelésről alkotott nézetek. Meg kell küzdenie a helyzettel, az önvád, a miért, a tehetetlenség érzésével, a kimerültségével. Valamint azzal, mennyiben változtatja meg a gyermek betegsége a párjával való kapcsolatát, különösen, ha maradvány sérülést szenvedett a gyermek. Olykor a látogató segítségére lehet az is, hogy *nem jártas az orvosi dolgokban*, milyen lelet mit jelent, miért nem gyógyul gyorsabban, visszánő-e a leégett haj... A szülőknek sokat jelenthet, ha a segítő tud alapítványi vagy önkormányzati segítségért az átmeneti anyagi zavarok elhárítása érdekében.

Tapintatosan rákérdezhetünk az *apára* is: hogyan viseli, segít-e, mi a legnehezebb számára... Sok mindent gondolt át ezáltal az anya is.

A *testvérekre* is kevesebb idő jut, a léghő a családban feszültebb, minden abban a bizonytalanságban történik, hogy nem tudni, mi lesz a testvérükkel. A testvéreknél halálfélelem is gyakran előkerül.

Gyermekbaleseteknél a nagyszülők önvádjával gyakran találkozik a látogató, különösen akkor, ha ők vigyáztak az unokára a baleset idején. Nagyon nehéz oldani ezt, de meg kell próbálni rámutatni arra, amit most tesz a kicsi, és elmondhatjuk azt is, hogy nehezíti a szülők dolgát, ha örli magát, hiszen most az ő erejére is szükség van.

Hazafelé induló csöppsegnél az anyának sokat adhat, ha végiggondoljuk vele, *mi lesz otthon*.

Végezetül néhány kulcsszó: elsőként említem a *figyelemelterelést*. Ennek módja lehet például az, ha úgy ülök le, hogy nincs a beteg látóterében az infúziós állvány. Nélkülözhetetlen a *tapintat* minden mondatban. Vissza is lehet kérdeznünk: Jól értettem? Harmadikként az *odafigyelést* említeném, mert a részletekben a lényeg, a lélek. A látogató szempontjából fontos, hogy *távolságot tartson a tragédiától, de közel lépjen a szenvedőhöz, és kísérje őt*. A humor elveszi az élet a dolgoknak. A látogató, ha teheti, *kerülje a fekete viseletet*, mert az felerősíti az asszociációkat és félelmeket, és könnyen útját állhatja a bizalomnak. Bár milyen furcsa, a *kávéautomata* egy eldugott sarokban ideális helyzetet teremthet egy őszinte beszélgetéshez.

S végül a kis betegek *visszajelzései* is fontosak, hogy lássuk: talán nem követtünk el olyat, amivel ártottunk. A puszkák és ölelések másfajta értéket hordoznak a kórház falain belül...

Könyvajánló

Az Evangélikus Külmisziói Egyesület megbízásából Keveházi László írta meg 2001-ben a Külmisziói Kiskönyvtár 3. kötetét, mely Kunos Jenő, győri származású evangélikus lelkész életéről, missziói munkájáról szól.

Kunos Jenő Győrben született 1914. február 16-án. A gimnáziumi érettségi után Sopronban, az evangélikus hittudományi egyetemen szerzett lelkészi diplomát. Kiváló tanulmányi eredményéért Finnországba kapott ösztöndíjat. Helsinkiben a missziós múzeum kápolnájában Paunu, a missziói társaság igazgatója ígértetésében elmondta, hogy égető szükség van férfimunkásokra a missziói munkában. Az ézsaiási ige – „Kit küldjek el, ki megy el követségünkben? (Ézs 6,8)” – Kunos Jenő szívéhez

szólt. „Sok éjszakán alázatosan imádkoztam: Küldj engem, Uram, ha ez a te akaratod.” (10. old.) Az itt kapott missziói elhívását erősítették győri lelkészei, Ittész Mihály és Túróczy Zoltán ígértetései. Hazajövet jelentkezett a MAHEM, a Magyarországi Ágostai Hitvallású Evangélikus Missziói Egyesületnél külmisziói szolgálatra. A missziói egyesület megalakulásának 30. évfordulóján, 1939. február 2-án Budapesten, az Üllői úti templomban tartott nagy ünnepségen Kapi Béla püspök missziói szolgálatra felavatta, és a Finn Missziói Társaság anyagi segítségével Kínába küldte Kunos Jenőt mint a Magyarországi Evangélikus Egyház első hivatalos külmisziói munkását, vállalva a küldetésével járó anyagi és egyéb feladatokat.

Megrendítően izgalmas és felemelő olvasmány, hogyan végezte szolgálatát egy magyar evangélikus lelkész a házájától távoli Kínában, 1939–1948 között feleségével együtt, ahol akkor dúlt a kínai–japán háború. A háború miatt 1941-től megszünt Magyarországgal minden kapcsolat, Kínából a külföldi misszionáriusok nagyrésztét kiutasították. Kunosék maradhattak, neki és feleségének át kellett venni a kiutasított misszionáriusok munkaterületét, s közben négy gyermekük ott született. Nyolcévi szolgálat után (a sekoui teológia tanára, majd 21 település misszionáriusa volt) egyévi szabadságra küldték. Mivel a kínai hivatalnok nem tette lehetővé, hogy Európába utaz-

Külmisziói Kiskönyvtár
3.

Keveházi László

KIT KÜLDJEK EL?

Kunos Jenő élete és szolgálata

hassanak, az LVSZ segítségével ösztöndíjjal Amerikába mentek. Az volt a tervük, hogy onnan hazajönnek Magyarországra, azonban az akkori kommunista magyar vezetés ezt megakadályozta. Így Amerikában maradtak, és először magyar, később angol és finn nyelvű gyülekezetek lelkésze, esperese, majd a finn egyházközösségek missziói vezetője lett. Élete végéig négy nyelven hirdette az evangéliumot: magyarul, finnül, kínaiul és angolul. 1984-ben a budapesti LVSZ-világgyűlés idején sikerült újra felvennie a kapcsolatot a magyar evangélikus hívekkel és egyházzal. A megújuló kapcsolatból sok áldás származott. Az egyik az volt, hogy levelezései révén lelki ösztönzést adott a Magyar Evangélikus Külmisziói Egyesü-

let újraindításához, mely 10 éve, 1991 őszén következett be. Keveházi László bőséges részleteket közöl leveleiből, írásaiból. Missziói szolgálatairól hiteles fejezeteket idéz Kunos önéletrajzi könyvéből, mely angol nyelven Amerikában jelent meg 1995-ben, 372 oldalon. Kunos idézett írásaiból megismerhetjük, mi a missziói munka feladata, tartalma és célja. Ezek az írások egy missziói iskola tananyagai is lehetnének.

Külön élmény olvasni a Finn Missziói Intézet igazgatójának friss tudósítását arról, hogy a kínai Hunan tartományban 60 évvel ezelőtt hirdetett evangélium milyen bőséges termést hozott a mai kínai egyházi ébredésben. A Joób Máté fordításában közreadott írás mindenkit meggyőzhet arról, hogy Isten megáldja a misszió szolgálatát. Áldás annak, aki azt végezheti. Áldás azoknak, akik közé küldetett az evangélium hirdetője, és mindenkor nagy áldás annak az egyháznak, mely szolgálóit, fiait imádsággal és anyagi áldozattal a krisztusi megváltást nem ismerő népek közé küldi.

Lelkészeink, presbitereink, híveink számára nagy lelki haszonnal jár Kunos Jenő életrajzi könyvének megismerése. A fényképes melléklettel megjelent könyv megrendelhető az Evangélikus Külmisziói Egyesületnél. Nyomdaköltségi ára 450 Ft. Az egyesület címe: 1085 Budapest, Üllői út 24.

Pastoralkolleg Neuendettelsau programja 2003-ban

Sind Sie Pfarrerin oder Pfarrer? Dann nehmen Sie unser Programm bitte als eine Einladung für Sie.

Jeder Kurs hat ein Thema. Das soll Ihnen die Auswahl erleichtern. Wer schon da war, weiß: Damit der Kurs gelingt, kommt noch mehr dazu: Die Pflege kollegialer Beziehungen. Möglichkeiten der Rekreation für Geist, Leib und Seele. Angebote geistlichen Lebens. Und eine Gruppe von Menschen mit ihrem eigenen Stil.

Sie sind herzlich willkommen.

MIT IHNEN LOHNT SICH'S EBEN

Wer klar und menschlich führt, verbessert die Atmosphäre. Festgefahrener gerät in Fluss, Menschen in Bewegung. Der Kurs übt Gesprächsführung in Gremien und Konflikten und eröffnet ernste und lächelnde Blicke auf eigene Schwächen und Potenziale.

Mit Prof. Dr. Karl-Wilhelm Dahm, Münster.

Leitung: Hans Schlumberger.

15. bis 29. Januar 2003.

DIE WAHRHEIT IST INNEN IN DEM GRUND

Mystik – wer sich nach Quellen lebendiger religiöser Erfahrung sehnt, ist ihr schon auf der Spur. Wir begegnen Mystikerinnen und Mystikern der christlichen Tradition: Sind ihre Fragen auch die unseren? Wir erproben ihre Antworten und üben in verschiedenen Formen das Stillwerden, das Hören, die Achtsamkeit.

Mit Pfarrer Bernhard Wolf, Beauftragter für geistige und religiöse Strömungen der Zeit, Nürnberg.

Leitung: Karin Hüttel.

29. Januar bis 12. Februar 2003.

UND DAS WORT WARD EINFACH

Wörterbrei. Papierflut. Geschwätzigkeit bis zum Überdruß. Wer sehnt sich nicht nach einer einfachen Sprache? Wie wird das Evangelium in der persönlichen Begegnung und in der öffentlichen Rede neu lebhaftig, um Menschen anzurühren und zu bewegen? Wir machen uns auf die Suche.

Mit Prof. Johanna Haberer, Erlangen.

Leitung: Hans Schlumberger.

12. bis 26. Februar 2003.

FRAUEN IM PFARRAMT: GENERATIONEN

Frauen vor uns, neben uns, nach uns: Mütter, Vorgängerinnen, Schwestern, Kolleginnen, Konkurrentinnen. Zeit für Pfarrerinnen, vor dem Hintergrund ihrer Biographie den eigenen Standpunkt zu finden und einzunehmen. Zeit, um schwesterliches Miteinander zwischen Solidarität und Differenz, zwischen Konflikten und fröhlicher Leichtigkeit zu erleben und zu reflektieren.

Mit Pfarrerin i. R. Solveig Webecke, bis vor kurzem Studienleiterin am Nordelbischen Pastoralkolleg.

Leitung: Karin Hüttel. 26. Februar bis 2. März 2003.

AUFERSTEHEN. SPÄTER ODER LIEBER GLEICH?

Freie Herrin aller Dinge und für alle zuständig. Jedermanns Knecht und zur Sorglosigkeit befreit: Anspuchvolle Bilder vom Christsein. Mit der F. M. Alexander-Technik wird der Kurs achtsam und leibhaftig neue Möglichkeiten erproben, mit Ansprüchen umzugehen. Was erwartet uns, wenn wir auf eingeschliffene Reaktionsweisen verzichten?

Mit Gudrun Friederike Lehn, Lehrerin für F. M. Alexander-Technik, Musikerin, München.

Leitung: Hans Schlumberger.

30. April bis 14. Mai 2003.

„GEH HIN IN FRIEDEN“

Eine alte christliche Praxis wird wieder entdeckt: die Beichte. Wir werden uns ihr in ungewohnter Weise annähern, werden mit Musik, Bewegung und Berührung arbeiten und neue Formen des „Sakraments der Versöhnung“ für Seelsorge und Gottesdienst erproben.

Mit Pfarrerin Helga Czysewski, Leiterin des Evangelischen Gemeindebildungszentrum Bad Orb.

Leitung: Karin Hüttel.

14. bis 18. Mai 2003.

DAS VERKOSTEN DER DINGE VON INNEN HER SÄTTIGT DIE SEELE

Begleitete Ignatianische Einzelexerzitien für Pfarrerinnen, Pfarrer, Pfarrfrauen und Pfarrmänner.

Mit Pater Dr. Andreas Falkner SJ, Mannheim und Hildgard Joeres, Augsburg.

Leitung: Hans Schlumberger. 23. Juni bis 2. Juli 2003.

GOTT WOHNTE, WO MAN IHN EINLÄSST

In der Weisheit der Chassidim findet Martin Buber Wege für die Wandlung des Menschen hin zu Versöhnung und Ganzheit. Wir werden seine Erzählungen in Kopf und Herz bewegen. Meditation und praxisorientierte Übungen aus der Gestaltseelsorge gehören zum Programm.

Mit Pfarrer Dietrich Koller, Erfurt

Leitung: Karin Hüttel.

2. bis 16. Juli 2003.

DA HAT SICH ETWAS NEU GEORDNET

Ein wenig Abstand vom Alltag und eine einfache Form der Schreibmeditation helfen, das Alltägliche und eigene Lebenswege neu zu betrachten. Festgetretenes lockert sich. Wege werden erkennbar, Führung und Sinn.

Mit Pfarrerin Christa Gaiser, spiritual director, Kulmbach.

Leitung: Hans Schlumberger.

16. bis 20. Juli 2003.

ALLES HAT SEINE ZEIT

Ein Kurs für Paare. Eingespannt zwischen Gemeinde und Familie, zwischen Arbeit und Privatleben – hat alles seine Zeit? In diesem Kurs wird Zeit sein: um den Partner/die Partnerin wahrzunehmen, vielleicht in überraschender Weise. Um die Beziehung zu pflegen und Balancen neu zu finden. Um Spielräume für Veränderung auszuprobieren.

Leitungsteam: Dr. Elisabeth Bröschen, Hamburg. Pfarrer Reinhard Vetter, Hannover.

Karin Hüttel, Neuendettelsau.

1. bis 7. September 2003.

THEOLOGIE ALS LEBENSKUNST

Lasst das Leben an die Theologie heran, lasst es sie befragen – neugierig, welche Gegenfragen sie stellt, was sie neu ordnet. Unsere Lebensgeschichten verweben sich mit Geschichten des Evangeliums: was geschieht? Bricht Staunen auf, Lebenslust, erneuert sich der Dank?

Mit Prof. Dr. Michael Schibilsky, München.

Leitung: Hans Schlumberger.

17. September bis 1. Oktober 2003.

...UND HALTET FEST DIE EINIGKEIT IM GEIST

Die Gremien pflegen Bedenken, die Basis betet und feiert schon lange miteinander – in Gemeinden, in Projektgruppen, beim ersten ökumenischen Kirchentag. Was macht eine einigere Christenheit anziehend? Und warum ist es hilfreich für die Ökumene, evangelisches Profil zu zeigen? Mit dem Erreichten noch nicht zufrieden und die Vision einer Gemeinschaft in versöhnter Verschiedenheit vor Augen, trämen und planen wir nächste Schritte.

Mit Prof. Dr. Joachim Track, Neuendettelsau.

Leitung: Karin Hüttel.

8. bis 22. Oktober 2003.

ALLE NEUNE?

Wer ich bin, sagt mir nur Gott. Was ich gut kann und was ich zum Guten wandeln kann – das zu klären hilft das Enneagramm. Der Kurs vermittelt spirituelle und kommunikative Erfahrungen mit dieser Hilfe, sich und andere zu verstehen.

Vorzugsweise für haupt- und nebenamtliche Lehrkräfte im Religionsunterricht an höheren Schulen.

Leitungsteam: Marion Künstenmacher, Gröbenzell. Pfarrer Erich Spanner, StD, Pullach. Hans Schlumberger, Neuendettelsau.

23. Oktober bis 2. November 2003.

DREAMTEAMS IN DER GEMEINDE

Kooperation und Führung: Wenn Haupt- und Ehrenamtliche in einer Gemeinde gut zusammenspielen, gewinnt die Aufgabe „Gemeindeleitung“ mehr Leichtigkeit. Energien werden frei für Wesentliches. Praxisnahes Training und Reflexion eigenen Führungsverhaltens, biblische Impulse, freche Fragen und systemische Blicke aufs Ganze eröffnen neue Perspektiven.

Mit Herta Singer, Theologin und Systemische Beraterin (IFW), Bayreuth.

Leitung: Karin Hüttel.

5. bis 19. November 2003.

Érdeklődni lehet Hafenscher Károly irodaigazgatónál.

VE CZÁN PÁL

In memoriam Pásztor Pál

Pali bácsival kisgyermekként találkoztam, pontosabban fogalmazva írásaival a *Harangszó* című hetilapunk hasábjain. Kis írások voltak ezek, gyermekeknek való olvasmányok, ezzel az aláírással: Pásztor Pál tollából. A név szépen alliterált, a rövid kis írások kedvemre valók voltak – így hát megjegyeztem. Az pedig, hogy „tollából” különösen is megmozgatta a fantáziámat, mert miféle toll az, amiből az írás születik?

Később, a teológia elvégzése után – személyesen is találkoztunk. Ottlyk Ernő püspököm így mutatott be minket egymásnak: „Ímé, a te atyád” – ez volt Pali bácsi. „Ímé, a te fiad” – ez voltam én. Így kerültem Budapestről Borsodba, miskolci és esperesi káplánként. Szóval amolyan mindeneként vezettem az esperesi Trabantot, bibliaórát tartottam a miskolci ifjúságnak, prédikáltam a dél-borsodi misszióban, és állandó jelleggel helyettesítettem Pali bácsit a Vasgyárban. Volt olyan év, amikor 30 istentiszteletet tartottam helyette, miközben Pali bácsi járta az országot, mint egy szupplikáló teológus. Való igaz, nem igen találta magát a Vasgyárban. A gyülekezet máshoz szokott – és Pali bácsi is.

Tudod – mondotta nekem –, itt nincs „funkció”. Ezalatt pedig a szolgálatok sokaságát és sokféleségét értette, amihez egykor a régi szép időkben, a Fasorban szokott. Amikor ő volt a segédlelkész Kemény Lajos esperes úr mellett. Ott bezzeg volt „funkció” – esketés, temetés –, naponta több is – szeretett temetni! –, azután áhítatok, bibliaórák a gyülekezetben és a fogházban, hittanórák a polgáriban és a kereskedelmiben – s mindez Kemény Lajos, a melegszívű és nagy tudású principális mellett.

Bármerre utaztunk – mert Pali bácsi nagyon szeretett utazni, én pedig vezetni –, beszélgetés közben mindig szóba került a Fasor, no meg az ifjúság, az egykori tanítványok, akik gyakran hívták különböző családi eseményekhez. Pali bácsi mindig ment, én pedig helyettesítettem.

Közös utazásaink számomra nagyon tanulságosak voltak. Amolyan rendhagyó egyháztörténet a közelmúltból. Pali bácsi mesélt, sziporkázott – remek előadó volt –, a Trabant meg cikkcakkban gurult, mert a sofőr majd meghalt a nevetéstől. Csak az Isten nagy kegyelme, hogy nem kötötünk ki valami árokban. Példának okáért megtudtam, hogy Kőbánya furfangos „többnyelvű” lelkésze hogyan csalt ki két templomépítési telket a fővárostól, meg miféle stoláris feszültségeket indukált egyik vagy másik kazuális szolgálá-

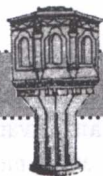
laton. Vagy hogyan nyúlt segítő szándékkal a nőgyelet kebelébe stb. Nagy kár, hogy ezek az anekdoták nem maradtak meg, és lejegyzetlenül maradtak.

A legszebb történetek azonban Pali bácsi gyermekkorából valók, amikor a kis Holub Palkó először találkozott Jézussal ott, a szarvasi Ótemplomban, hogy azután szívvel és lélekkel zárja Jézus evangéliumát egy egész életre. Mert a nagymamának mindent el kellett mondani, mi történt az istentiszteleten. A kis Palkó pedig be is számolt mindenről részletesen, még a hirdetéseket is tudta. Már kisgyermekkorában elhatározta, hogy lelkész lesz, odaképzelve magát a szarvasi Ótemplom magas szószékére. Isten azonban másként rendelkezett Pali bácsi földi pályafutását. Fasor után előbb Putnok, majd pedig a Vasgyár következett. No meg Hernád vidék. Kicsi szórványgyülekezet egy apró borsodi faluban. Gyakran kísértem ide is. Itt az egyszerű lelkek között otthon érezte magát. Őt itt szerették – még ma is emlegetik. S lám, milyen a sors, most én gondozom azt a néhány lelkészt, akik még megmaradtak.

Sok mindent tudnék még mesélni Pali bácsiról, kedves szép történeteket. Mindegyik szép és tanulságos. Legmegragadóbb mindegyik között megszabadulásának története. Meg is írta a *Pályám emlékezete* című memoárjában. Minden év január 25-én Pál napot tartottunk, és Istent dicsőítettük szabadításáért. Mint egykor Pál és Silás, úgy élte meg Pali bácsi is a szabadulást. Életének nagy élménye és tanulsága volt. Hálás volt érte mindhalálig.

Mit mondhatnék még róla? Kedves, melegszívű lelki pásztor volt Pásztor Pál. Az énekeket kívülről tudta, nem csak a Dunántúlit, de a Tranosciust is. Enyhe túlzással a legnépszerűbb énekek teológusa volt. Egyedül élt, de nem magányosan. Barátait, ismerőseit számon tartotta, és gyakran látogatta. Gyülekezetét is hűségesen pásztorolta. Szerette és gyűjtötte a képeslapokat, utazásainak egy-egy állomása volt valamennyi. Sokat és szívesen levelezett. Nagyon szép stílusban írt. Karácsonyi pásztorlevele mindig meghatott, mert tudtam, hogy számon tart engem is. Röstellem, de bocsánat kell vallanom: sok elmulasztott látogatással adósa maradtam. Az időhiány nem mentség. Bocsáss meg érte, Pali bácsi!

Sírjánál Nobik Erzsébettel szolgáltunk a szarvasi új temetőben. Szülei sírjába temettük. A feltámadás reményével gévél köszöntünk el tőle.

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN UTOLSÓ ELŐTTI VASÁRNAP

• Mt 24, 1–14

Végső dolgok

Bevezetés

Az egyházi esztendő veretes ünnepeit kivéve egyetlen időszak vasárnapjának üzenete sem annyira kézenfekvő, mint az utolsó vasárnapoké. Asmussen összefoglalóan ezt a címet adja: „a végső dolgok”. Az egyes vasárnapok mondanivalói alátámasztják Asmussen megállapítását. Barth az első Római levél kommentárjában írja: „Annak a keresztyénségnek, mely nem egészen eszkatológia, a Krisztushoz semmi köze.” Később ugyan revideálta ezt a mondatot, de kétségtelen: ha elhagynánk mindazt, ami eszkatológia, csupán értelmetlen erkölcsi tanítások tárgyává lenne a keresztyénség. Ez az eszkatológiai jelleg tölti ki az újtestamentumi dialektikát: Isten országa itt van, de eljövendő, a hívőnek élete van, de lesz stb.

Minden metafizikai spekuláció, az idői és az időfeletti egymáshoz való viszonyának csűrése-csavarása csak elhomályosítja azt a bibliai igazságot, hogy a mi hitünk a jövőre tekint, tehát lényeges tartalma a reménység.

Jövendölés a templomról (Mt 24, 1–3)

Jézus ötödik nagy beszéde a jelenlegi világkorszak végéről szól. Jézus e beszédet élete utolsó napjainak egyikén mondta Jeruzsálemben. Kimenve a templomból, a tanítványok felhívják figyelmét annak szépségére. „Aki nem látta a templom épületét (ti. a Heródes által építtetet), az sose látott díszépületet” – mondja a Talmud. Jézus azonban azt feleli, hogy pusztulásra van ítélve. Még a legszilárdabb, legszentebb épületek sem tudnak ellenállni Isten büntető haragjának. Az ítélet végérvényes voltára utal, hogy Jézus a *bizony, mondom néktek* (Ámen) kifejezéssel kezdi mondanivalóját.

A kérdés – *mikor lesz ez?* (3. v.) – irodalmi jellegű, hi-

szen Máté evangéliumának megírásakor a templomot már lerombolták. Így ez az esemény a végső dolgok előjátékának tekinthető, amely a végső dolgokat idézi fel.

A „παρουσια” (eljövetel) és a „συντελεια” (a világ beteljesedése) utáni időpontról kérdezik Jézust, és ezek „jeleire” is rákérdeznek a tanítványok. Jézus a feleletet a „nagy eszkatológiai beszédében” adja meg.

Kérdések: Vajon az evangélista saját világának végéről, annak gyökeres változásáról beszél-e, amelyben él, vagy általában a világ végéről, a történelem lezárásáról? Csak kozmikus nyelvezetet használ-e (mint az apokaliptikusok), vagy mondanivalója a kozmosz sorsát érintő üzenet? Kérdés az is, hogy az apokaliptikus írók saját, a zsidó apokaliptikából ismert elképzeléseit nyilvánítja-e ki, vagy isteni üzenetet tolmácsol? Ne feledjük: az újtestamentumi kor a zsidó apokaliptika kora volt. E gondolkodás alapkategóriája az idő. Minden valóság történetileg van elrendezve. Minden történést az egyetemes történést nagy menetébe van belesorolva, belesorolva. Az összes teremtménynek a története a bűnnek, a vétéknek a története, s ez a történet a történelem kárhuzatos lavinájaként gördül végig az évezredekken keresztül. A napok végén az ősidők ragyogása ismét megújul, és felülmúlja a régit. A jelenlegi aiónban nincs hely az Isten számára, az ő dicsősége, igazsága, országa számára. A birodalmi népek és világbirodalmak egymás utáni öröklődésében az Isten népe számára nincs hely. Ebben a aiónban Izrael mártír nép a többi nép között. Az elkövetkező világban azonban Isten országa és uralma minden teremtményre kiterjed, és az Isten népe lesz a Föld uralkodó népe.

Ahogy a hasonló zsidó iratokban, úgy Máté apokaliptikájában is megvannak a szokott fogalmak és képek, illetve a sajátos történelemszemlélet, de ezeket erősen átformálja Jézus. Szavaiból hiányzik a zsidó világuralom gondolata, megtisztítja az eszkatologikus várakozást az önzéstől. A keresztyények meggyőződése, hogy elközelgett a világ vége. Krisztus „megjelent” az idők végén (Zsid 9,26). Márk így kezdi evangéliumát: „betelt” az idő.

Máté közössége a templom pusztulásáról a régi világ végére és az „Emberfia” eljövetelének alárendelt új világ

kezdetére gondol. A keresztények várják az Úr eljövetelét és az uralmát korlátozó akadályok megszűnését. Amikor a tanítványok az előjelekről érdeklődnek, akkor ezt azért teszik, mert bizonyosságot akarnak, hogy valóban elkezdődött az üdvösség időszaka.

A második eljövétel előjelei (Mt 24,4–14)

Jézus óvja tanítványait a hamis messiásoktól, akik az ő nevében messiási igénnyel lépnek fel. Gondolhatunk az 1. században Palesztinában történt messiási megmozdulásokra, Kr. u. 120 körül Bar Kochba lázadására, melyről Josephus Flavius tudósít. Krisztus jövendölése vonatkozhat olyan hamis tanítókra is, akik állandóan végigkísérik az egyház életét.

A háborús hírek, földrengés, éhínség az apokaliptika jellegzetes motívumai, mind az ítéletet és a világvége valóságát hirdetik. Mivel ezek az előjelek mindig, ma is megvannak, állandóan készen kell lennünk Krisztus fogadására.

A gyötrelmet szülési fájdalmak jelzik. Jézus int, hogy az eseményekből még ne következtessünk a végre: mert ez még csak a kezdete az átalakulásnak, melynek meg kell történnie. Olyan lesz ez, mint valamiféle vihar, amely már kitörése előtt hallatja hangját figyelmeztető dörgésekkel.

Jézus azon fáradozik, hogy lelket öntsön a hívőkbe. Rámutat: ahelyett, hogy a sötét jövő leírására vesztegetnénk az időt, gondolkodjunk el az események teológiai jelentőségén. Ez ugyanis egy felsőbbrendű terv része: ennek meg kell (δει) lennie (6). Az események büntetések – ahelyett azonban, hogy végérvényesen lezárnák a történelmet, új irányt szabnak neki. Ezért a csapások a vajúdás kínjaihoz hasonlítanak. Nem gyászjelentést akar tehát küldeni az evangélista. Rá akar mutatni, hogy ezek az előjelek az új élet előjátékai. A fájdalmak az új születését jelzik.

Máté lelkipásztori szempontból ír, mert ezek az események: a háborús zavargások, a hamis Krisztusok és az üldözések veszélybe sodorhatják a hitet. Ezeket az Atya készítette elő – ez súlyos nehézséget jelenthet az Isten jóságával és szentségével kapcsolatban. Az evangélista a megjegyzéssel segítséget akar adni a megpróbáltatás idejének könnyebb elviseléséhez.

Mt 24,10–13 bepillantást nyújt a közösség életébe is. Az általa lefestett kép nem szívderítő. A külső nehézségek nemhogy megerősítenék, hanem inkább megláztítják vagy elszakítják a gyülekezet tagjai közötti köteléket. Sok negatív példát hoz Máté, melyek szerint ezek a negatívumokat sokakat hitük elhagyására készítetnek.

A keresztények között is ott van az ellenségeskedés, az áskálódás, az őszinteség hiánya, a csalárdság, a szöszegetés és árulás. Soraikban is ott vannak a hamis próféták, akik Isten és Krisztus nevében beszélnek, de úgy élnek, mintha sohasem hallottak volna Istenről. A közösséget a hamisság, kétszínűség jellemzi, amely egyre jobban terjed. A hűtlenség – ανομία –, gonoszság és törvényszegés most Krisztus egyházát is jellemzi.

A gonosz terjedése negatív hatást gyakorol a jókra is: fékezi lendületüket, csökkenti szeretetüket. A közösség egy mágneses mezőhöz hasonlít, amelyben az ellentétek hullámok kölcsönösen kioltják egymást: a hiányosságok az egyik oldalon csökkentik a másik oldal szintjét is.

A botrányok, hűtlenség, árulás és gyűlölet világában hitben való állhatatosság (υπομενω) nehézzé válik, ezért szükséges, hogy ezt az üdvösség feltételeként említse Máté. Üdvösséget Jézus csak annak ad, aki mindvégig állhatatos marad. Az Isten országának evangéliumát minden nehézség ellenére is hirdetni fogják az egész földön minden népnek. Bizonyosságul számukra, hogy feltáruljon előttük megtérés útja, és megmenekülhessenek az ítélet elől.

Az utolsó időkben nagy szükség van a szentek állhatatosságára és a hitben való kitartásra. Ebben segít, ha Jézusra tekintünk. Jézus mindvégig állhatatos volt. De még a kereszten is arra biztatta az ördög: szállj le a keresztről, hagyj abba. Nem hagyta abba. Ezért van váltság és bűnbocsánat. Ezért kell Jézusra nézni, a hit elkezdőjére és befejezőjére. Ő nemcsak elkezdte, hanem be is fejezte a váltság nagy munkáját.

A versenypályán való futás mindig a vége felé lesz legnehezebb. A cél előtt kell a legnagyobb erőfeszítés. Nem bízzuk el magunkat, ne lazítsunk. Szükséges a vigasztalás. Szentlélek bátorító munkája. Ő úgy bátorít, hogy Krisztusra mutat. Ő minden kísértésen győzött, mi is győzhetünk, ha őbenne maradunk.

Bajuszné Orodán Krisztina

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN UTOLSÓ (ÖRÖKÉLET-) VASÁRNAP

• Mt 25,14–30

A vasárnap elnevezése

Ágendánkban ez a vasárnap a *Szentháromság ünnepe utáni utolsó vasárnap* címen szerepel. Nem nyelvészkedés: kaptam felkérést, ezért csak azt jegyzem meg, hogy az *egyházi esztendő utolsó vasárnapja* elnevezés pontosabban egyértelműbben és – meggyőződésem szerint – a magyar nyelv írott és íratlan szabályainak is megfelelőbben határozza meg a vasárnap helyét a liturgikus kalendáriumban. Igei tartalmára tekintettel pedig az *Örök élet vasárnapja* legméltóbb megjelölése ennek a vasárnapnak.

A vasárnap jellege

Az egyházi esztendő utolsó három vasárnapja – ezalatt *Szentháromság ünnepe utáni 25., 26. és 27. vasárnap* – mint liturgikai egységet értem, amelynek a Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok számától függetlenül kellene minden esztendőben az egyházi esztendőt zárnia – végső dolgokra irányítja figyelmünket. De amíg a 25. és 26. vasárnapon az ítéletre való felkészülésen és az ítélet

ten van a hangsúly, addig az utolsó vasárnap az ítéletet követő új teremtés és az örök élet ígéretével vigasztal. Erre utal az *introitus zsoltár* antifónája is: „Íme, új eget és új földet teremt az Úr, és örvendez benne az ő népe örökké.”

Evangélikus hagyományt őrző vidékeken ezért is szokás ezen a vasárnapon – és nem a november 2-i *halottak napján* – a temetők felkeresése. Az ilyenkor szeretteink sírjára helyezett *élő virág és égő gyertya* nem a halál előtti hódolat, hanem az örök élet reménységéről való bizonyágtétel.

Ebben az esztendőben az örök élet vasárnapjának tiszta evangéliuma az oltár előtt felolvasott epistolában (1Kor 14,54–58) szólal meg. Az alapigeként elhangzó példázat a földi életet követő számadásról szól, és csak az ünnepi lakomára történő utalás jelzi, milyen örömteli folytatás vár mindazokra, akik Uruk ítélete szerint jól sáfárcodtak a rájuk bízott talentumokkal.

Ha a külső sötétségre való kivettetés rémítő lehetőségét nem is hallgathatjuk el, ezen a vasárnapon mégis arra kell tennünk a hangsúlyt, hogy Urunk a végső ítéletet követő újáteremtés örömdetes napján örök boldogsággal kíván megajándékozni minket annak a mennyei örömlakomának asztalánál, amelyhez keresztségünk óta mindannyian hivatalosak vagyunk. Ennek érdekében bízta ránk talentumait is, és nem azzal a hátsó szándékkal, hogy a ránk nézve valószínűleg kudarcos elszámoltatás ürügyén kárhozatra vethessen.

A textus

Máté evangéliumában a talentumokról szóló példázatot a *tíz szűz* példázata után, és az ítéletről, mint a kecskéknak a juhoktól, vagyis az igazaknak a gonoszoktól való elválasztásáról szóló példázat előtt olvashatjuk.

Lukácsnál ez a példázat talentumok helyett minákkal szerepel, és *Zákeus* története és a virágvasárnapi bevonulás között foglal helyet. Ennek megfelelően kibővül a Jézus közeli szenvedésére történő utalással is. A példázat itt egy nemes emberről szól, aki távoli országba készül, hogy ott királyságot szerezzen. Távolléte idejére bízta vagyonát szolgálira. Lukácsnál mintha a *gonosz szőlőművesek* példatörténetének elemei szőnék át a minás példázatot: polgártársai gyűlölik a nemes embert, és távozása után fellázadnak ellene. A szolgáknak a távol lévő urukkal szemben ellenséges környezetben kell a rájuk bízott javakat, a minákat megőrizniük és kamatoztatniuk.

Máténál nincs szó az időközben kitört lázadásról és az ellenséges környezetről. Annál hangsúlyosabb, hogy a példázatot a „*Vigyázzatok tehát, mert sem a napot, sem az órát nem tudjátok!*” figyelmeztető mondat kapcsolja a *tíz szűz* példázatához.

A *tíz szűz* példázata szerint a völegényt égő lámpással, virasztva kell várni, mert aki elszunnyad, és eközben lámpása kialszik, az nem mehet be a menyegzőre. A *talentumos* példázat itt folytatja: *nem elég a virasztás, nem elég*

a vigyázás, munkálkodni is kell! Kinek-kinek azzal kell sáfárcodnia, amit – tehetsége szerint – Ura rábízott.

De vajon mik is azok a talentumok, amiket a távozni készülő Úr szolgálai közt szétoszt?

A *talentum* közismert jelentésére, a tehetségre nem gondolhatunk, hiszen a példázat szerint a szolgák éppen tehetségükhöz mérten kaptak öt, kettőt, illetve egy talentumot. Mit jelentenek hát a talentumok?

A talentumos példázathoz Jézus nem fűzött magyarázatot, legalábbis az evangélisták nem jegyezték le. Ha a talentumnak mélyebb, átvitt értelmet kellene tulajdonítani, Jézus valószínűleg utalt volna rá, és ezt Máté is lejegyezte volna. A példázatban a talentum egyszerűen pénzt jelent. Pénzt, amit be lehet fektetni, amit forgatni lehet, hogy nyereséget hozzon. A nyereség természetesen nem a szolgákat, hanem urukat illeti, hiszen ő a befektetett pénz tulajdonosa. A pénz pedig bármire átváltható, bármivel helyettesíthető, ami értékének megfelel. A példázatban Jézus nem is mondja meg, hogy az első két szolga miféle vállalkozásba fogott, milyen tevékenységgel duplázza meg ura rábízott pénzét. Meggyőződésem, hogy akkor járunk el helyesen, ha a talentumokat mi sem akarjuk nevesíteni, hanem beérjük azzal, hogy Jézus – tehetségéhez mérten – minden tanítványára, minden benne hívőre rábíz valamit, amivel testi távollétének idején az ő ügyét, az Isten országának ügyét kell szolgálnia. Biztos, hogy mindenkinek, akit megkereszteltek, aki az egyház közösségéhez tartozik, van valami, amivel az Isten országának ügyét szolgálhatja.

A kérdés persze meg is fordítható: mink van, amit nem Isten gondviselő kegyelméből kaptunk? Aki hisz a gondviselő Istenben, az tudja, hogy nemcsak lelki és szellemi javait kapta Istentől, hanem mindent, amit a világ törvényei szerint magáénak mondhat. Nemcsak anyagi javai, de még tulajdon teste sem az övé, hanem csak használatra kapta Istentől. Ha valóban hiszünk Jézusban, akkor nem elég virasztanunk, hogy eljövetele – lelki értelemben – ébren találjon, hanem – amennyiszer csak alkalom kínálkozik – készen kell állnunk arra, hogy rendelkezésére álljunk, és mindazzal, amink van, országának ügyét szolgáljuk. Aki az 1Kor 12-ben felsorolt lelki adományok bármelyikét kapta, az minden alkalmat ragadjon meg, hogy ezekkel szolgálja a gyülekezet, az egyház épülését. Aki valamilyen szakértelmet igénylő szellemi vagy fizikai munkával tud hozzájárulni a misszió ügyének előmozdításához, az erre ragadjon meg minden alkalmat. Aki pedig csak pénzével tudja Jézus ügyét, a missziót támogatni, az – okulva az egytalentumos szolga kárán – úgy áldozzon erre, mintha olyan bankba tenné pénzét, ahol az nem a maga, hanem Ura javára kamatozik.

A talentum tehát mindennel behelyettesíthető, amink csak van, és Jézus szándéka szerint mindig éppen abban kell felismernünk a tőle kapott talentumot, amit az adott helyzetben és pillanatban az ő országa javára hasznosíthatunk.

A példázat végén sorra kerülő számadáskor az egytalentumos szolga nem azért minősül gonosznak, mert el-

sikkasztotta vagy a maga javára kamatoztatta azt, amit ura kezelésre adott át neki. Ez a szolga elásta, tehát gondosan és hűségen megőrizte, mondhatnánk, féltve őrizte ura pénzét. Nem nyúlt hozzá, nem vett el belőle, nem kockáztatta, bankba sem tette, hogy ő vegye fel a kamatot. Hűségéért és gondosságáért talán még dicséretet is kaphatna. Mégis elmarasztalják, mert nem értette meg, mi a feladata. Nem értette, hogy a talentum nem megőrzésre lett rábízva. Nem értette, hogy amit kapott, használnia kellett volna, ura javára. *Nem az eredményt kéri rajta számon, hanem a munkát!* Tudom, nem szerencsés továbbgondolni a példázatot, de a példázat szelleméből mégis az következik, hogy ha a szolga valamilyen kockázatos vállalkozásba kezdett volna az egy talentummal, és eközben elveszítette volna, akkor nem marasztalták volna el, mert megértette, mit vár tőle ura, és dolgozott. Ha fáradozott volna, de tehetségéből nem telt volna arra, hogy ő is megduplázza a rábízott értéket, ura elnéző lett volna a számonkéréskor. Az viszont *nem szolgál mentségére, hogy meg sem értette: nem elég örködni és vigyázni, hanem dolgozni kell!*

A *Máté-effektus* néven elhíresült végső konklúzió is ezt húzza alá: ha nem rendeltetésüknek megfelelően – Isten országa ügyének szolgálatába állítva – használjuk mindazt, amit Isten ránk bízott, hanem magunknak próbáljuk megőrizni, vagy a magunk hasznára kamatoztatjuk, akkor végül mindent elveszítünk. Ha tulajdonosként bánunk azzal, amit használatra bízott ránk, egy napon szembe találjuk magunkat a valósággal: semmink sincs, mert amit magunkénak tekintettünk, az sem volt a miénk.

A szószék felé

A vasárnap jellegének megfelelően arra tegyük a hangsúlyt, hogy ezután a földi élet után Urunk ünnepi lakomájára vagyunk hivatalosak. Van örök életünk, mert Jézus azért halt meg és azért támadt fel, hogy az ő örök életét megossza velünk. Ezt se előre, se utólag nem kell kiérdelnünk, nem is lehet. Ez ingyen, kegyelemből már most a miénk, ha Jézusban hiszünk.

Mégis elveszíthetjük benne részünket, ha itt a földön nem tesszük meg, amit Jézus azért bízott ránk, hogy elvégezzük, és amihez – tehetségünkhöz mérten – eszközöket is adott.

Nem ünneprontás, de rá kell mutatnunk: az Isten országáért való fáradozás, a missziói küldetés teljesítése az egyházban és a gyülekezetben nem csak a lelkészek dolga. Az apostolok missziói küldetéséből minden megkeresztelt hívő részt – ha tetszik: κληρος – kapott. (Nem a κληρος a talentum, ez félreértés lenne! De mindenki kapott eszközöket, azaz talentumokat a tehetségének mértéke szerint neki jutott rész – κληρος – elvégzéséhez a missziói szolgálatban!) Ahogy a példázatbeli egytalentumos szolgának *nem szolgált mentségére, hogy meg sem értette: nem elég örködni és vigyázni, hanem dolgozni kell, úgy ez a mai gyülekezetekben sem szolgál mentségére senkinek!* Az úgy-

nevezett világi hívők dolga nem a vigyázás és örködni vagy éppen ellenörködés a lelkész munkája fölött, akire misszió, a gyülekezet számbeli gyarapításáért végze munka egyedül hárul!

Az egytalentumos szolga *feladatának meg nem értését bukott el.* Meggyőződésem, hogy a mai időkben ezen bukott el a mi gyülekezeteink is. Az úgynevezett civilek nem tudják és gyakran nem is akarják megérteni, hogy az egyház Ura nemcsak vigyázást, örködni és főleg nem ellenörködést vár tőlük, hanem aktív missziói munkát. Ebbe a munkában kell felhasználniuk minden alkalmat és minden eszközt, amit Uruktól tehetségükhöz mérten kaptak. Ennek legalább a megértéséig kellene eljutni ahhoz, hogy ne csak statisztikai machinációkkal bizonygatott, mondvacsínált megújulás legyen egyházunkban, hogy gyülekezeteink ne csak a halál beállta után is szakállát növesztve holttest látszólagos életjeleit produkálják. Ne feledjük, hogy a megtérésnek (μετάνοια) a gondolkodás 180 fokos fordulatával, azaz a megértéssel kell kezdődnie! *A feladat megértéséből el kell jutni a megértésig, hogy azután a Szentlélek megadhassa a teljesítéshez szükséges erőket.* Különbözik a *Máté-effektus* érvényesül: az is elvételük egyházunktól, amit most még magáénak gondol...

Ha minden templomba járó igehallgató megérti feladatát, és jövő vasárnap magával hoz annyi embert, amennyi tehetsége és talentumainak száma szerint elvárható tőlük, akkor jövő ilyenkorra kicsinek bizonyulnak templomaink. Mert *akinek van, adatik, és bővelkedni fog.*

Véghelyi Antónia

ÁDVENT 1. VASÁRNAPJA

• Hós 14,2–3.5–10a

Körforgás vagy spirál?

Ha először is a *szekuláris kontextust* vizsgáljuk, szembeötlőnk kell a kétségtelen tény: korunk embere – így gyülekezeti tagjaink többsége is – már nem él benne az egyházi esztendő ritmusában. Bár kétségtelenül igaz ez a diagnózis: nem szabad úgy beletörődnünk, mint egy visszafordíthatatlan, gyógyíthatatlan betegségbe. Számptalan jele van annak, hogy az úgynevezett „modern/posztmodern” ember újra végződik az igazi ünnep és ünneplés után. Ki gondolta volna például 10-15 évvel ezelőtt, hogy újra ennyire divatba jöjjön az adventi koszorú? Bár sok helyen csak csillogó dekorációk de többek között ez a szimbólum is lehetőséget kínál az advent igazi, mély értelmének megszólaltatására.

Talán nem árt röviden, a magunk számára is, emlékeztetőül „átismételni” az egyházi esztendő lényegét. *Az egyházi év útmutatása* című, „örökzöld” könyvében János Lajos ezt így summázza: „Az egyházi év: Krisztus-év, a Jézus Úr kegyelmének kedves esztendeje (Lk 4,19)” – idén éppen ezt a szakaszt olvashatjuk majd föl az oltár elől. Az egyházi esztendő értelmének remek összefoglalását olvashatjuk még énekeskönyvünk 707. oldalán is.

Fontos tisztán látni és megláttatni, hogy az egyházi év nem egy helyben járó körforgást szimbolizál, hanem sokkal inkább hasonlítható egy spirálisan a végső cél felé tartó mozgáshoz, előrehaladáshoz. Ma igencsak divatba jött a reinkarnációhit, amit nemrégiben egyik népszerű magazin azzal reklámozott, hogy már az emberiség nagyobbik fele ebben hisz, tehát „akkor biztosan igaz”... Ezzel szemben fontos hirdetnünk azt, aki a kezdet és a vég az alfa és az omega, aki az eljövendő. (Adventus Domini!)

Várakozás vagy bűnbánat?

A már idézett Jánossy-könyv a várakozásban és a bűnbánatban határozza meg az ádventi időszak lényegét. Csak hogy a modern korszellem képtelen összeegyeztetni ezt a kettőt. Várakozás vagy bűnbánat?! – vetődik föl a hamis alternatíva, melyből az ember automatikusan inkább a „kényelmesebbet”, a várakozást választja.

De valójában mit is vár az ünneptől a fogyasztói társadalom? Ha kíméletlenül őszinték vagyunk: magától az ünnepnaptól valójában semmit. Igazán csak az ünnep előtti hetektől, sőt ma már hónapoktól remélnék sokan sok hasznot, minél nagyobb fogyasztást.

Ezért vibrálnak a fenyőfák fényei már novembertől. Ne feledjük, és emlékeztessük a ránk bízottakat is: ezek csak agyondekorált fenyőfák, de *nem* karácsonyfák. A karácsonyfa az, melynek ágain szenteste gyulladnak ki a gertyák!

A vásárlás „templomaiban”, a szuper-/hipermarketekben közel két hónapon át harsog a „Csendes éj” és a „Mennyből az angyal” verkli... Nem csoda, hogy mire valóban ránk köszöntene az igazi ünnep, sokunknak kifejezett csömöre, „karácsonymérgézése” van...

Kísért a kérdés: nem hiábavaló szélmalomharc szembefordulni az éppen az ádventi hetekben csúcsra járatott reklámáradattal, vásárlási örülettel? Nem válik anakronisztikus kövületté az az egyház, amelyik ilyenkor „ádventi csöndről”, sőt bűnbánatról mer szólni? De vajon biztos, hogy a konzumkényszer kínálta értékek az igazán korszerűek és maradandóak?! Nem lehet, hogy itt is fáziskésésben vagyunk az olyannyira áhított Nyugathoz képest?

Földünk igazán fejlett – némi iróniával „túlfejlett” – része már kezd rádöbbenni arra, hogy a gátlástalan fogyasztás és fejlődés velünk együtt ránthatja pusztulásba az egész világot. Német lelkész barátom már jó pár évvel ezelőtt igencsak megdöbbenett minket, amikor elmesélte, hogy ő egy könyvet kért karácsonyra, feleségét pedig egy üveg mézzel fogja megajándékozni. Nem azért, mert nem futná többre, hanem azért, mert *nincs szükségük* többre... Akkor csak értetlenül mosolyogtunk ezen a „skót” karácsonyon, ma már egyre inkább látom, mennyire igazuk van. Mennyire fontos lenne újra meg újra végiggondolni a jézusi „egy a szükséges” aktuális üzenetét! Vajon mit is jelent valójában az életszínvonal, az élet minősége?

Tudom – ma még –, hazánkban tömegeket kápráztat el és szédít meg a „plazavilág” hamis, üres csillogása, de egyre többen már-már irtóznak ezektől konzumszentélyektől, ahol korunk bálványainak oltárain áldozhatjuk fel pénzünket, időnket, egyéni és családi életünket, lelkünket és üdvösségünket. Éppen az új egyházi esztendő első vasárnapjára kapott prófécia aktualizált meghirdetése vezethet a halott, mulandó bálványoktól az élő, az érkező Istenhez való megtérésre.

Az új kezdet: megtérésre hívó szó!

Agendánk mottójával kapcsolatban érdemes végiggondolni Magassy Sándor kritikáját, aki inkább „Az új kezdet: ismétlődő prófétai szó!” változatot használná. Javaslatát a következőkkel támasztja alá: „a »megtérésre hívó szó« kitétel egy mereven mozdulatlan Isten képét rajzolja fel az Ige tolmácsolásában, Aki magához rendeli az embert. A bibliai valóság – még az Ószövetségben megfogalmazott is! – az, hogy előbb az Isten mozdul, s csak ezután következik a Hozzá (vissza)térés szükségességének bejelentése. Textusunk mondanivalójának összegezéséeként ezért változtattam meg az agendatémát. Meggyőződésem ugyanis, hogy az új kezdetet nem a megtérés feladat kijelölése, hanem a prófétai szó felhangzása tárja fel hitelesen és aktivizáló erővel...”

Ebben az összefüggésben megszívlelendő Balikó Zoltán figyelmeztetése is: „...a megtérés emberi oldala helyett a megtérés isteni oldalát kell meglátnunk; vagyis nem arra kell helyeznünk a hangsúlyt, hogy mi a mi tennivalónk, hanem arra, hogy Isten mit tett értünk.” (LP 1988/593. old.)

Mindenesetre Agendánk mottójával összhangban van az alapige első mondata: *Térj meg, Izrael, Istenedhez, az Úrhoz, mert bűnöd miatt buktál el!* Az új kezdet első szószéki igéje valóban az ismételten megtérésre hívó prófétai szó, ami azonban kegyes patron marad csupán, ha nem kíséreljük meg aktualizálni, konkretizálni, hogy honnan, miből, milyen konkrét bűnökből kell Istenünkhöz, az Úrhoz térnünk. Hóseás próféta is éppen ezt a konkretizálást végzi el, amikor a 4. versben – amit Agendánk vitathatóan kihagyásra „ítél” – a népnek a megtérési felhívásra adott bűnbánó választ jegyezte föl: *Assíria nem segít meg minket, lóra sem ülünk többé. Nem nevezzük többé Istenünknek kezünk csinálmányát...*

Ennek a versnek a kihagyását Magassy Sándor „tragikus tévedésnek” tartja, mivel „a kihagyott 14,4-nek éppen a konkretizálásban van nélkülözhetetlen szerepe, mert szembesít a mindig újratermelődő és mindig korszerű »szekularizáció« kísértésével, és a beléje kapaszkodó hit végzetes öntévesztésével...”

De ha „engedelmesen” át is ugorjuk ezt a verset, a megtérés aktualizálását semmiképpen sem spórolhatjuk meg. Hol vannak a mi „lovaink”, a mi „Asszíriánk”, a mi „csinálmányaink”, melyekkel szakítanunk kell, ha valóban Istenhez akarunk térni?!

Az így megfogalmazott, konkrét bűneinket megvalló és megbánó gyónás lehet az egyedül hiteles válasz az új kezdetre, megtérésre hívó szóra. Csak ez lehet az az Istennek tetsző és kedves felelet, amit meglepő képpel „ajkunk gyümölcsének” nevez alapigénk. Nem kegyes szóvirágokra, üres vallásos memoriterekre van szükségünk, hanem őszinte szívből fakadó bűnvallásra, hogy valóban *ajkunk gyümölcsét áldozzuk neked!* (3)

Talán felesleges hangsúlyoznom, hogy éppen ebben az összefüggésben milyen óriási jelentősége van a gyónás és az úrvacsora ajándékának advent első vasárnapján, de a következő adventi vasárnapokon is. Vannak gyülekezeteink, ahol hála Istennek, még él a sokatmondó hagyomány, amely „kibőjtnek” nevezi az adventi heteket, és így integráns része az istentiszteletnek az úrvacsora. Ahol viszont „nem szokás a túl gyakori” úrvacsora, ott is üdvös lenne – éppen a megtérésre hívó új kezdet jegyében – meghirdetni, hogy ebben a bűnbánati időszakban minden vasárnap meg van terítve az úrvacsorai oltár. Így nemcsak a lila szín emlékeztetne a bűnbánatra, hanem a gyónással és az úrvacsorával való rendszeresebb élés is segíthetné a felkészülést az érkező Úr méltó fogadására. Éppen a gyónásban és az úrvacsorában kerülhet örömhözó harmóniába az egészséges bűnbánat és a beteljesült várakozás – szemben a korszellemmel.

„Rorate”

A megtérési felhívásra adott bűnvalló válasz nyomán megindulhat a bűn miatt megszakadt éltető dialógus Isten és ember között. Helyreáll az egészséges kommunikáció és kommunió. Ebbe az irányba mutatnak textusunk második felének fantasztikus távlatokat nyitó ígéretei: *Kigyógyítom..., szeretni fogom..., harmat leszek..., virágozik majd..., gyökeret ver..., ékes lesz és illatos...* (5–7)

Ebből a gazdag sorozatból most csak egy képet emelek ki, amely összefüggésbe hozható a katolikus egyház advent hajnali liturgiájával is: „Rorate..., harmatozzatok egek...” Ehhez érdemes elolvasni a következő igehelyeket: 5Móz 32,2; Zsolt 72,6–7; Zsolt 85,12; Ézs 45,8.

Erről a csodálatos isteni meglepetésről, az igazi karácsonyi ajándékról vall egyik legszebb adventi korálunk: „Megnylt az ég harmatozva, Megváltónkat, hogy lehozza. Ég felhői, nyíljatok szét, hozva Jákób fejedelmét!” (EÉ 149,2)

Ez a leszálló „Harmat” lehet az új kezdet, az új élet teremtője és táplálója, akinek munkája nyomán életünk „gyökeret ver..., virágozik majd..., ékes lesz és illatos...”

Sőt mi több az énekszerző hitvallása szerint, érkezése nyomán az egész teremtett világ fellélegzik és megújul: „Föld, virulj ki, hadd fakadjon viruló zöld völgyön-halmon!” A tél kezdetén kissé bizarr, de szívet melengető képek...

Így nyílnak meg előttünk, az adventi evangélium nyomán szédítő, lelkesítő, mobilizáló, globális és univerzális távlatok.

Gáncs Péter

ADVENT 2. VASÁRNAPJA

• Mal 3,13–18

Néhány szó a prófétáról és könyvéről

Malakiás neve inkább szimbolikus név, mint személyr nem megszokott a héberben. Jelentése: Isten követe, kötem (ld. a 3,1-ben), angyalom, az én hírnököm. Elképzelhető, hogy felvett prófétai név volt. Viszonylag keveset tudunk a történelmi személyiségről, arról, hogy pontosan hűződött meg e név mögött. Stílusa, mondanivalója, használata viszont arra vall, hogy az illető templomi környezetben élhetett, illetve a hagyomány úgy tartja számon mint a zsinagóga egyik „nagy emberét”. Haggeussal és kariással együtt térhetett haza a babilóniai fogságból, kezdte el Ezsdrással az ószövetségi iratok összegyűjtését egyes kommentárok szerint. Más források szerint viszont Malakiás 80 esztendővel Haggeus és Zakariás után élt, azt is nehéz megállapítani, hogy Ezsdrás és Nehémiás el vagy után lépett-e fel prófétai igehirdetésével. A könyvt jellemzett viszonyok részben Haggeus, részben Ezsdrás Nehémiás könyvéből ismertek (a hazatelepülés problémé egyes házasságok kérdése, lelki csüggedés, erkölcsi hanyatlás, formális, kiüresedő istentiszteleti élet, pogány dalról jövő kísértések stb.). Mindenesetre tény, hogy Malakiás jól ismerte a nép lelkét, és „beszélte nyelvét”.

A két szövetség „határmezsgyéjén” álló prófétai könyvet születésének ideje, Kr. e. 550–500, más forrás Kr. e. 460–430 körülre teszi a próféta működési idejét. Ez, megállapítottuk, több szempontból is nehéz korszak Izrael történelmének. A babilóniai fogságból hazatért n idegeneket talált földjén, újjáépítésre váró romokat. Ezsdrás és Nehémiás vezetésével megkezdődött a templomépítés, de a problémák gyökere az Istenhez való viszony keresendő. Az izraeliek helyére betelepült félpogány lakosság nem nézte jó szemmel a templomépítést, talán provokációnak tekintette, másrészt a hazatérő izraeliek a magukat isten(ek)et imádó nép közé keveredve saját identitásukat látták veszélyeztetve. A hazatérők felforgatták, átalakították a már berendezkedett samaritánusokat, emberi és vallási szempontból konfliktusos helyzetek álltak elő. Jóllehet a templom fölépült, a spirituális építkezés sok kívánnivalóval hagyott maga után. A bálványimádás, ha nem is fenyegetett, de a teljes lelki közömbösség, vallási kiüresedés inkább. Romlottság, hűtlenség, a pogányokkal való keveredés, lelki zűrzavar – jelzők, melyek nem idegenek mai korszaktól sem, legfeljebb máshogy nevezzük azokat. Lelki-ti-e örömet Isten a hűtlen papokban, a más isteneketekingető népében, a hanyagul elvégzett szolgálatokban, messzire került, formális, már-már kiüresedett hitben énemzedékben? Lehet-e más, jogos és igazságos követelmény, mint az ítélet? Igen lehet, mondja a próféta: az új kelet előkészíti annak útját, aki maga lesz az egyetlen és tiszteletes út, az Isten által rég megígért Messiás.

Az egyik utolsó próféta Malakiás, tehát a vázolt helyzetben hirdette Isten igéjét, fordult a „rég” és az „új” válást követőkhöz, ami lehet, hogy akkor sem volt népszerű feladat – ahogy ma sem az. Egyszerre sebezni és sebet kötözni, ostromozni és vigasztalni: hálátlan és hallatlanul néhez prófétai küldetés, ami máshogy nem is végezhető el, mint ahogy Malakiás tette: Isten nevében, az ő követésében járva. Amikor határozottan, megalkuvást nem ismerő szavakkal hirdeti a megtérést, az egyetlen igaz Istenhez való (vissza)fordulást, akkor már a jövőről beszél. Az Ószövetség utolsó verseiben (Mal 3,23) ő hirdetheti meg Illés próféta, az útkészítő eljövételét, mintegy hidat verve az Újszövetség felé. *De fölragyog majd az igazság napja számotokra...* – mondja 3,20-ban, Jézusra mutatva.

Malakiás párbeszédese formában adja át próféciáit, mint-ha csak a néppel beszélgetne. Hat beszédet, vitát tartalmaz könyve. Kiábrándulás követte a templomépítés kezdeti lendületét, és a próféták által megígért jólét nem következett be. A nép úgy érezte, Isten félrevezette őket. Malakiás ezzel szemben rámutat a hibás érvelésre, a konfliktusokra, a szavak mögött rejtőző bűnre, és elmondja, hogyan cselekszik Isten, mi a mondanivalója. A próféta a képzeltebeli kérdésekre is válaszol. Pásztori magatartás ez: belső füllel meghaladni és megválaszolni a gyülekezet kérdéseit. A monológnál sokkal többet adhat íme, egy képzeltebeli dialógus!

Krisztus mai gyülekezete várja a Messiás visszajövetelét, semmivel sem egyszerűbb, simább, átláthatóbb történelmi korban. Az erkölcsi, vallási, anyagi ínség napjaink jellemzője is, az Istentől való elszakadás, laza formális kötődés nemkülönben. Isten előtt állva nincs dicsekednivalónk.

A könyv egyértelmű csúcspontja Krisztus megjelenésének, művének, visszajövetelének meghirdetése.

Isten szeretete nem népe érdemein, hanem csakis az ő szuverén döntésén, kiválasztásán alapul. A nép hűtlensége nem ok arra, hogy Isten felmondja szövetségét, követe által hirdeti, hogy *szeretlek benneteket* (1,2). A formális vallásos szokások gyakorlása tartalom nélkül ítéletté válik. Azonban a hit, az alázat, a bűnbánat, az odaadás nem helyettesíthető semmilyen külsődleges gyakorlattal! A farizeus önmagát látja, nem Istent, és önmagát imádjá, nem teremtőjét.

Isten tanúi az erkölcsi mélypontokon különös erővel szólalnak fel. A gonosz szemünk láttára kerüli ki az ítéletet, és ez – valljuk be – keserűséggel tölti el a szívünket. De Isten színe előtt nem lehet összemosni jót és gonoszt, alázatost és gyalázatost. A különbség az Úr napján lesz nyilvánvalóvá, az igaz és a hamis nem egyforma sorsra jut! (3,14–15.17–18)

Néhány gondolat a textushoz

Meggyőződésem, hogy ószövetségi ige alapján hirdetni Krisztust és az evangéliumot igazi „jutalom” az ige hirdető számára, ugyanakkor mély felkészülést igénylő feladat, de lehetőség és kihívás is – mind a prédikátor, mind az

igehallgató számára. Hallatlan erővel szólnak az ószövetségi textusok, megdöbbentő aktualitással érik el a ma emberét. (Rajtunk is múlik viszont, hogy elérik-e, hogy értjük-e, jól értjük-e? Krisztust keresve, őt hirdetve, megváltó halálát és feltámadását keresve az igében nem fogunk célt téveszteni. Róla kell szólnunk, őrá kell mutatnunk.)

Ádvent második vasárnapján az ige hirdetési alapige az Agenda szerint az alábbi összefüggésbe illeszkedik: „Ítélet előtt – kegyelem alatt”. A vasárnap karaktere továbbá: „Két ádvent között” élünk. Az érkező Megváltóra figyelünk ezen a vasárnapon, aki beteljesíti Isten prófétái által hirdetett ígéreteit. Megtérésre hívó szó Malakiás ige hirdetése is, olyan jellemzés, amellyel talán nem szívesen néz szembe a magát elbizakodottan megítélő, könnyűszerrel felmentő ember. Ítélet előtt, kegyelem alatt – bűnbánattal kell végignéznünk önmagunkon, ha nem formális, hanem valóságos lelki megtisztulásra vágyunk. Hátrafelé és előre is kell néznünk, de jaj, ha látásunk megcsal, és nem vesszük észre mindazt az akadályt, amelyet felhalmoztunk, s amely elhordásra vár az érkező Krisztus előtt.

Milyen a nép, amelyet Malakiás jellemez – milyenek vagyunk mi? Kiábrándult, szemrehányó, vakmerő szavak hagyják el a nép ajkát, úgy, hogy kimondva talán már észre sem veszi, milyen hangot üt meg Istennel szemben. (*Mit beszélünk ellened?*) Tele panasszal a nép, hit és remény nélkül. A szakasz egy örök emberi szituációt, egy nehezen feldolgozható és gyaníthatóan mindenki számára ismerős helyzetet mutat be: mi „értelme” Istennek szolgálni, megtartani törvényét, elfogadni erkölcsi szabályait, ha közben a „pogányok”, az istentelenek virulnak?! Miért megy jól a sorsuk, és miért jutnak előrébb azok, akik kinevetik, lenézik, tagadják, kigúnyolják Istent? Már Jób (pl. 21,7–16, de másutt is) és a Zsoltárok könyve (pl. 73,2–15, de egyebütt is) foglalkozik ezzel a buktatóval, amelybe oly sokan belebotlanak.

Hol az igazság? Van-e megtorlás, s ha igen, miért késik? Miért nem azt éri utol a büntetés, aki rászolgált, és miért nem jutalmazták azt, aki hű? „Mi hasznunk abból, ha Istenhez folyamodunk?” – szörnyű szavak, mélyről jövő vádak, ezzel együtt nagyon is emberiek. A tapasztalat a „kevélyek” boldogságáról beszél.

Túl könnyű aktuális példákat hozni arra, hogy a ma embere mennyire telített a hasonló gondolatokkal. Kísértésbe eshetünk, hogy több példával illusztráljuk a fenti megállapításokat. Milyen korban élünk? Igaz és bűnös, istenfélő és pogány hogyan boldogul? Fejtetőre állt a világ körülöttünk. Tévéstár, pozitív hős lehet egy bankrabló. Médiajelenéssé női ki magát, és újságok címlapján, tévében-rádióban nyilatkozik olykor nevetve a kamaszlány, aki kiiktatta a zavaró tényezőt az életéből. Ma nincs súlya a szónak: ölni, életet kioltani, bántalmazni. Ma legfeljebb technikai kérdésekről vitáztatnak a szakértők... Az erkölcs nevetség tárgya, a „való világ” kiröhögi azt, aki vállalja, hogy szemérmes, és fellázad az ízléstelenség, a pornográfia, a képileg megjeleníthető szenny netovábbjain. Vicces és jó fej az, aki élő adásban műveli kamerák előtt azt, ami

valaha intim, privát – hogy ne mondjam, szent – volt. Ne folytassuk. Hol élünk? Hol az Isten? Hol az érték a világunkban? Veszünk kell vele együtt, vagy van más út?

Ádventben Jézus után kiáltunk, és keservesen láthatjuk bűneinket Malakiás textusában tükröződni. Mit mondana ma a próféta, ha köztünk élne, ha embertelen, értéktelen, gagyivá lealacsonyodó világunkat látná? A tendencia persze nem új, csak az eszközök mások, újak; az emberi lélek Isten nélkül elveszett. A keresztény ember is olyan könnyen és észrevétlenül téved ingoványos talajra, ha nincs vezetője. S kérdezi magától, társaitól, szemrehányóan Istentől: az Úrnak engedelmes ember hiábaló?! Az erőszak az úr világunkban?

Isten nem hagyja megválaszolatlanul a hozzá forduló kérdését, panaszát. Van válasza az elcsüggedőnek, a kiábrándultnak, van „jövőképe” számunkra. És fáj neki, ha gyermekeit úgy hallja szólni, mint a „kevélyeket”.

Nézzünk szembe őszintén egy kérdéssel: mi a Jézus-követésünk legfőbb akadálya? (Mert erről van szó, és csak ez számít a jelenünk, a jövőnk, az életünk-halálunk szempontjából, a Jézushoz való tartozásunk.) Milyen kibúvókat keresünk, kire-mire mutogatunk, mentségül mit említünk? A napi tapasztalatokat, a becsületes, korrekt, szavatartó emberek szerény világi megbecsülését? Jézus soha sem ígérte azt, hogy könnyű utat járhat, népszerű lesz az, aki őt követi. Igát, keresztet említett a tanítvány-nak, amit hordozott a Mester maga is. A „népszerűtlenség felé” forduló utat (Reményik Sándor) sem titkolta Jézus. A ma kereszténye mitől fél, és miért nem Istenhez viszi kétségeit, kiábrándultságát? Malakiás arról beszél: Isten „szóba áll” lázadó, zúgolódó népével, és tűri a kérdést. Szeretettel akar meggyőzni, Lelkét adja, egyszerűen Fiát küldte az idők teljességében, hogy feláldozza értünk, bűneinkért. Hogyne értené meg lelkünk bármilyen keservét?

A szakasz 16–18. verse kifejezetten szívmengető. Az Úr figyel. Hallgat, meghallgat. Megjegyez, a szó mindkét értelmében. Isten ismeri és számon tartja az őt félőket, és nem feledkezik meg róluk. Eljön a nap – a világ akármit mond, és akárhogy nevet –, amikor ítéletet hirdet az Úr, és örvendezhetnek az istenfélők.

Már Dániel is említette a könyvet (12,1-ben), amelybe beíratnak az igazak. Csak az utolsó időkben is, a megpróbáltatások között is hűek fognak életet nyerni Isten országában a dánieli prófécia szerint.

Ádigg is, egymás bátorítása, vigasztalása által nagyon szorososan kell egymáshoz és az Úrhoz kapcsolódnunk, mert ebben telik öröme. Nem evilág törvénye ad perspektívát az életünknek, sem a kevélyek és bűnösök magabiztos, bővelkedő sorsa a mi utunk. Ádventben a megtérés ösvényén járva Krisztust keressük, bűnbánattal várjuk eljöttét, és a kegyelmes Isten erejét és vigasztalását, hogy megtisztított szívben készíthessünk helyet Megváltó Urunknak.

Kóháti Dóra

ÁDVENT 3. VASÁRNAPJA

• Ézs 51,1–6

Senki meg ne tévesszen titeket!

Kortörténeti pillanatkép

Ézsaiás könyve 3 fő részre oszlik, amelyekből csak az elsőben kereshetjük a „nagy Ézsaiás ígét” (1–39. fejezetek).

A 40–55. fejezetek egy Babilonban kb. másfél évszázaddal később élt ézsaiási lelkületű és nála nem kisebb prófétának ígét tartalmazzák, aki a babiloni fogság vége felé hirdette a fogoly népnek az Úr vigasztalását és a közelgő szabadulást. Mivel nem tudni a nevét, Deuterózsaiásnak nevezik (továbbiakban: DE).

Az 56–66. fejezetek különböző próféták ígéből álló gyűjtemények, többnyire a fogság utáni időből valók.

De a fogság vége felé egy megtört és részben megújult nemzedéknek hirdette az adott helyzetben Isten ígétét. Az eljövendő Szolga feladata könyvből világosan érthető, de személye még homályban marad. Sőt nem biztos, hogy „a Szolga” alatt egyetlen személy értendő-e, vagy közösséget testesít meg. Tény azonban, hogy fél évezreddel később, amikor eljött az idők teljessége, egyértelműen a Názáreti Jézusban valósult meg a prófécia. Keresztelő János bizonyágtételével a prófécia beteljesedését igazolja, amikor Jézusra mutat: *Mert ő volt az, akiről Ézsaiás így prófétált: „Kiáltó hangja szól a pusztában: Készítsétek az Úr útját...”* (Mt 3,3)

DE számára a történelem mozgás, ami a múltból is él, a nép múltja, jelene és jövője összefüggő egész, amelyben minden él, az ősatyák és a jelen nemzedéke összetartozik, tehát amit velük cselekedett az Isten, velünk is tette. (51,2)

Ezért voltak a fogság előtt kiemelten fontos ünnepek a zarándokutak. Beszélgettek, énekeltek az úton, végül pedig együtt örvendeztek az Úr előtt a Sionon. Felidéztek Isten jószágát, és megújították odaszánásukat Jahve és egymás iránt. A babiloni fogság azonban teljesen megfosztotta a származásukat ettől az élménytől. Sokan úgy nőttek fel, hogy semmi élményük nem volt Isten szent hegyéről, népük ünnepeiről, Isten kinyilatkoztatott rendjéről. Csak egy kicsi maradt meg: őrizte a lángot, ezekhez szól textusunk első fele. A többség a babiloni kultuszhoz asszimilálódva járta a Felvonulás útját, átjárt az Istár-kapun, megcsodálta Nabukadneccar palotáját és függőkertjeit, közben átitatódott a romlott, pogány babiloni kultusszal. Nem csoda, hiszen a kikövezett utak tégláiban is ez volt belevésve: „amin az ellenség nem hatol át”. Babilon korának minden városát túlszárnyalta hatalomban, fényben, de legfőképpen a romlottságban.

Kínálkozhat sok párhuzam. Magyar népünket Isten ugyan már kivezette a fogságból, lelkében, egész életfolytatásában azonban szolga maradt. A babiloni fertőzöttség nem tudja és nem is akarja gyógyítani, a felszabadult rab a sötétből nem akar napfényre lépni.

Textusunk második felében a tágabb értelemben vett világ kerül a figyelem középpontjába, amely számunkra le

het nagyon messzi és nagyon közeli. A messze vonatkozásában jusson eszünkbe Molnár Mária magyar misszionárius, aki a Liebenzelli Misszió megbízásából 1927-től az Admirális-szigeteken szolgált, majd a II. világháborúban a japánok meggyilkolták.

A szószék felé

A vasárnap témája: Senki meg ne tévesszen titeket!

A téma diszpozícióját textusunkra figyelve az ApCsel 1,8 adhatja: ...erőt kaptok, amikor eljön hozzátok a Szentlélek, és tanúim lesztek Jeruzsálemben, egész Júdeában és Samáriában, sőt egészen a föld végső határáig. A Szentlélek ádventi szolgálatunkban is nélkülözhetetlen.

Szolgálatunk első köre otthonunk és gyülekezetünk:

ahol Isten megáldott és megszaportott, mint egykoron Ábrahámot. Az otthoni prófétai szolgálat a legszebb, de legnehezebb. Elsősorban ezt vállaltuk gyermekeink keresztelésekor. Nagyon nehéz a gyülekezetben is. Talán könnyebb akkor, ha Tamási Áron szép gondolata – „Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne” – gyülekezetünkben megélhető.

„Otthon az, ahonnan elindul az ember” – írja T. S. Eliot –, és otthon szeretnénk meghalni. Otthonunk előképe lehet annak az örök otthonnak, mennyei Jeruzsálemnek, ahová tartunk, ha Isten ígéreteibe hittel kapaszkodunk, ha Jézus Krisztus szerinti rend van otthonunkban.

„Végül mindig Isten útját követtem, bár színem fekete.

Ezért, ha egyszer elfogadtatom,

Úgy leszek az üdvözültek sorában

Mint leeresztett sötét zászló,

Becsavart lobogó

Szótlatlanul és jelentés nélkül

És mindenkinél boldogabban.”

(Pilinszky János: *Bár színem fekete*)

Szolgálatunk második köre a körülöttünk lévő világ

Nemrég jelent meg a *Catherine Millet szexuális élete* című könyvecske. Kultuszkönyv lett, mert a média azzá tette, folyton beszélnek róla, eseményeket szerveznek köré. Ez a nimfomániát ajánló könyv szeptemberben a magyarországi bestsellerlista első helyén tanyázott. Felvetődhet a szorongató kérdés: ilyen és ehhez hasonló romlottságban lehet a jövőről álmodni? Milyen a kilátásunk a jövőbe?

Az egyház, akár az ipari társadalom szekularizált tömegei között él, akár ott, ahol új társadalmak jönnek létre, új ideológiákkal, esetleg ellenálló vallások között kell, hogy éljen, egy a lényeges: az egyház hivatása jelen lenni, és Istennek Krisztusban felkínált, büntől szabadító szeretetét felkínálni minden ember számára.

Korzenszky Richárd tihanyi perjel gondolatai a fenti probléma körben biztatóak: „Bízom abban, hogy van Magyarországon olyan fiatalság, amelynek létezik (az anyagi

aknál) fontosabb érték.” A túléléshez időről időre szükség van arra, hogy szigetekre vonuljanak vissza az emberek. A szigetre való visszavonulás nem jelent szükségképpen teljes elzárkózást: a szigetek egymással kapcsolatot tartanak, akik számára nem a direkt politika az első, hanem az emberi élet.

Lejártak a nagy tömegeket megmozgató evangélikációs alkalmak (legalábbis régi formájukban). Nincs tolongás a damaszkuszi úton. Fülöp szolgálatára azonban szükség van, aki utána ment az igazságot kereső etióp kincstárnoknak – nem is eredménytelenül –, és megkeresztelte őt.

Szolgálatunk harmadik köre a „kül”-misszió

DE jól látta, hogy Isten szeretete tágabb ölelésű, mint Júda; övé Izrael és a népek. A Magyarországi Evangélikus Egyház missziói érdeklődése a 19. sz. végén kapott új ösztönzést Scholtz Ödön munkálkodásával, főleg a *Külmisszió* című folyóiratának úttörő munkája által. Istennek hála, folytatódott a munka a 20. században is.

Az igehirdetési előkészítő terjedelme nem engedi meg, hogy ezt a ma már egyértelműen missziói munkának nevezett szolgálatot bemutassam. Istennek legyen hála, hogy voltak és vannak misszionáriusaink, akik határainkon túl szolgálnak az evangéliummal: mérnökként, tanárként, lelkészként. Hordozzuk imádságban őket és szolgálatukat. Ugyanakkor ne felejtjük el, hogy ma a pogány világ itt van az utca túlsó oldalán, talán jobban, mint ahol ők szolgálnak.

Amikor Pál apostol bejárja a Földközi-tenger körüli területeket, végső célja a *missio Dei* szolgálata, amely a kereszt alá állítja az egyházat, benne személy szerint mindnyájunkat. A kereszt a megaláztatás és az ítélet helye, de a felfrissülés és az újjászületés is.

Misszióban részt venni mind a három körben kegyelem. Advent 3. vasárnapján ezért legyen mindnyájunk imádsága: Jövel, Uram Jézus!

Bolla Árpád

ADVENT 4. VASÁRNAPJA

• Ézs 46,8–13a

Történelmi háttér, a textusról

A történelmi gondolkodás szerint Isten vagy a természetben, vagy a történelemben mutatja meg magát. Ez a gondolkodás minden vallásra jellemző. Az ószövetségi teológia a történelmet tekintette olyannak, amelyben Isten megmutatkozik. Hitük és tapasztalataik szerint Isten a történelmi fordulatokban van a legközelebb népéhez. Izrael népének hite századokon át ebből élt: mit vitt véghez az ő Istenük a történelemben, mit tett velük és értük. Ezt meglátni hív fel a kétszer is felhangzó „emlékezzetek” szó. A prófétai szó szerint ez az Isten most egy nagy fordulatot rendez a történelemben népe érdekében: hazamehetnek a fogságból. Círus perzsa király által viszi véghez

ezt a nagy fordulatot: „elhívok napkeletről egy saskeselyűt”. Megnyílik a szabadulás útja, Isten éppen egy idegen uralkodó által viszi véghez mentő akarátát. Ez a tudat áll a próféta vigasztalásának, bátorításának a háttérében. Az az Isten, aki a múltban velük volt, most a jövőben utat készít, a szabadulás útját. Akkor ebből az is következik, hogy Isten nem hagyta el népét, közel van, velük van, cselekszik érdekükben, értük.

A fogság előtt a zsidóságra jellemző volt a „relatív monoteizmus” hite. Eszerint mindenkinek megvannak a maga istenei. Izraelnek Jahve az Istene. Az akkori gondolkodás szerint egy földi ütközet a mennyben is az istenek ütközetét jelentette. Egy vesztes nép hite könnyen megrendült istene iránt. A fogságban lévő zsidó nép számára felvetődött a kérdés: akkor most Jahve alulmaradt Mardukkal, a babilóniaiak istenével szemben? Jahve kijelentése a próféta által válasz a népnek: „Én vagyok az Isten, nincs más!” Ebben a kijelentésben pedig már az „abszolút monoteizmus” hite szólal meg. Ez figyelmeztetés is a nép számára, nehogy behódoljanak, hiszen nincs más Isten, egyedül Jahve. Éppen Deuteroézsaías az, aki ezt egyedülálló, páratlan módon hangoztatja.

A „közel van igazságom, szabadulásom nem késik” kijelentés arra utal, hogy a hazavonulás nagy lesz és dicsőséges. Jahve látványosan viszi őket haza, máshol így szerepel: a „karján”, ők pedig dicsőíteni fogják őt. Ez így nem következett be, de az ebben való hit mégis erőt adott, megtartotta őket. A „közel van” más értelemben egy spirituális, misztikus közelséget is jelent: „ne érezd, hogy távol vagyok, ha bajban vagy”, vagy pozitív formában: „érezd, hogy egészen közel vagyok”... (Luther szerint közelebb, mint a saját bőrnök.)

A textusban szereplő alábbi szavak: „piruljatok”, „hűtlenek”, „konok szívéek” arra utalnak, hogy a megszólítottak nem igazán hittek Deuteroézsaías szavainak. A próféta mintha szemükre vetné hitetlenségüket. Az Istenhez fordulás, megtérés lelkiületére szólít fel. Értük mondja, és nem ellenük, felrázni akarja őket, és nem vádolni. Advent utolsó vasárnapja viszont lehetőség arra, hogy az Istenhez fordulásra szólítsunk, a megtérésre hívjunk – kemény hang helyett szelíd szeretettel.

A mondanivalóhoz

Ádvent 4. vasárnapján vagyunk, néhány nap múlva szent karácsony ünnepe. Aranyvasárnapnak is hívják a mait, a nagy sürgés-forgás, karácsonyi készülődés, nyugtalanság napja, ideje ez, mert ezzé tettük. Ebben a szituációban szólal meg ez az ige és a mondanivaló azoknak, akik hallják. (Deuteroézsaías szavait gyakran olvasták ádvent idején, mint az Ószövetség evangéliumát.) Az ige bátorító, vigasztaló, Isten felé fordulásra hívó, nemcsak úgy „langosan”, hanem erővel, dinamizmussal szól.

„Emlékezzetek!” A múltban leragadni veszélyes, de rálát-

ni és emlékezni a múlt eseményeire nagyon fontos. Népl, egyházi (közösségi) és egyéni vonatkozásban is. Egyéni szinten elmondhatjuk, hogy mindannyiunknak megvan a saját egészen személyes kis történelmünk, és ezt nemcsak horizontálisan, hanem vertikálisan is kell, hogy lássuk. Hogyan, mi módon tapasztaltam meg Isten kegyelmi ajándékait, szabadító hatalmát a múltamban, milyen betegségből gyógyított meg (testi és lelki), hogyan őrzött meg, adott erőt túlélni, alkotni mindenek ellenére is... Ebből a múltra nézésből le lehet vonni a konzekvenciát: mit jelent egy lehárgoló jelen szituációban felülemelkedni egy másik látásmódban, ahol nemcsak a jelen „tarlóit” látom, hanem a múlt „telicsúreit is”, a jövőre vonatkozóan pedig azt, hogy bár oly titokzatos – néha félelemmel tölt el, ha rá gondolkodom –, mégis hiszem, hogy tartogat nagyszerű órákat, örömteli eseményeket, bátor helytállást a kihívások során, mert jó az Úr és hűséges. Ez a látás és gondolkodásmód ráirányítja a figyelmünket az élő Istenre, aki a történelem Ura, aki az én történelmem Ura is, aki így jelentette ki magát: „vagyok”, és azt ígérte: „veled vagyok” minden napon.

A páratlan és egyedülálló nagy fordulat 2000 éve megtörtént Krisztus által, eljött az *élet Ura*, hogy megszabadítsa a rabságban vergődő embert a bűn, a gonosz és a halál embert megnyomorító hatalmából. A szabadítás Krisztus által értünk történt, és ennek hatalma, hatása ma is átélhető tapasztalati valóság a hit számára. (Zundel római katolikus teológus, misztikus mondatát idézem: „Ha Isten nem felszabadító tapasztalat számunkra, hamis istenné vált”). Isten az, aki szabadulást ad Jézus Krisztusban, és ezáltal mindenek ellenére is életet, erőt, örömet. Ki képes ezt adni az ember számára az egy Istenen kívül? Senki!

A jelenben ugyan határtalannak tűnik a nyomorúság (erőszak, betegség, szegénység, hazugság) – ha csak erre nézünk, magával ragad, mint egy örvény, legyűr és összetör. De ez nem lesz mindig így, ennek határa van, be van zárva a végességbe. Egyszer majd látványosan, mindenki számára a Napnál is világosabbá válik, hogy minden démoni erő legyőzetik, abszolút vereséget szenved, minden nyomorúság, gonoszság megszűnik és megsemmisül, minden, amire töredékes és kétséges, az kisimul és teljessé lesz. Ez lesz a végső nagy fordulat. Addig pedig küzdenünk kell minden ember gyártotta hamis isten ellen, minden élettellenes, hamis, defórmáló erő ellen. A mi harcunk szellemi erők ellen folyik, feladatunk ez a „szent küzdelem”. De ebben sem vagyunk egyedül, Isten velünk van a Lélek által.

A Krisztus-ügy, Jézus tanítása, példája, személye nem eszme, nem egy elmélet, hanem új élet, új realitás (Paul Tillich szerint), és ez az, ami személyesen is fordulat hoz az ember életében. *Azért jöttem, hogy életük legyen* mondta Jézus. *Akié a Fiú, azé az élet* – János levele szerint. Itt az élet teljességéről van szó, és nem kevesebbéről. Erővel szabadít fel Krisztus.

Jézus mondja: *Megismeritek az igazságot, és az igazságot szabadá tesz.* Lélektanilag is sokat jelentő ez a mondat. Egy olyan belső szabadságot jelent, amely gyógyító jelle-

gű, jellemzője a tudatosság, a valóságban való lét, a függőségektől, mások véleményétől, lelki béklyóktól való szabadság is. Jó atmoszféra ott van, ahol az ember ezt a belső szabadságot hordozza és sugározza ki.

A szabadítás úgyve mint feladat más értelemben ugyanakkor reánk is bízott. A 8. zsolttár szerint emberi méltósággal ajándékozott meg Isten bennünket. Ehhez hozzátartozik a felelősség is a szabadság mellett. Amit nekünk kell megtennünk, az a mi felelősségünk. A különféle nyomorúságok szabadításra várnak, megteesszük-e, ami a saját feladatunk?

„Közel van.” Az ünnep is, hiszen már csak két nap. Az idő mindig lehetőség, hogy lelkileg is készüljünk, hogy megbánjuk, megszabaduljunk attól, ami nyomasztó teherként nehezedik lelkünkre, azért, hogy megízleljük a karácsony boldog ízét is, ami nem a felszínen adatik, hanem az Istennel való kapcsolat mélységében. „Közel van” úgy is, hogy embersorsunkba jött, hogy megmutassa emberszeretete páratlanságát. „Közel van” spirituálisan is, jelenléte érezhető és megtapasztalható valóság. Ádventi énekeinkkel őt hívjuk, várjuk: „ó, jöjj, ó, jöjj...”, holnapután pedig őt ünnepeljük.

Honti Irén

FABINY TAMÁS

Szaporodjatok, és ne fogyjatok!*

Jer 29,4-7

Az élet és megmaradás levele. Ezt a címet lehetne adni annak az ősi igeszakasznak, amely Jeremiás könyvének 29. részében található, s ahonnan igehirdetésem alapigéjét választottam. Keserves történelmi előzményei voltak ennek a fogságba írt levélnek! Mintegy kétezerhatszáz évvel ezelőtt a hatalmas babiloni birodalom meghódította Izraelt, s a nép javát fogságba vitték. Deportálták őket. Idegen földön, idegen kultusz közepette, idegen körülmények között kellett élniük. Más volt a nyelv, amit itt beszéltek, mások voltak a hagyományok, amiket itt ápoltak, más volt a nép, amely mellett kisebbségi sorsban éltek.

A száműzöttek nem egységesen ítélték meg a helyzetet. Sokan vonakodtak attól, hogy tartósan berendezkedjenek idegen földön: a birodalom gyors bukásában bíztak, várták a közeli hazatérést, reménykedtek az anyaországgal való boldog egyesülésben. Mások viszont azt vallották: hosszabb időre be kell rendezkedni, elfogadva a geopolitikai realitásokat. Fel kell készülniük arra, hogy talán még gyermekeik és unokáik is fogságban fognak élni. Ez a szemlélet nem számított megalkuvásnak: ezt az is bizonyítja, hogy a számos vakmerő tettéről ismert Jeremiás is ez utóbbi vélekedést osztotta. Valahogy úgy, ahogy harmadfélezer évvel később az erdélyi költő, Reményik Sándor vallotta: „ahogy lehet”.

A zsidóság babiloni helyzetét nemcsak a Szentírás, hanem a történettudomány segítségével is rekonstruálni tudjuk, s elmondhatjuk: nem börtönben éltek, hanem volt bizonyos mozgásterük. A többségi hatalomtól földeket, területeket kaptak, hogy azokat műveljék. Saját véneik irányítása alatt folytak hétköznapiak és ünnepeik. Templo-

mi kultuszra, áldozatbemutatásra nem volt mód, de éppen ebben az időben alakult ki a zsinagógai istentisztelet, valamint kezdték tudatosan összegyűjteni szent irataikat. Igen, az „ahogy lehet” jegyében. Közösségeikben nemcsak az imádságnak, hanem a prófétálásnak is helye volt, hiszen éppen Jeremiásnál olvashatjuk ezt a mondatot: *Támasztott nekünk az Úr prófétákat Babilonban!*

Ha a testvérek most valami „áthallást” érzékelnek, az nem a véletlen műve. Magam is vallom, hogy Isten ígéje a legváratlanabb helyzetekben elevenedhet meg, lehet élővé és hatóvá. Ti, erdélyi magyarok, a fűrészezei evangélikusok a hajdani zsidókhoz hasonlóan átélhettétek azt, hogy egy világpolitikai döntés következtében megváltozott a sorsotok. Ezúttal azonban nem ti léptétek át a határokat, hanem a határok léptek át rajtatok. Az évtizedek során sokakban lángolt föl talán a vad remény, hogy hamarosan véget ér a száműzetés. Mások azonban az „ahogy lehet” programját hirdették meg. Abban bizonyos vagyok, hogy ti is elmondhatjátok: „Támasztott nekünk az Úr prófétákat Erdélyben!” Vendégként – nagy örömmel: gyakori vendégként – azt érzékelem, hogy közöttetek talán ízesebb a szó és szenvedélyesebb a hit, hitelesebb a hazaszeretet, tüzesebb a hitvallás és mélyebbről fakad az imádság. Hetven évig tart a fogság? Úgy tűnik, tovább! De Isten ígéje arra utal, hogy az ő ereje mégiscsak több, mint megannyi geopolitikai realitás... Élni lehet, élni kell. Élni és megmaradni. Ahogy lehet.

Jeremiás levele – amely könyvének 29. részében olvasható – nem egyszerűen vigasztalja a deportáltakat, hanem csodálatos programot is ad nekik. Hadd kérjem testvéreimtől, hogy otthon, nyugodt körülmények között olvassák végig ezt a fejezetet. A Jeremiás által felvázolt nagyívű programot talán négy pontban lehet összefoglalni: mind a négy alkalmazható az erdélyi magyar evangélikusság helyzetére is.

* Keresztelési igehirdetés 2002. augusztus 18-án az erdélyi – hétfalusi – Fűrészező evangélikus gyülekezetében. A megkeresztelt a helyi lelkészpár, Kajcsa László és Tünde harmadik gyermeke, Szende Henrietta. Az igehirdető több mint egy évtizede baráti és testvéri kapcsolatban áll a gyülekezet lelkészével.

Először ezt mondja a próféta: *Építsetek házakat, és lakjatok bennük!* Vagyis ne az átmeneti sáttáborokban és száználmas menekülttáborokban éljenek, hanem telepedjenek le, rendezkedjenek be. Mert szükség van hajlékokra, otthonokra, házakra. Emberek házára és Isten házára.

Másodszer ezt mondja Jeremiás: *Ültessetek kerteket, és egyétek annak gyümölcsét!* Vagyis gondoskodjanak a környezetükről. A kerítéseket, ha vannak, takarják el zöld növényekkel. Ma úgy mondanám, hogy ne szögesdrótok, hanem gyümölcsfák között éljenek. Műveljék kertjeiket, műveljék önmagukat. Virágozzanak a fák, virágozzék a remény. A szürkeség rút színét váltsa föl a remény zöldjé.

Jeremiás harmadik intelme így szól: *Fáradozzatok annak a városnak a békességén!* Majd józanul hozzát teszi: mert attól függ a ti békességetek is. A falu, a város, az ország javának keresése nem megalkuvás, hanem a szeretete jele. Hol a testvér-, hol az ellenségszereteté. Az apostol ezt így mondja: amennyiben lehet, amennyiben rajtatok áll, igyekezzetek békességben élni minden emberrel.

Jeremiás negyedik mondatát érzem azonban a mai ünnepi órában leginkább érvényesnek: *Házassítsátok meg fiatalokat, adjátok férjhez leányaitokat. Szüljenek azok fiúkat és leányokat. Szaporodjatok, ne fogyjatok!* Az első tehát a megmaradás. Hogy nem olvadunk be, nem szűnünk meg, nem szívódunk fel, ha csak lehet, nem vándorunk ki. A második a gyarapodás: nemcsak megmaradunk azon a szinten, amin korábban éltünk, hanem ahhoz hozzá is tudunk tenni. A harmadik a jövő. Nemcsak visszaméltatni, múltot merengni tudunk, hanem tudván tudjuk: van holnapunk is. Egyéni és közösségi értelemben egyaránt. A negyedik összefügg ezzel: a gyermek Isten áldása! Az ige megtanít arra, hogy ajándékként fogadjuk a gyermeket. Az isteni szeretet jelének tekintsük őt. A ti családotokat a két fiú, Tamás és Loránd után kislánnyal ajándékozta meg az élet Istene. Az immár öttagú lelkészcsalád legyen példa és bátorítás sokak számára egy olyan közegben, ahol sokszor a „szaporodjatok, és ne fogyjatok” felszólítása ellen működnek a hétköznapi folyamatok. Ahol talán meg is szólják azt, aki három vagy annál is több gyermeket vállal. A család öröme a gyülekezet, a fa-

lu öröme is lehet. Azáltal pedig, hogy családdal együtt magam is itt lehetek ebben az órában: a szó szoros értelmében határtalannak bizonyul ez az öröm.

Tagore, az indiai gondolkodó mondta egyszer: „Mind a gyermek azzal a üzenettel születik a világra, hogy Isten még nem esett kétségbe az emberiség fölött.” Híszem a vallom: Istennek terve van veletek és ezzel a kicsiny gyermekkel. Általa is valósággá válhat Jeremiás számos ígérete: *Békességet és nem romlást tervezek, reményteljes jövőt adtam számotokra!* A levélnek ebben a részében három egymással összefüggő mondat áll egymás mellett. A sorrend döntően fontos, a lépéseket felcserélni nem lehet. Az első: Megtaláltok engem, ha kerestek. A második: Jóra fordítom sorsotokat. A harmadik: Összegyűjtök titeket arról a helyről, ahová szétszórtaalak. Sorsotok jobbra fordulása és a szétszórtságból való hazatalálásom akkor valósulhat csak meg, ha mindenekelőtt keressétek Urat. Ezt pedig már nemcsak Jeremiás, hanem Jézus is mondta: Keressétek először Isten országát és igazságát, minden egyéb megadatik nektek!

Ünneplő gyülekezet, szeretett Testvéreim!

Azzal kezdtem, hogy az élet és megmaradás levelet kaptuk ma kézhez. Egy levélre bélyeget is helyez a feladatra. Régi biblikus kép szerint a keresztség a bélyeg. A bélyeg mindig egy adott ország hivatala bocsátja ki. Ez jelzi a levelet, hogy a levél honnan indul útjára. Szende Henrietta eseteben is Isten országa bocsátotta ki ezt a bélyeget.

A bélyeg továbbá a bérmentesítést is jelzi. Kifejezi azt a tényt, hogy a küldeménynek megfizették az árát. Szende Henrietta keresztségének bélyege is ezt fejezi ki: Jézus Krisztus váltsága már megfizette annak az árát, hogy a küldemény útnak induljon, és majdan célhoz érjen.

Igen, mert a bélyeggel ellátott küldeményt útnak indítják. Ez a kicsiny lány is elindult ezen az úton. Életének akárcsak szüleinek és keresztszüleinek – küldetése van.

Végül pedig: ha egy levélküldemény megérkezik hozzánk, akkor azt elolvassuk. Szende Henrietta szemébe írt leveleit is olvashatunk – Isten csodáiról! Jóságának, gondoskodásának és határtalan szeretetének jele ez a gyermek. Az Úr áldja meg őt és minket mindnyájunkat. Ámen.

Novemberi számunk tartalmát meghatározza az egyházi esztendő vége és annak tematikája. Így ajánlom figyelmükbe az *eszkatológiával* foglalkozó előadást (415–420. o.). Másik meghatározó eleme ennek a számnak az *áldás* témája, amelyet mind a Mécses áhítatában (401–402.o.), mind pedig a Tanulmány rovatban (403–409. o.) megtalálunk. *Világhíradónk* bőven foglalkozik az LVSZ közeledő nagygyűlése kapcsán az evangélikus világszervezettel, emellett azonban több könnyed és érdekes hírt is közöl. Kerepeszki Anikó *Babits Mihály istenes verseit* kutató munkájának eredményeképp két tanulmányt bocsátott a Lelkipásztor rendelkezésére, az elsőt közöljük most. *Könyvajánlót* (425. o.) és *továbbképzési programot* (426–427. o.) talál még jelen számunkban az érdeklődő, valamint búcsút veszünk *Pásztor Pál* kollégánktól (428. o.).

Az előző számunkban közölt továbbképzési programból (380–381. o.) sajnálatos módon kimaradt egy fontos információ: *a pullachi továbbképzés díját a jelentkezők maguk fizetik.*

Jelen számunk 402., 409. és 419. oldalán található *imádságokat* két éve elhunyt kollégánk, *Szabó István* (korábbi dunaegyházi lelkész) imádságos füzetéből válogattuk. Az igehirdetési előkészítőket ezúttal az *Országos Egyházi Iroda* munkatársai készítették.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Novemberi számunk szerzői

Bajuszné Orodán Krisztina kórházlelkész
– Budapest

Bolla Árpád ny. lelkész – Budapest

Brebosvsky Gyula ny. lelkész – Budapest

Fabiny Tamás teol. tanár – Budapest

Gáncs Péter missziói lelkész – Budapest

Honti Irén diakónus lelkész – Budapest

Kerepeszki Anikó tanár – Budapest

Kóhádi Dóra lelkész – Budapest

Kulcsár Zsuzsanna s. lelkész – Balassagyarmat

Nagy Szilvia PhD ösztöndíjas – Budapest

Németh Zoltán lelkész – Bánk

Takácsné Kovácsházi Zelma ny. lelkész – Budapest

Tóth Szilvia teológus – Bánk

Varga Gyöngyi lelkész, tanársegéd – Budapest

Veczán Pál lelkész, esperes – Miskolc-Diósgyőr

Véghelyi Antal lelkész – Budapest

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050
e-mail: mariann.matrai@lutheran.hu

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Olvasószerkesztő: Laczi Roland. Műszaki szerkesztés és borítóterv: Galgóczi Andrea.

Tördelés: Rezessy Szabolcs.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./Fax: 317-5478
e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter

Egy szám ára: 480 Ft. Előfizetési díj 1 évre: 5760 Ft

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt) évi 9900 Ft,
egyéb külföldi országokba 10 900 Ft.

A borítón: *A Jó Pásztor* című kép látható Kővágóórsről. A fotót Molnár Géza készítette.

Nyomdai kivitelezés: ETO-PRINT Kft. Felelős vezető: Balogh Mihály

ISSN 0133-2821